

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie
Studijní obor: Regionální a politická geografie

Klára Sehnalová

GENDEROVÉ NEROVNOSTI V KENI
GENDER INEQUALITIES IN KENYA

Diplomová práce

Praha 2015

Vedoucí diplomové práce: Doc. RNDr. Josef Novotný, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracoval/a samostatně a že jsem uvedl/a všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 22.04.2015

Podpis:

Ráda bych poděkovala vedoucímu diplomové práce Doc. RNDr. Josef Novotný, Ph.D., za jeho odbornou pomoc a podnětné připomínky. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Petře Antošové, která mi poskytla cenné rady především na počátcích práce.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá genderovými nerovnostmi v Keni. Cílem práce je určení pozice Keni ve Východoafrickém společenství dle genderových nerovností. Zmíněné postavení Keni mezi státy Východoafrického společenství je určeno na základě deskriptivní komparace genderových indexů a dalších indikátorů a základě dosažených výsledků v Rozvojových cílech tisíciletí v oblastech, které jsou orientovány na gender. Dále budou porovnávány i přístupy vlád členských států Východoafrického společenství. Dalším cílem práce je analyzování samotné situace genderových nerovností v Keni. Konkrétně je práce zaměřena na diskuzi hlavních příčin a faktorů, které ovlivňují genderové nerovnosti v Keni. Identifikace těchto příčin a faktorů je důležitá z hlediska jejich negativního působení na vztah mezi socioekonomickým růstem a snižováním genderových nerovností. Jinými slovy, tato práce analyzuje genderové nerovnosti v Keni na dvou úrovních – „vnější“ (v mezinárodním porovnání) a „vnitřní“ (diskuze podmíněností genderových nerovností v Keni).

Klíčová slova: Keňa, Východoafrické společenství, gender, genderové nerovnosti, posílení postavení žen

Abstract

The topic of this thesis is a gender inequality in Kenya. The main goal is to identify a Kenya's position within the East African Community in terms of gender inequality. The position is identified through descriptive comparison of gender indexes and other indicators, and furthermore through their achieved results within the Millennium Development Goals, particularly those focused on gender issues. Another comparison is held among the member states of East African Community on the basis of government's approach towards such issues. Second goal of the thesis is to analyse the gender inequality in Kenya. Specifically the main causes and factors which influence the inequality in Kenya. It is important as the causes and factors of such inequality have negative effect on the relation between socio-economic growth and decreasing gender inequality. In other words, the thesis analyses the gender inequality on two levels – “external” (international comparison) and “internal” (discussion of the conditionality of gender inequality in Kenya).

Key words: Kenya, East African Community, gender, gender inequalities, empowerment

OBSAH

1	ÚVOD.....	9
2	METODIKA PRÁCE A ZDROJE INFORMACÍ.....	12
3	TEORETICKÉ ZARÁMOVÁNÍ	15
3.1	Vymezení genderu.....	15
3.2	Pojmy vztahující se ke genderové problematice.....	18
3.3	Gender a rozvoj	21
3.4	Efekty snižování genderových nerovností.....	23
4	EAC – SNAHA V OBLASTI GENDERU A CHARAKTERISTIKA STÁTŮ	26
4.1	East African Community – společné úsilí v oblasti genderu	26
4.2	Základní charakteristika států Východoafrického společenství	29
5	KOMPARACE KENI S DALŠÍMI STÁTY EAC DLE GENDEROVÝCH INDIKÁTORŮ VČETNĚ PŘÍSTUPŮ VLÁDY	34
5.1	Komparace genderových indexů států EAC se zaměřením na Keňu.....	34
5.2	Komparace států EAC pomocí míry úspěšnosti v genderově zaměřených Rozvojových cílech tisíciletí	41
5.3	Komparace kvantitativních dat genderových nerovností v jednotlivých sférách společnosti států EAC.....	48
5.4	Komparace vládních přístupů států EAC ke genderu a genderovým nerovnostem	49
6	VÝZNAMNÉ GENDEROVÉ NEROVNOSTI A JEJICH PŘÍČINY A OVLIVŇUJÍCÍ FAKTORY V KEŇSKÉ SPOLEČNOSTI	56
6.1	Role žen v keňské společnosti	56
6.2	Příčiny a faktory genderových nerovností v jednotlivých sférách společnosti	58
6.2.1	Politická sféra	58
6.2.2	Sféra sociální – vzdělání	65
6.2.3	Sociální sféra – zdraví.....	73
6.2.4	Ekonomická sféra	78
6.3	Příčiny a faktory genderových nerovností ve státech Východoafrického společenství... ..	83
6.4	Regionální rozdíly genderových nerovností v Keni	86
7	ZÁVĚR	93
	POUŽITÁ LITERATURA:	98
	PŘÍLOHY.....	110

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: HDP na obyvatele (USD, parita kupní síly) států EAC v období 1990 – 2013.....	31
Graf 2: Vývoj HDI ve státech EAC během období 1980-2013.....	33
Graf 3: GII pro států EAC za období 2000 – 2013.....	37
Graf 4: Celkové umístění států EAC dle GGI pro období 2011 – 2014.....	39

SEZNAM MAP

Mapa 1: Státy Východoafrického společenství v roce 2015	27
Mapa 2: Index genderové nerovnosti pro bývalé keňské provincie v roce 2012	89
Mapa 3: Index genderové nerovnosti za keňské okresy v roce 2012	90

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Vybrané části z rozhovorů	
Příloha 2: Tabulky sfér společností států EAC	

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: HND na obyvatele dle Atlasové metody Světové banky (USD) v období 2010-2013 pro státy EAC	30
Tabulka 2: Pořadí států EAC dle GDI k roku 2013	35
Tabulka 3: Dimenze GDI pro státy EAC v 2013	35
Tabulka 4: Dimenze GDI pro státy EAC v 2013	36
Tabulka 5: Indikátory GII pro státy EAC v roce 2013	38
Tabulka 6: GEI spolu s jednotlivými složkami v roce 2012	40
Tabulka 7: 1. indikátor 3. MDG – Poměr zápisu žen a mužů v primárním vzdělání (%) u států EAC, sub. Afriky (pouze rozvojové) a nízkopříjmových států pro léta 1990, 2000, 2012	42
Tabulka 8: 2. indikátor 3. MDG – Poměr zápisovosti žen a mužů v sekundárním vzdělání (%) u států EAC, sub. Afriky (pouze rozvojové) a nízkopříjmových států pro léta 1990, 2000, 2012	42
Tabulka 9: 3. indikátor 3. MDG – Poměr zápisovosti žen a mužů v terciárním vzdělání (%) u států EAC, sub. Afriky (pouze rozvojové) a nízkopříjmových států pro léta 1990, 2000, 2012	43
Tabulka 10: 4. indikátor 3. MDG – Podíl sedadel obsazených ženami v národních parlamentech (%) u států EAC, sub. Afriky (pouze rozvojové) a nízkopříjmových států pro léta 1990, 2000, 2012 ..	43
Tabulka 11: 1. indikátor 5. MDG – Mateřská úmrtnost (modelový odhad, na 100 000 živě narozených dětí) u států EAC, sub. Afriky (pouze rozvojové) a nízkopříjmových států pro léta 1990, 2000, 2012.....	44
Tabulka 12: 2. indikátor 5. MDG – Narození s asistencí kvalifikovaného zdravotnického personálu (% z celkového počtu) u států EAC, sub. Afriky (pouze rozvojové)	44
Tabulka 13: 3. indikátor 5. MDG – Prevalence užívání antikoncepce (% žen ve věku 15 až 49) u států EAC, sub. Afriky (pouze rozvojové) a nízkopříjmových států pro léta 1990, 2000, 2012	45
Tabulka 14: 4. indikátor 5. MDG – Míra plodnosti u adolescentů (narození na 1000 žen ve věku 15-19) u států EAC, sub. Afriky (pouze rozvojové) a nízkopříjmových států pro léta 1990, 2000, 2012.....	45
Tabulka 15: 5. indikátor 5. MDG – Těhotné ženy dostávají prenatální péči (%) u států EAC, sub. Afriky (pouze rozvojové) a nízkopříjmových států pro léta 1990, 2000, 2012.....	46
Tabulka 16: 6. indikátor 5. MDG – Nenaplněná potřeba antikoncepce (% vdaných žen ve věku 15 až 49) u států EAC, sub. Afriky (pouze rozvojové) a nízkopříjmových států pro léta 1990, 2000, 2012	46
Tabulka 17: 1. indikátor 6. MDG – Prevalence HIV, ženy (% ve věku 15-24 let) u států EAC, sub. Afriky (pouze rozvojové) a nízkopříjmových států pro léta 1990, 2000, 2012.....	47
Tabulka 18: 2. indikátor 6. MGD – Prevalence HIV, muži (% ve věku 15-24) u států EAC, sub. Afriky (pouze rozvojové) a nízkopříjmových států pro léta 1990, 2000, 2012.....	47
Tabulka 19: Hodnoty sfér společnosti států EAC dle metodiky AGDI	49

SEZNAM ZKRATEK

AGDI – Africký generový a rozvojový index (African Gender and Development Index)

AWPS – Hodnotící zpráva pokroku afrických žen (African Women's Progress Scoreboard)

CEDAW – Úmluva o odstranění všech forem diskriminace na ženách (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women)

EAC – Východoafrické společenství (East African Community)

GAD – Gender a rozvoj (Gender and Development)

GDI – Genderový rozvojový index (Gender – related development index)

GEI – Index genderové spravedlnosti (Gender equity index)

GGI – Index genderové mezery (Gender gap index)

GII – Index genderové nerovnosti (Gender inequality index)

GSI – Index genderového statusu (Gender status index)

HDI – Index lidského rozvoje (Human development index)

HND – Hrubý bárodní důchod (Gross national income)

MDGs – Rozvojové cíle tisíciletí (Millenium Development Goals)

MPI – Vícerozměrný index chudoby (Multidimensional poverty index)

MYSA – Mathare Sportovní Asociace Mládeže (Mathare Youth Sports Association)

OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development)

OSN – Organizace Spojených Národů

UNDP – Rozvojový program OSN (United Nations Development Programme)

UNECA – Ekonomickou komisí OSN pro Afriku (United Nations Economic Comission for Africa)

USAID – Agentura Spojených států pro mezinárodní rozvoj (United States Agency for International Development)

WID – Ženy v rozvoji (Women in Development)

USD – Americké dolary

1 ÚVOD

Tato diplomová práce se zabývá genderovými nerovnostmi v Keni. Genderové nerovnosti se nacházejí v různé míře v mnoha státech světa. Nejviditelnější jsou genderové nerovnosti u rozvojových států. Tyto nerovnosti mají negativní vliv na socioekonomický rozvoj státu (Dollar, Gatti 1999, Klasen 2000). Keňa patří krátkou dobu ke státům s nižšími středními příjmy¹ (World Bank 2015d). Právě u těchto států a států s vyššími středními příjmy je dle Dollara a Gatti (1999) nejsilnější vzájemně se podporující vztah mezi příjmem a snížením genderových nerovností. U nízko příjmových států tento vztah není tak zřetelný. Tento vztah však může být narušen mnoha faktory, které jsou specifické pro daný region či zemi. I politiky a programy, které mají za úkol snižovat genderové nerovnosti, by měly vycházet z místního kontextu a z analýzy vztahů ve společnosti. Právě odhalení možných příčin či faktorů, které vytváří na sebe navazující nerovnosti, mohou být klíčové pro tvorbu správně zacílených politik. Např. pouhé posílení ekonomické situace žen nemusí v různých kulturních kontextech vést k pozitivnímu efektu (Dollar, Gatti 1999, Klasen 2000, Klasen 2005, Risman 2004, Razavi, Miller 1995).

Hlavním cílem této diplomové práce je určení pozice Keni v rámci Východoafrického společenství (EAC) dle genderových nerovností a analyzování situace v oblasti genderových nerovností v Keni. Především je pak kladen důraz na diskuzi hlavních příčin a faktorů ovlivňující genderové nerovnosti uvnitř Keni. Jinými slovy, tato práce analyzuje genderové nerovnosti v Keni na dvou úrovních – „vnější“ (v mezinárodním porovnání) a „vnitřní“ (diskuse podmínek generových nerovností v Keni).

Státy EAC byly pro avizovanou komparaci zvoleny především kvůli tomu, že Keňa je jedním ze členů tohoto společenství a také z důvodu společného úsilí těchto států o spolupráci v mnoha otázkách včetně genderu. Jako jedním z problémů této snahy o společnou genderovou politiku v tomto regionu se zdají být odlišné úrovně nerovností a nedostatečná harmonizace nástrojů ke snížení zmíněných nerovností mezi zeměmi (EAC 2012). Keňa v EAC dominuje svým hrubým

---

¹ Světová banka má však Keňu stále uvedenou jako nízkopříjmovou zemi, přestože Keňa dosahuje od roku 2012 dle Atlasové metody HND na osobu (současný \$) vyšší než 1 045. Světová banka řadí mezi nízkopříjmové státy takové, které dosahují maximální hodnoty HND na osobu 1 045 v amerických dolarech (USD). Nižší středněpříjmové státy dosahují HND na osobu 1 046 až 4 125 USD. Vyšší středněpříjmové státy dosahují HND na osobu 4 126 až 12 745 USD. Mezi vysokopříjmové státy patří ty, jejichž HND na osobu dosahuje 12 746 USD a více (World Bank 2015a).

národním důchodem per capita, kterým převyšuje všechny zbylé státy (World Bank 2015d). Také má nižší míru chudoby a vyšší index lidského rozvoje (HDI) než další členské země (UNDP, 2014c). Na základě těchto předpokladů by se dalo očekávat, že Keňa bude mít nižší genderovou nerovnost než ostatní členové. Tato práce bude tuto jednoduchou hypotézu o vztahu mezi socioekonomickou úrovní a genderovými nerovnostmi prověřovat.

Následně je práce zaměřena na podrobnější analýzu situace uvnitř Keni. Konkrétně na možné příčiny a faktory, které mohou negativně ovlivňovat výše zmíněný vztah mezi genderovými nerovnostmi a příjmem. Příčiny a faktory genderových nerovností jsou analyzovány ve čtyřech sférách společnosti. Jedná se o sféru politiky, zdraví, vzdělání a ekonomické aktivity. Výsledné příčiny a faktory budou porovnány i s příčinami a faktory zbylých států Východoafrického společenství. Na základě zjištěných příčin a faktorů, které vytvářejí a reprodukuji genderové nerovnosti v Keni, bude analyzována situace na regionální úrovni v Keni.

Práce je strukturovaná následovně: První část práce (po úvodní kapitole a metodice) se zabývá vymezením termínu gender, kde je konfrontováno západní pojetí s pojetím v africkém kontextu. Poté jsou vysvětleny termíny související s genderovou problematikou. Poslední část této kapitoly je věnována efektům, které vznikají při snižování genderové nerovnosti. V další kapitole jsou představeni členové EAC spolu s jejich společným úsilím v oblasti genderu. Další kapitola je věnována analýze pozice Keni v EAC za pomoci indikátorů měřících genderovou nerovnost, naplnění tzv. Rozvojových cílů tisíciletí (MDGs) a dalších indikátorů. V závěru kapitoly (5. kapitoly) jsou porovnávány právní a politické nástroje vedoucí ke snížení genderových nerovností členských států. Další kapitola se zabývá analýzou příčin a faktorů ovlivňujících genderové nerovnosti v Keni. Tyto příčiny a faktory jsou dále porovnávány s příčinami zbylých členských států. V poslední části byly některé regionální rozdíly v genderových nerovnostech vysvětleny zjištěnými faktory a příčinami.

V návaznosti na výše uvedené tedy lze výzkumné otázky této diplomové práce shrnout následovně:

1. Jaké je pozice Keni v rámci EAC v problematice genderových nerovností?
2. Existují mezi státy odlišné právní a politické nástroje vedoucí ke snížení genderových nerovností?
3. Jaké jsou hlavní příčiny a faktory ovlivňující úroveň genderové nerovnosti v jednotlivých sférách keňské společnosti?

4. Liší se tyto příčiny a faktory mezi jednotlivými sférami?
5. Existují u zbylých členů EAC podobné příčina a faktory podmiňující genderové nerovnosti?
6. Existují v Keni výrazné regionální rozdíly v genderových nerovnostech a lze tyto rozdíly vysvětlit zjištěnými příčinami?

2 METODIKA PRÁCE A ZDROJE INFORMACÍ

Úvodní kapitola, která je věnována teoretickému zarámování práce, byla vytvořena formou rešerše literatury zabývající se vymezením konceptů genderu. Západní pojetí termínu gender je dále konfrontováno s vymezením termínu v africkém kontextu. V této části byly následně vysvětleny termíny vztahující se ke genderové problematice. Následně byly vysvětleny i změny v přístupu gender a rozvoj. Poslední část byla zaměřena na pozitivní efekty snižování genderové nerovnosti.

Kvantitativní část práce je založena na deskriptivním porovnávání jednotlivých hodnot genderových indexů a jejich jednotlivých dimenzí. Ke komparaci byl využit index genderové spravedlnosti (GEI), index genderové mezery (GGI), indexu genderové nerovnosti (GII) a genderový rozvojový index (GDI). GII, GDI jsou publikovány Organizací spojených národů (OSN), zatímco GGI je každoročně vydáván Světovým ekonomickým fórem a GEI pak organizací Social Watch. Výsledný výběr indexů pro účely následující komparace byl zvolen na základě dokumentu o genderových indikátorech vydaným v roce 2007 Institutem rozvojových studií, jehož autorkou je Annalise Moser (2007).

Následně byla provedena komparace států na základě dosažených výsledků v Rozvojových cílech tisíciletí v oblastech, které jsou orientovány na gender. Výsledky byly porovnávány u třetího, pátého a šestého cíle. Tyto cíle byly zvoleny na základě metodiky, kterou využívá Světová banka. V metodice Světové banky jsou však některé indikátory, které OSN u rozvojových cílů nemá stanoveny. Některé indikátory u analyzovaných cílů Světová banka nezmiňuje. Výsledky třetího cíle jsou měřeny na základě pěti indikátorů (World Bank 2014a). OSN u tohoto cíle stanovilo pouze osmi indikátorů (UN Millenium Project 2006). Mezi indikátory, které používá Světová banka u třetího cíle, patří poměr žen a mužů v zápise na základních školách, dále pak ve středních a vysokých školách. Dalším indikátorem u třetího cíle je podíl žen zaměstnaných v nezemědělském sektoru, který však byl vyřazen z důvodu nedostatku dat a podíl žen v národních parlamentech. Úspěšnost států EAC v naplnění pátého rozvojového cíle je vyhodnocena na základě dosažených výsledků v šesti indikátorech (World Bank 2014a). OSN u pátého rozvojového cíle využívá pouze dvou indikátorů (UN Millenium Project 2006). Světová banka u pátého cíle zvolila mateřskou úmrtnost na 100 000 živě narozených, podíl narozených za pomoci kvalifikovaných zdravotníků, prevalence antikoncepce, míry plodnosti adolescentů, podíl žen s prenatální péčí a

podíl žen, u nichž dochází k nenaplnění potřeby užití antikoncepce. U šestého cíle Světová Banka zvolila pouze dva indikátory, a to je prevalence HIV/AIDS u žen ve věku 15 až 24 let a prevalence HIV/AIDS u mužů pro stejný věk. Výsledky komparace těchto údajů mají omezený charakter, protože některé údaje pocházely z jiného období (World Bank 2014a).

Následně byly detailněji analyzovány genderové nerovnosti jednotlivých oblastí společnosti a porovnány výsledky. Metodika a výběr indikátorů vychází z konstrukce Afrického genderového a rozvojového indexu (AGDI), který byl vytvořen Ekonomickou komisí OSN pro Afriku (UNECA) tak, aby korespondoval se specifickými africkými podmínkami. Index byl zatím vytvořen pouze pro 12 států z různých afrických regionů. Index se skládá ze dvou částí – Index genderového statusu (GSI) a Hodnotící zpráva pokroku afrických žen (AWPS). První zmíněná část se zabývá kvantifikováním genderových nerovností v různých blocích. Ekonomický, sociální a politický blok je dále složen z komponentů, subkomponentů a jednotlivých indikátorů. Právě v této části práce budou využity navržené prvky indexu (UNECA 2011).

Konstrukce GSI pro státy analyzované v této práci se setkala s několika omezeními. Indikátory indexu genderového statusu byly upraveny tak, aby mohla být využita volně dostupná data. Jedná se např. o komponent vztahující se k využití času (množství času stráveného v práci, při domácích pracích atd.), kdy takováto data spadající do komponentu nejsou pro zkoumané státy k dispozici. V konečné podobě došlo k redukci na 24 indikátorů. Také přes snahu nalézt pro všechny státy data za stejný rok, bylo nutné použít data odlišná, ale s důrazem na co nejmenší rozpětí let. Nejproblematictější je zde indikátor zaměstnanosti v průmyslu a indikátor zaměstnanosti ve službách u Rwandy, kdy poslední data jsou z roku 1989. Tento velmi zastaralý údaj byl nahrazen průměrem hodnot indikátoru ostatních států. I mezi ostatními členskými státy jsou však velké rozdíly mezi lety, kdy byly hodnoty zmíněného indikátoru pořízeny (1998 až 2005). Také se zde vyskytl problém s chybějícím údajem pro indikátor firmy s ženským vrcholovým managementem u Burundi. Údaj byl nahrazen také průměrem totožného indikátoru za zbylé státy, jinak by došlo k příliš velkému zkreslení. Kompletní indikátory, subkomponenty a komponenty s vypočítanými hodnotami pro jednotlivé státy jsou dostupné v příloze této práce. U Burundi je dále problematická hodnota nízké prevalence HIV/AIDS (0,2 % pro ženy a 0,1 % pro muže). Údaj se dle metodiky UNECA převádí na podíl zdravých žen a mužů v populaci, tedy 99,8 % pro ženy a 99,9 % pro muže a následně se tyto hodnoty vydělí. I když je rozdíl mezi prevalencí žen a mužů dvojnásobný, výsledek tuto skutečnost neodhalí (World Bank 2014b, UNECA 2011).

Při komparaci právních nástrojů je využit Indexu sociálních institucí (OECD Development Centre 2015). Dále jsou právní a politické nástroje komparovány na základě údajů z různých přehledů vydaných OSN a OECD.

Odhalení příčin a faktorů, které vytváří a posilují genderové nerovnosti, bylo provedeno na základě rešerše odborných článků v anglickém jazyce. Tyto poznatky byly doplněny o informace, které byly získány na základě emailové korespondence s paní Betty Cherwon, která je zástupkyně keňské ambasády v Berlíně. Informace od paní Cherwon byly použity k doplnění poznatků o genderových nerovnostech v politické sféře. Poznatky o genderových nerovnostech v oblasti vzdělání byly doplněny o informace získané od pana Samuela Musembiho, který pracuje pro organizaci MYSA, což je rozvojová organizace věnující se sportu, která je také zaměřena mimo jiné na podporu dívek (MYSA Kenya 2014). Informace o genderových nerovnostech v univerzitním prostředí byly doplněny o poznatky pana Francise Njoky, který pracuje jako univerzitní profesor na Univerzitě zemědělství a technologie Jomo Kenyatty.

Příčiny a faktory v genderových nerovnostech byly doplněny o příčiny ve zbylých státech Východoafrického společenství, což bylo také provedeno na základě rešerše odborných textů. Příčiny byly následně porovnány.

V poslední části byly vytvořeny mapy s daty získaných z Keňské národní zprávy o lidském rozvoji, na které se podílel Rozvojový program OSN (UNDP) spolu s keňskou vládou. Z této zprávy byla použita data o genderových nerovnostech za kraje, ze kterých byly následně vypočítány průměry za keňské provincie (UNDP 2013). Následně byly tyto hodnoty okomentovány na základě předchozích zjištěných poznatků.

Jako práci s podobně zaměřeným tématem lze uvést bakalářskou práci Evy Kramolišové, které se také zabývala genderem v Keni. Tato práce však neobsahuje srovnání Keni s dalšími státy Východoafrického společenství a není zde kladen důraz na identifikaci příčin genderových nerovností v Keni (Kramolišová 2009).

3 TEORETICKÉ ZARÁMOVÁNÍ

Mnozí autoři se shodují, že snaha státu o zajištění genderové rovnosti a posílení postavení žen může mít pozitivní efekt na rozvoj státu. Mezi genderou rovností a socioekonomickým rozvojem státu existuje vzájemně se posilující vztah, na který však působí i jiné proměnné jako je kulturní a sociální prostředí, náboženství, úroveň občanské svobody atd. Síla vztahu také závisí na příjmové úrovni státu (Dollar, Gatti 1999, Ravazi, Miller 1995, Klasen 2005). Pozornost expertů je dále zaměřena na význam genderu v rámci jednotlivých sfér společnosti. Pokud tedy stát chce usilovat o socioekonomický rozvoj, je žádoucí, aby se daná vláda angažovala svými programy a politikami v problematice genderu. Samotný koncept genderu prošel svým vývojem (Ravazi, Miller 1995). V současnosti dochází k zahrnování opatření snižujících gendrovou nerovnost do státních i mezinárodních politik. Často ale tyto vládní snahy nejsou úspěšně realizovány z různých důvodů jako např. politická nevěle ke změně, špatná informovanost obyvatel či přetrvávající zakořeněné kulturní zvyklosti. Problematika genderu a posílení postavení žen se řeší i na poli mezinárodních organizací, kde mezi nejvíce angažované organizace patří Organizace spojených národů (UN 2015).

3.1 Vymezení genderu

Gender je těžko ohraničitelný termín, který svým významem není univerzálně platný pro všechny společnosti. Do některých společností byl gender dokonce uměle implementován (Oyewumi 1998). Význam genderu je odlišný také na základě diskursu, kterým na něj nahlížíme. Obsah pojmu se také měnil během historie. Kromě vývoje významu genderu, se v průběhu dějin měnilo i postavení samotných žen ve společnosti (Scott 1986).

Autorka Joan W. Scott (1986) přistupuje ke genderu jako k označení sociálních vztahů, jehož základ je tvořen percepcí rozdílů mezi pohlavím. Dále je gender chápán jako způsob zaznamenávání moci. Mezi těmito vymezeními existuje vzájemné propojení, kdy gender vyjadřuje spojitost mezi změnami v zastoupení síly a změnami ve vztazích ve společnosti. Autorka dále tvrdí, že gender se skládá ze 4 prvků, které jsou opět ve vzájemné interakci, a žádný prvek není v této interakci opomenut. Jako první prvek autorka určila symboly. Význam těchto symbolů určovaly normativní koncepty, které jsou druhým elementem. Jako další prvek Scott určila sociální

instituce a organizace. Do těchto institucí a organizací řadíme jak domácnosti a rodinu tak i ekonomické a politické organizace, které nejsou založeny na příbuzenském vztahu. Posledním prvkem, který utváří gender, je subjektivní identita.

Autoři West a Zimmerman (1987) přistupují ke genderu spíše jako k procesu, než určitému výčtu daných prvků reprodukováných danou společností, které jsou typické pro jedno či druhé pohlaví. Dle autorů má gender dynamický charakter a utváří se na základě činností lidí, jejich vzájemné interakce a vzájemného hodnocení. Díky tomu, že jsou lidé součástí společnosti, jim přísluší vytváření a upevňování genderových rozdílů. Na základě tohoto procesu, který v sobě zahrnuje každodenní lidské chování a činnosti, které jsou ovlivněny příslušností k danému pohlaví a přijetím genderových identit, se poté znovu vytváří genderové rozdíly.

Barbara Risman (2004) pojímá gender jako sociální strukturu, díky níž lze gender lépe analyzovat na několika úrovních společnosti. Individuální úroveň je zaměřena na genderový vývoj osobnosti. Střetnutí muže či ženy s rozdílnými kulturními očekáváními, přes zastoupení stejných strukturálních pozic, je charakterizováno jako úroveň interakční. Úroveň institucionální je pak definována jako distribuce zdrojů a hmotných statků striktně na základě příslušnosti k pohlaví. Změny v rámci jedné úrovně generují změny na jiné úrovni. Vzhledem k autorčinu přístupu je tedy gender chápán, jako složitá síť těchto úrovní. Autorka připisuje genderu společenský význam, jakého dosahuje např. ekonomika či politika.

Mezi hlavní vlastnosti struktury patří její omezení, avšak autorka upozorňuje na to, že je nutné brát v potaz možnosti volby aktérů v dané struktuře. Autorka dále upozorňuje na Giddensovu myšlenku vzájemného ovlivňování struktury a jedince, kdy sociální struktury jsou výsledkem lidského jednání a tyto struktury mají zpětný vliv na chování lidí (Giddens 1984 v Risman 2004). Díky novým sociálním interakcím a novým kulturním očekáváním může docházet ke změně vnímání nerovností, kdy je označen za nerovnost stav, který byl dříve danou společností akceptován a byl pro ni přirozený (Risman 2004).

Nutné je zmínit i termín pohlaví a jeho vztah ke genderu. Na rozdíl od genderu je příslušnost k pohlaví biologicky determinována (Scott 1986). Příslušnost jedince k danému pohlaví je určena na základě biologických, fyziologických a anatomických vlastností. Na počátku 70. let minulého století byly zmíněné termíny striktně oddělovány. Naopak v pozdějších letech se autoři přiklonili k myšlence komplexnějšího vztahu mezi pohlavím a genderem (West, Zimmerman 1987).

V 70. až 80. letech minulého století byl obecně přisuzován genderu význam vyjadřující odlišnou sociální kvalitu jedinců na základě jejich příslušnosti k pohlaví. Termín vyjadřuje určité sociální vztahy mezi oběma pohlavími a sociálně vytvořené představy o vhodných rolích pro muže a ženy. Gender upozorňuje na výhradně sociální původ subjektivních identit žen a mužů. Ve výše zmíněném přístupu ke genderu je také akceptován vztah mezi pohlavími a jejich rolí, nejedná se však o přímou determinaci pohlavím. Gender je zde chápán jako komplex, který zahrnuje velké množství vztahů, mezi kterými je zahrnut i tento vztah pohlaví a jejich rolí. Feminističtí historikové ke genderu přistupují ze tří teoretických pozic. Jedná se o snahu vysvětlit patriarchální původ dané společnosti. Kladou si za cíl objasnit ženskou podřízenost během historie a určit na základě čeho vznikla mužská dominance. Následující přístup, který je více historický, vychází z Marxistické tradice. Tento přístup se zabývá především vztahy mezi ekonomickými faktory a genderem a jejich interakcí. Poslední přístup je reprezentován Anglo-americkou školou a její *teorií object-relations* a francouzskou školou, která vychází ze strukturalismu a post-strukturalismu. Hlavní oblastí zájmu zmíněného přístupu je vytváření subjektivní genderové identity pomocí jazyka, který je charakterizován jako systém významů a symbolů (Scott 1986).

Existuje několik vědecko-teoretických sociálních tradic vysvětlující gender. Mezi ně patří např. tradice zabývající se vlivem sociální struktury na utváření genderového chování. Následující tradice specifikuje vznik nerovnosti díky sociální interakci, kdy dochází k naplnění očekávání ostatních. Dále se zde nachází pojetí genderu jako sociálně konstruovaného stratifikačního systému, který vychází z rozdílu mezi pohlavími a na základě nich ospravedlňuje genderovou nerovnost. Tedy vychází z předpokladu, že skupina žen je podřízena skupině mužů (Risman 2004).

Výše zmíněná pojetí genderu vycházejí ze západního diskurzu, kdy autoři vycházejí svých sociokulturních podmínek. Oyeronke Oyewumi (1998) upozorňuje na to, že západní pohled na gender, je v mnoha případech špatně aplikován na rozdílné sociokulturní podmínky zemí globálního Jihu. Dle jeho názoru je nutné respektovat historii a sociální podmínky při definování genderu v dané společnosti. S tímto tvrzením souhlasí i Risman (2004), která upozorňuje na to, že genderová nerovnost je kulturně a historicky variabilní. Oyewumi (1998) tvrdí, že je nutné si uvědomit i historické a kulturní vlivy, které utváří a utvářely gender v dané společnosti. V některých společnostech byl např. implementován uměle a v pozdější době než v jiných. Na základě výzkumu yorubské společnosti se autor přiklání k názoru, že gender je neustále se vyvíjející proces. Oyewumi díky svému výzkumu zjistil, že v původním yorubském jazyce nebyla

rozlišována příslušnost k pohlaví, tedy sociální rozdíly nebyly odvozeny na základě příslušnosti k pohlaví. Dále Oyewumi upozorňuje na výrazné zaměření na výzkum genderu pouze z pohledu západní kultury na úkor poznatků z jiných kultur, které jsou často chápány jako méně významné. Následně také kritizuje feministické teorie z nedostatečného zájmu o pojem kultura, který vystihuje historicky utvořené rámce k vnímání světa danou společností. Každá kultura má tento rámec jiný a tedy lidé dané kultury chápou svět odlišně a utvářejí si ho dle svého specifického rámce. Proto je tedy nutné nahlížet na gender různými úhly pohledu a ne pouze mainstreamovou západní optikou. V některých kulturách nedochází k odvození sociálních kategorií na základě anatomické odlišnosti jedinců. Nutné je taky neizolovat výzkum genderu např. od etnicity nebo rasy.

Podoný názor sdílí i Nnaemeka (2004), která upozorňuje na odlišnosti afrického feminismu, který je formován v kontextu afrického kontinentu. Africký feminismus je charakterizován především dynamikou a určitým procesem spolu s vyjednáváním, kompromisy a sdílením hodnot. V africkém feminismu také dochází k vzájemnému prolínání praxe a teorie. V africkém feminismu nejsou ženy postaveny do opozice vůči mužům, ale spíše jsou ochotny a připraveny vyjednávat a pracovat společně s muži v daném kulturním prostoru. V africkém kontextu jsou muži a ženy chápáni jako neoddělitelné části, které vytváří celek a i přes své unikátní vlastnosti mají společnou lidskou podstatu.

Na základě výše zmíněných výkladů pojmu gender je patrné, že v jeho významu nejsou akademici jednotní. Proto je důležité jasně vymezit, jak je gender chápán v této práci. Gender není jednotný koncept univerzálně použitelný ve všech společnostech. Je nutné brát v potaz, že do některých společností vstoupil později za odlišných podmínek než v západní společnosti. Jedná se tedy spíše o neustále se vyvíjející víceúrovňový proces, na němž se podílí společnost spolu s kulturou a historií. Na základě působení těchto prvků se tak utváří očekávání, hodnoty a chování, které jsou typické pro muže nebo pro ženy.

3.2 Pojmy vztahující se ke genderové problematice

Výše jmenované vlastnosti, očekávání, hodnoty a chování, které jsou odlišné pro muže a ženy, jsou vytvořeny společností. Zmíněné prvky jsou součástí tzv. genderových rolí. Každá genderová role má společností definovanou typickou aktivitu spolu s vlastnostmi. Ve

společnosti tak dochází k vytváření stereotypů přisuzovaným jednomu či druhému pohlaví. Genderové role ovlivňují vnímání sebe sama, kdy jedinec přemýšlí a jedná v rámci těchto společností definovaných schémat chování. Genderové role tak ovlivňují jedincův pohled na svět a omezují jeho možnosti. V rozhodnutí a jednání lidí se pak odráží omezení vytvořená společností, která přísluší danému pohlaví. Člověk také bez objektivního posouzení může zavrhnout možnosti, které nenáleží jeho pohlaví. Subjektivní pracovní možnosti či možnost vzdělání jsou také ovlivněny chováním a postoji lidí, kteří se s daným jedincem setkají. Jedná se především o rodiče a učitele (Eccles 1987).

Mezi další pojmy, se kterými se operuje v oblasti genderové problematiky, patří genderová nerovnost (*gender inequality*) a posílení (*empowerment*), ve významu posílení postavení žen. Zmíněné termíny spolu souvisejí, kdy snaha o posílení postavení žen může sloužit jako jeden z nástrojů snížení genderových nerovností (Ismail, Rasdi 2011). Problém genderové nerovnosti se netýká pouze několika států. Otázka preference jednoho pohlaví na úkor druhého je aktuální do jisté míry na celém světě. Genderová nerovnost je komplex vzájemně propojených různých forem nerovností a tedy nabývá mnoha podob. V různých státech převažují jiné formy této nerovnosti, kdy se jejich dominance může měnit např. v závislosti na politickém opatření zaměřeném na genderovou nerovnost nebo rozvoji státu (Sen 2011). Se značným zobecněním však lze říci, že větší genderové nerovnosti jsou zaznamenány v rozvojových zemích. Také s určitou mírou generalizace platí, že nerovnost v jedné sféře vytváří nerovnosti v dalších sférách společnosti (Dollar, Gatti 1999).

Do genderové nerovnosti můžeme zahrnout nerovnost v úmrtnosti, kdy dochází k vysoké úmrtnosti žen, která vede k nárůstu podílu mužské populace a ve společnosti. Jeden z důvodů této nerovnosti může být viděn v nerovném přístupu mužů a žen ke zdravotní péči a výživě. S tímto jevem je spojen i termín „mizející ženy“ (*missing women*), který vyjadřuje rozdíl mezi skutečným počtem žen v dané zemi a počtem žen, který by se mohl vyskytovat, kdyby byl v dané zemi umožněn rovnocenný přístup dívkám a chlapcům ke zdravotní péči a výživě a nedocházelo k preferenci mužských potomků. Mezi další složky genderové nerovnosti můžeme řadit nerovnost v porodnosti, kdy na základě preference mužských potomků dochází k úmyslným potratům. Dále lze zmínit nerovnost týkající se přístupu k základním službám, které jsou poskytovány školami, nemocnicemi apod., která vytváří a následnou nerovnost v získání speciálních dovedností, ať už se jedná o vysokoškolské vzdělání nebo o pracovní schopnosti. Pracovní diskriminace, rozdílné

přístupy k vlastnictví a nerovnost na úrovni domácností patří k dalším složkám. Výše zmíněný termín tedy vyjadřuje nerovný přístup mužů a žen ke zdravotní péči, školství, pracovním pozicím, vlastnictví, k možnosti zlepšení svých dovedností. Také zahrnuje upřednostňování mužských potomků a nerovné vztahy v domácnosti (Sen 2001).

Nezbytné je také charakterizování pojmu genderová rovnost. Jedná se o umožnění stejné míry participace mužů a žen ve všech sférách společnosti. Genderová rovnost se nesnaží smazat rozdíly mezi mužem a ženou, nebo tlačit ženy k tomu, aby se chovaly jako muži. Cílem rovnosti není, aby ženy přebíraly mužské charakteristiky, které jsou obsaženy v mužských genderových rolích. Genderová rovnost si klade za cíl dosáhnout stejných možností ve společnosti pro obě pohlaví. Dalším cílem je odstranění určité preference jednoho či druhého pohlaví v některých sférách společnosti (Walby 2005).

Termín posílení postavení žen ve společnosti nemá jednoznačnou definici. Existuje několik přístupů vysvětlující význam tohoto termínu. Chápání posílení postavení žen jako určitý druh procesu je hlavní východisko různých pohledů autorů na tento termín. Posílení je tedy proces, který umožňuje jedincům či skupinám zlepšit své schopnosti a na základě získání možnosti volby dosáhnout akce a výsledků. Pro úspěšné posílení postavení žen ve všech sférách společnosti je především nutné zajistit ženám bezproblémový přístup ke vzdělání (Ismail, Rasdi 2011). Předchozí autoři vycházeli z poznatků autorky Naily Kabeer (1999), která uvádí, že posílení se zaměřuje především na umožnění strategické životní volby, kterou dříve daný jedinec postrádal a nacházel se tak v určité míře bezmoci. Schopnost jedince učinit volbu zahrnuje dimenzi zdrojů, jednání a výsledků. Zmíněné dimenze jsou vzájemně propojené.

Při studiu genderových nerovností se dále setkáváme s pojmem gender mainstreaming. Hlavní principem tohoto konceptu je zapojení mužů a žen do ovlivnění, participace a využívání přínosu z aktivit v oblasti míru, lidských práv a rozvoje (UN WOMEN 2014). Hlavním cílem gender mainstreaming je především dosažení genderové rovnosti, ale mezi další cíle patří i zvýšení účinnosti politik, které jsou zaměřeny na zlepšení výchozí pozice genderových nerovností v dané zemi (Walby 2005).

Gender mainstreaming je využíván v agendě Organizace spojených národů. Přesněji tvoří hlavní složku agendy subjektu OSN, který se zabývá rovností pohlaví a posílení postavení žen - UN Women. Koncept, který byl definován v roce 1997 Ekonomickou a sociální radou OSN, využívá zkušeností mužů a žen v návrzích, monitorování, implementaci a hodnocení politik a

programů. Díky gender mainstreamingu dochází k zahrnutí různých strategických nástrojů, které mají za cíl snížení genderové nerovnosti, do nařízení, dokumentů a procesů, které se týkají všech sfér společnosti. Dle OSN slouží gender mainstreaming jako jeden z nejefektivnějších nástrojů této organizace k dosažení genderové rovnosti (UN WOMEN 2014).

Možnými úskalími výše představeného konceptu se podrobněji věnuje Walby (2005), která zmiňuje, že gender mainstreaming nepatří k jednotným konceptům. Tento fakt je zapříčiněn existencí několika teorií a více vymezení genderové nerovnosti, a také využitím rozmanitých procesů, které se snaží o snížení genderových nerovností. Samotný název konceptu, který je složen z genderové rovnosti a mainstreamu, vytváří určité teoretický problém, na jehož základě dochází k určitému dualismu. Na základě odlišných přístupů ke gender mainstreamingu může docházet buď k politické transformaci současného politického paradigma, nebo pouze k efektivnějšímu naplňování již vymezených politických cílů, což nemá výrazný vliv na existující politické paradigma. V druhém případě však nedojde k výraznější změně v rozhodovacích procesech a k výraznému zacílení na genderovou rovnost. Jako problematické lze vidět i vyhodnocení úspěšnosti gender mainstreamingu, a to zejména z důvodu možné změny v charakteru původního cíle během projednávání, kdy na základě různých interpretací dané politiky se mění její důsledky. Při implementaci gender mainstreamingu je vhodné se zaměřit na specifika oblastí společnosti, protože různé oblasti mohou mít odlišnou institucionální historii a mohou v nich být uplatňovány jiné politiky zaměřující se na genderovou rovnost. Dále je vhodné určit povahu vazeb mezi oblastmi, kdy na základě identifikace vazeb lze zjistit, na jaké další oblasti bude mít změna vliv. Problematická je i pozice konceptu mezi technickým a politickým procesem, kdy jsou tyto procesy postaveny do opozice. Existuje několik pohledů, které gender mainstreaming prezentují spíše jako expertní nebo spíše politický proces (Walby 2005).

3.3 Gender a rozvoj

Význam konceptu gender a rozvoj prošel v průběhu let značným vývojem v rámci organizací zabývajících se rozvojem, akademickou i politickou sférou. Jako jeden z prvních kroků v oblasti snižování genderových nerovností lze chápat prohlášení v zakládací Chartě OSN a následné Všeobecné deklaraci lidských práv o přístupu všech lidí bez rozdílu rasy, pohlaví, jazyka

či náboženství k lidským právům a svobodám. Spolu se zmíněnými dokumenty vznikla na půdě OSN i Komise OSN pro postavení žen (UN 2015).

Během 70. let minulého století se začal formovat tzv. přístup Ženy v rozvoji (WID), na který vznikl v USA, a podílely se na něm profesionálky z oblasti rozvoje. Tímto přístupem reagovaly na negativní dopad modernizace na ženy, která jejich pozici spíše oslabilo (Ravazi, Miller 1995). Období během 70. let 20. století lze charakterizovat zvýšeným zájem o postavení žen ve společnosti. V tomto období sílila feministická hnutí a na ženy se zaměřilo i OSN. Rok 1975 vyhlásilo OSN jako Mezinárodní rok žen a uspořádalo první konferenci věnovanou ženám v Mexico City. Tato první konference věnovaná ženám byla následována ještě dvěma dalšími v roce 1980 v Kodani a 1985 v Nairobi. Období 1976 až 1985 bylo také vyhlášeno OSN jako dekáda žen (UN 2015). Vytvořený přístup WID byl nejprve přijat Agentura Spojených států pro mezinárodní rozvoj (USAID), která spolu s Harvardským institutem pro mezinárodní rozvoj vytvořily metodiku určenou k identifikaci ženského nevyužitého potenciálu v rozvoji. Přístup WID je zaměřen na rovnost a ekonomickou efektivnost a ženy jsou chápány jako nevyužitý zdroj rozvoje. V rámci přístupu WID se realizátoři rozvojových programů a politici snaží ženám zlepšit přístup k úvěrům a zaměstnání (Moser 1993). Jedním z hlavních cílů WID je tedy poskytnout ženám více zdrojů, které by jim zajistily rovnější postavení i následný rozvoj státu. Pokud došlo k rozhodnutí implementovat WID v daném státě, musela být jeho efektivnost dostatečně odůvodněná, což v některých případech vyústilo k nadhodnocení role žen v rozvoji (Ravazi, Miller 1995).

Přístup WID byl ke konci 80. let minulého století nahrazen přístupem Gender a rozvoj (GAD) (El-Bushra 2000). Přístup GAD a rozvoj reagoval na omezení, se kterými se potýkal WID. Přístupu WID bylo především vytýkáno zaměření na ženy v izolovaném prostředí mimo sociální a kulturní kontext. Přístup WID nebral v úvahu vztahy mezi muži a ženami na úrovni společnosti ani jejich vztahy kooperace či konfrontace na úrovni domácností. Při implementaci přístupu WID v rozvojových zemích, také mohlo dojít k opomíjení sociálního zabezpečení žen. Přístup také mohl vytvářet určitou míru rozporu mezi potřebami žen a jejich vztahem k rodině. Dále je kritizováno vymezení žen jako homogenní kategorie (Ravazi, Miller 1995). Přístup GAD se snaží zachytit systematické podřízení žen, které je konstruováno danou společností, kdy ženám a mužům jsou společností přiděleny odlišné role, které jsou ovlivňovány mnoha faktory (Moser 1993). Dochází tak k analyzování sociálních vztahů, které ovlivňují např. i fungování institucí, ve kterých pak na

základě těchto vztahů dochází k diskriminaci určitých skupin obyvatel. V rámci přístupu by měly být analyzovány faktory, které negativně ovlivňují úroveň ženského rozhodování, i přesto že má žena přístup ke zdrojům (Ravazi, Miller 1995).

Podobný pohled na vytvoření strategií snižujících genderovou nerovnost má i socioložka Risman (2004), která tvrdí, že pro úspěšnou intervenci v rámci genderové problematiky je nutné věnovat pozornost sociálním změnám, procesům a kauzálním mechanismům. Mezi důležité kroky vedoucí k úspěšné intervenci patří zaměření se na jednotlivé procesy, které je nutné definovat, protože na základě nich lze vysvětlit výsledný stav. Pro vytvoření úspěšných strategií bojujících proti genderové nerovnosti je nutné se vymanit z analyzování genderové nerovnosti v izolaci od ostatních nerovností. Nezbytná je identifikace historických a kontextových specifík. Tyto specifika se odrážejí do výsledného postavení dominantní nebo podřízené skupiny, které je právě kulturně i historicky variabilní. Potřebná je i analýza chování dominantní skupiny, která se snaží různými praktikami o udržení své moci a nadřazenosti. Autorka však upozorňuje také na to, že systém nerovností nevznikne vždy ze stejných sociálních procesů. Mechanismy způsobující genderové nerovnosti nemusí být signifikantní pro vznik jiných nerovností. Dle autorky je nutné vycházet z předpokladu, že existují rozdílné struktury nerovností, o kterých se lze domnívat, že se vzájemně střetávají i přes odlišné příčinné mechanismy.

Přístup GAD se však také potýká s kritikou, která je zaměřena především na určitý chaos mezi rozvojovými agenturami ve vymezení přístupů i samotného chápání genderu. Tento zmatek pak může mít vliv na efektivnost použití přístupu GAD v rozvojových zemích. Přístupu je dále vytýkána přílišná orientace na ekonomické posílení žen, přičemž ženy čelí horšímu postavení i v jiných oblastech života. Ekonomické zaměření obou přístupů je dáno prostředím, ve kterých byly vytvořeny. Jedná se o prostředí orientující se na ekonomickou perspektivu rozvoje. Dalším omezením GAD je zaměření se pouze na vztahy mezi muži a ženami a také sklon k nahlížení na ženy jako na homogenní skupinu (El-Bushra 2000).

3.4 Efekty snižování genderových nerovností

Genderové nerovnosti se nacházejí v mnoha sférách společnosti (El-Bushra 2000). Nejčastěji jsou genderové nerovnosti sledovány v oblasti vzdělání, zdraví, politiky, ekonomiky a právního systému. Snižování těchto nerovností má pozitivní vliv nejen na život žen, ale na zlepšení

rozvoje celého státu (Dollar, Gatti 1999). K efektivnímu snižování genderových nerovností dojde jen za předpokladu, když je brán v potaz vliv institucí včetně sociálního a kulturního kontextu daného státu a jsou identifikovány vztahy mezi aktéry. Právě instituce včetně sociálních vztahů a kulturní zvyklostí mohou patřit k omezujícím faktorům úspěšného snižování genderových rozdílů a mohou tyto nerovnosti spíše posilovat (Ravazi, Miller 1995, Branisa a kol. 2013). Podle Dollara a Gattiho genderové nerovnosti nejsou pro státy ekonomicky výhodné, ale některé jsou ochotny na základě své volby tyto nerovnosti udržovat. Preference genderových nerovností vyplývá z charakteristik společnosti, do kterých patří náboženství, rozsah občanských svobod atd. Konkrétně vyšší genderové nerovnosti ve vzdělání se objevují u států s muslimskou či hinduistickou populací (Dollar, Gatti 1999).

Genderové nerovnosti jsou nežádoucí z podstaty nerovnosti, kdy téměř polovina obyvatel daného státu nemá stejné možnosti jako druhá polovina (Klasen 2005). Omezené schopnosti a možnosti svobodné volby některých skupin obyvatel mají negativní vliv na lidský rozvoj (Sen 1998). Znevýhodnění na základě pohlaví rovněž omezuje danou skupinu obyvatel participovat na rozvoji státu (Klasen 2005).

Mezi nejčastěji zmiňované patří efekty plynoucí ze snížení genderových nerovností v oblasti vzdělání (Dollar, Gatti 1999, Klasen 2000, Ismail, Rasdi 2011). Rovnost ve vzdělání mužů a žen by měla přinést rozvoj státu včetně hospodářského růstu (Klasen 2000). Dle Dollara a Gattiho existuje vztah mezi příjmem a genderovou nerovností ve vzdělání, kdy se zvyšujícím se příjmem na osobu klesá genderová nerovnost. Tento vztah je však ovlivněn náboženstvím, rozsahem občanských svobod a dalšími faktory. Také zvyšující se nerovnost má negativní vliv na hospodářský růst. I tento vztah mohou ovlivňovat různé faktory, které vytváří regionální výjimky. Mezi tyto výjimky lze zahrnout některé státy Latinské Ameriky, které sice mají nízkou genderovou nerovnost, ale pomalejší ekonomický růst. Zmíněné vztahy ale platí především u států, které dosahují středních příjmů (Dollar, Gatti 1999). S tímto tvrzením však nesouhlasí Klasen, který dospěl k závěru, že negativní efekt genderových nerovností na ekonomický růst se nachází jak u rozvojových tak vyspělých států (Klasen 2000).

Snaha o genderovou rovnost ve vzdělání má také pozitivní vliv na velikost rodin, což má pozitivní vliv na vzdělání a zdraví dětí, do kterých rodina může více investovat, než kdyby měla velký počet potomků. Nižší tempo růstu populace v daném státě má také pozitivní vliv na míru chudoby a hospodářský růst (Klasen 2005). Tento pozitivní efekt je však dočasný, protože za

určitou dobu se bude muset stát vypořádat se stárnoucím obyvatelstvem. Rovnost mužů a žen ve vzdělání má také pozitivní vliv na zvýšení lidského kapitálu a zvýšení produktivity zaměstnanců, což vede k ekonomickému růstu (Klasen 2000). Také pokud je žena zaměstnaná a má tedy přístup k příjmům, může se posílit její vyjednávací síla v domácnosti, a tak může mít větší vliv na rozhodování o výdajích do vzdělání a zdraví dětí. Zvýšení rovnosti mezi muži a ženami ve vzdělání dále snižuje dětskou úmrtnost, zvyšuje informovanost o zdraví a zvyšuje míru vzdělání budoucí generace i kvalitu vzdělání. Snížení genderových nerovností v přístupu k výrobním vstupům má také pozitivně ovlivňuje hospodářský růst (Klasen 2005). Vzdělaná žena může být více ekonomicky nezávislá a díky jejímu zaměstnání roste i příjem celé rodiny (Chege, Arnot 2012). Panuje názor, že vzdělání žen snižuje jejich úroveň chudoby (Omwami 2014). Tento fakt je však ovlivněn vysokou mírou nezaměstnanosti v rozvojových státech. Na základě výsledků ženských skupin, je nutné brát v úvahu i důležitost neformálního vzdělání a zaměření se na dovednosti a vzdělávací potřeby komunit (Taeko 2014). Je nutné zmínit, že některé rozvojové programy zaměřené na nerovnost, které nevycházejí z lokálního kontextu a zjištění místních vztahů mezi muži a ženami, mohou přetřhat fungující vazby a následně nejsou schopny nabídnout vhodnou alternativu. Tyto programy jsou ve snižování genderových nerovností velmi neefektivní (Ravazi, Miller 1995).

Také posílení žen na důležitých pozicích v ekonomické a politické sféře přináší značné pozitivní efekty pro rozvoj státu. Ženám v těchto funkcích je obvykle připisováno méně sobecké jednání, vyšší morální standardy spolu s důvěryhodnějším chováním. Právě snaha žen o poctivější chování spolu s neznalostí korupčních pravidel z důvodu krátké působnosti na těchto pozicích má vliv na snižování korupce státu spolu se snahou o dobré vládnutí (Branisa a kol. 2013). Dále bylo zjištěno, že pokud jsou ženy zastoupeny v politice v dostatečném počtu, dochází tak k projednávání a zavádění témat, která jsou orientovaná více na problémy žen v dané zemi. Pokud je však podíl žen v politice menší než 15 % dojde k tomu, že jsou pohlceny mužskou politickou kulturou a již nejsou schopny prosadit své cíle (Lawless, Fox 1999).

4 EAC – SNAHA V OBLASTI GENDERU A CHARAKTERISTIKA STÁTŮ

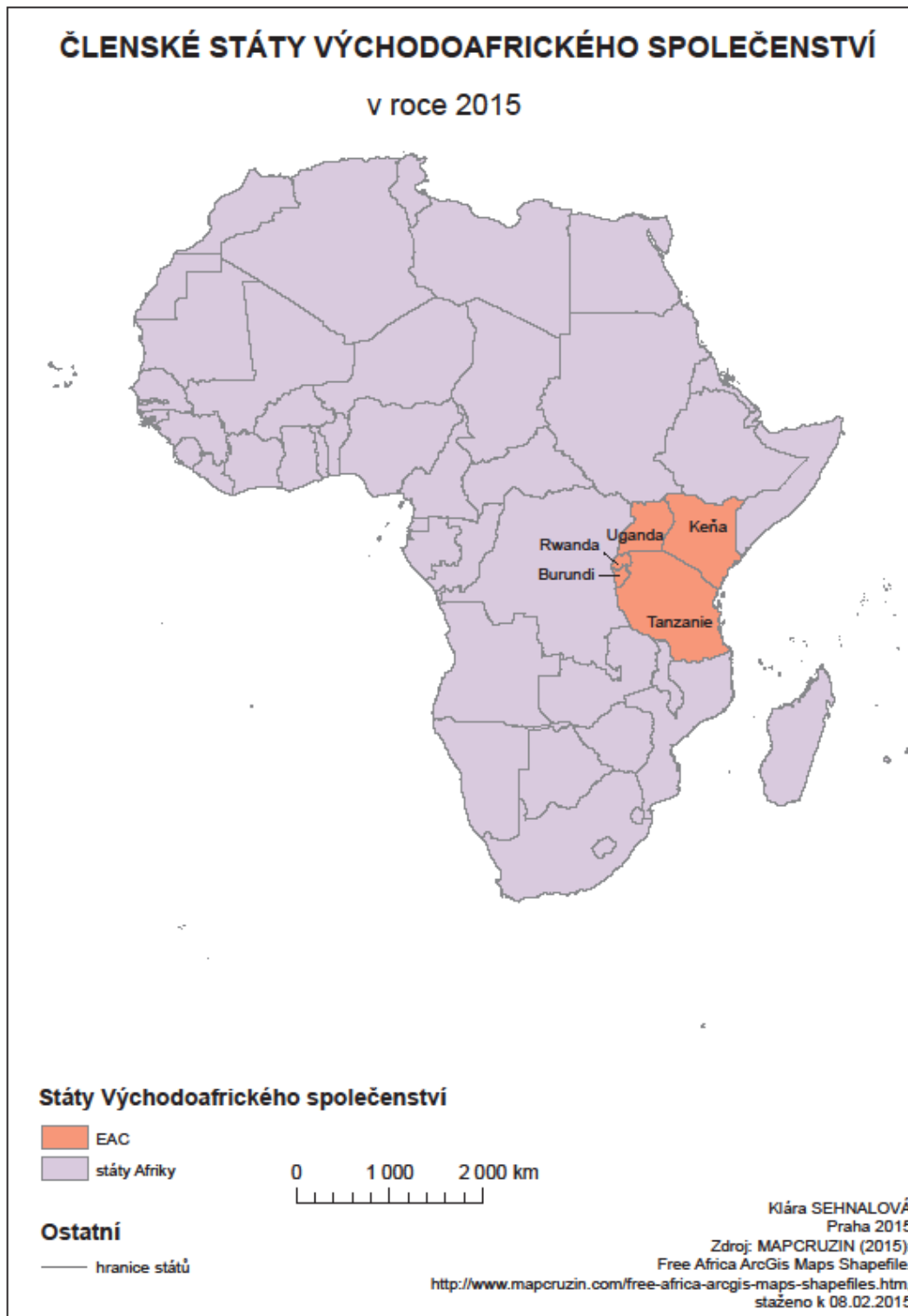
4.1 East African Community – společné úsilí v oblasti genderu

Mezi členské státy Východoafrického společenství patří Keňa, Tanzanie, Uganda, Rwanda a Burundi. Současný název uskupení se datuje od roku 2000, kdy byla dokončena ratifikace Zakládací smlouvy Východoafrického společenství, která následně vstoupila v platnost. Nicméně v tomto roce měla organizace pouze tři členy. Až v roce 2007 přistoupily do společenství Burundi a Rwanda (EAC 2014b).

Kromě rozšiřování členských států o Rwandu a Burundi se v současné době EAC snaží o prohloubení integrace. Společenství se snaží zvýšit svou ekonomickou konkurenceschopnost, přilákat více obchodních příležitostí a zahraničních investic a soustředit se na výrobu výrobků s vyšší přidanou hodnotou. Kromě prohloubení ekonomické integrace, EAC usiluje i o prohloubení sociální, politické a kulturní integrace, která by se měla také podílet na zvýšení životních standardů obyvatel v celém Východoafrickém společenství. Státy v souladu se svou vizí a snahou o její naplnění, vytvořily celní unii a společný trh. V současné době společnost pracuje na vytvoření společné měnové unie a poté by mělo dojít k dovršení integrace v podobě federace (EAC 2014a). Protokol o vytvoření EAC měnové unie byl podepsán již koncem roku 2013 (EAC 2014b).

Mezi oblastí zájmu EAC se dostalo i téma genderových nerovností a snaha o jejich řešení. Jeden z nejdůležitějších dokumentů v problematice genderu ve Východoafrickém společenství je nyní EAC strategický plán sociální ochrany a komunitního rozvoje pro gender, mladistvé, děti a osoby se zdravotním postižením pro rok 2012 až 2016, který vznikl na základě dříve schválených nařízení, na jejichž vzniku se podíleli kompetentní ministři členských států spolu s odborníky. Hlavním cílem plánu je začlenit gender mainstreaming do všech programů a politik Východoafrického společenství, a tak snížit genderové nerovnosti ve všech sférách společnosti. Plán je vytvořen v souladu s principy a hodnotami, které jsou uvedeny v Zakládací smlouvě EAC. Jedná se především o spravedlnost, udržitelnost, občanskou participaci. V zakládací smlouvě je zmíněn i význam žen v socioekonomickém rozvoji spolu s gender mainstreamingem a ženskými právy, kdy by tyto prvky měly být respektovány jako jedny ze základních principů společné politiky (EAC 2012).

Mapa 1: Státy Východoafrického společenství v roce 2015

Zdroj: MapCruzin (2015)

Jako jeden z mnoha důležitých kroků pro efektivní genderovou politiku EAC je nutné odstranit problém s nedostatečným financováním a špatnou alokací zdrojů pro nástroje k nastolení genderové rovnosti. Problematický je i malý počet genderových expertů a nedostatek dat, která jsou potřebná k plánování dalších genderových programů a politik (EAC 2012). O nedostatku vhodných dat z oblasti Východoafrického společenství, které se týkají genderové problematiky, informuje i OSN. Zásadní nedostatek vidí OSN při sběru dat, kdy se buď data týkající se otázek genderu neberou v potaz, nebo jsou shromažďována pouze od mužů jako zástupců domácností, což nerespektuje trend rostoucího počtu žen v čele domácností (UN 2008). Nutná je i harmonizace právních nařízení a posílení práv žen ve členských státech spolu s aktivním přístupem k vytváření regionální genderové politiky a snahy o zvýšení povědomí o genderových nerovnostech a informovanosti svých obyvatel. Zároveň by ale všechny členské státy měly být vybaveny vhodnými politickými a právními rámci, které je však nutný sjednotit. Také samotná integrace a s tím spojené sdílení zkušeností a společný trh je důležitým prvkem pro úspěšnou realizaci genderové politiky (EAC 2012). Úskalí společné genderové politiky jsou viděny v rozdílech v úrovni genderových nerovností mezi státy. Problematická je i upřednostňování implementaci gender mainstreamingu především do sociálních politik místo implementace napříč spektrem odvětvových politik (Heidtmann 2013). Jednou z dalších překážek v úspěšném fungování regionálního genderového programu je i hluboce zakořeněné tradiční kulturní zvyklosti, ekonomická stagnace státu a s tím spojeno omezené financování genderové oblasti a etnické napětí a zněj plynoucí zvýšení násilí na základě pohlaví (EAC 2012). Na tento nedostatek upozorňuje i Miruka (2013), která dále dodává, že jsou problematické i přístupy politiků spolu s vládní strukturou, ve kterých je stále zakořeněný okrajový zájem o genderovou problematiku, což může snahy o společnou genderovou politiku znatelně narušit.

EAC chce v budoucnu začlenit gender do všech strategických intervencí a vytvořit z něj prioritu pro celou organizaci. Jako dílčí cíl si EAC zvolilo podporu žen v socioekonomickém rozvoji a v podnikání (EAC 2012). Jedním z kroků v podpoře gender mainstreamingu bylo vytvoření Celního protokolu, který měl ženám pomoci participovat na formálním zahraničním obchodě v rámci EAC. Implementace protokolu je však značně problematická hlavně z důvodu špatné informovanosti mezi občany jednotlivých států. Také u celních úředníků se vyskytují

značné nedostatky ve znalosti a především výkladu protokolu. Problematická je i korupce, krádeže a zavražďování, se kterým se stále mohou potýkat obchodnice (Masinjila 2009).

4.2 Základní charakteristika států Východoafrického společenství

Členské státy Východoafrického společenství jsou do značné míry heterogenní. Liší se od sebe rozlohou, počtem obyvatel, etnickým složením i úrovní socioekonomického rozvoje. Mezi největší státy společenství patří Tanzanie s rozlohou 947 300 km² a Keňa s 569 140 km². Oproti tomu nejmenšími státy společenství jsou Rwanda s pouhými 26 338 km² a Burundi s 27 830 km². Rozloha Ugandy činí 241 038 km². Nejlidnatějším státem je opět Tanzanie s odhadovaným počtem obyvatel 49 639 138 pro rok 2014 a Keňa s 45 010 056 obyvateli pro tentýž rok. Tyto státy následuje Uganda s 35 918 915 obyvateli v roce 2014. Rwanda a Burundi disponují pouze 12 337 138 a 10 395 931 obyvateli k roku 2014.

Etnické složení členských států je velmi pestré s výjimkou Burundi a Rwandy (CIA 2014a,b,c,d,e). Etnická různorodost je spojena s kulturními odlišnostmi, které se odráží i v postavení žen ve společnosti a jejich genderových rolích (Kimani, Maina 2010). Ve většině států EAC se vyznává protestantské a katolické náboženství a v menší míře islám, který je dominantnější pouze v Tanzanii a to především na ostrově Zanzibar (CIA 2014a,b,c,d,e). I náboženství má značný vliv na odlišné vnímání postavení žen ve společnosti. Na základě těchto poznatků je nutné si uvědomit, že postavení žen ve společnosti a jim přiřazené genderové role nemusí být heterogenní pouze mezi zeměmi, ale dochází v menší či větší míře k jejich odlišnému vnímání i uvnitř států. Nelze však opomenout fakt, že utváření postavení žen a následné genderové nerovnosti jsou komplexním jevem, na kterém se podílí mnoho aspektů, do kterých je zahrnut i kolonialismus, který měl posilující vliv na patriarchální charakter společnosti, jímž byla zasažena většina afrických států včetně států EAC. Tedy lze říci, že kolonialismus měl naopak spíše potlačující charakter pro heterogenní postavení žen ve společnosti (CIA 2014a,b,c,d,e, Kimani, Maina 2010).

Také téměř ve všech státech proběhl válečný konflikt. Jedná se především o Burundi, Rwandu a Ugandu. Tanzanie se neřadí k zemím, na jejichž území probíhal závažný konflikt (Carlson, Randell 2013, Tripp 1994, Seckinelgin a kol. 2011). V Keni proběhlo násilí vyvolané

politickou situací, které však nebylo, co se počtu obětí týká, tak významné. Právě konflikty jsou chápány jako jednou z příčin zvyšujícího se výskytu násilí na základě genderu (Swart 2012).

V tabulce 1 je vidět, že téměř všichni členové společenství se řadí do skupiny států s nízkým příjmem dle kategorizace Světové banky. Do kategorií států s nízkým příjmem spadají země, které dosahují maximální hodnoty hrubého národního důchodu (HND)² 1 045 USD na obyvatele za rok dle Atlasové metody (World Bank 2015a). Keňa v roce 2013 dosahovala nejvyššího hrubého národního důchodu na obyvatele s 1 160 USD. Na základě této hodnoty, tak lze zařadit do zemí s nižším středním příjmem. Nejnižší hodnotu má Burundi se 260 USD (World Bank 2015d).

Tabulka 1: HND na obyvatele dle Atlasové metody Světové banky (USD) v období 2010-2013 pro státy EAC

	2010	2011	2012	2013
Burundi	200	220	240	260
Keňa	990	1 020	1 080	1 160
Rwanda	520	560	610	630
Tanzanie	530	540	570	630
Uganda	470	460	480	550

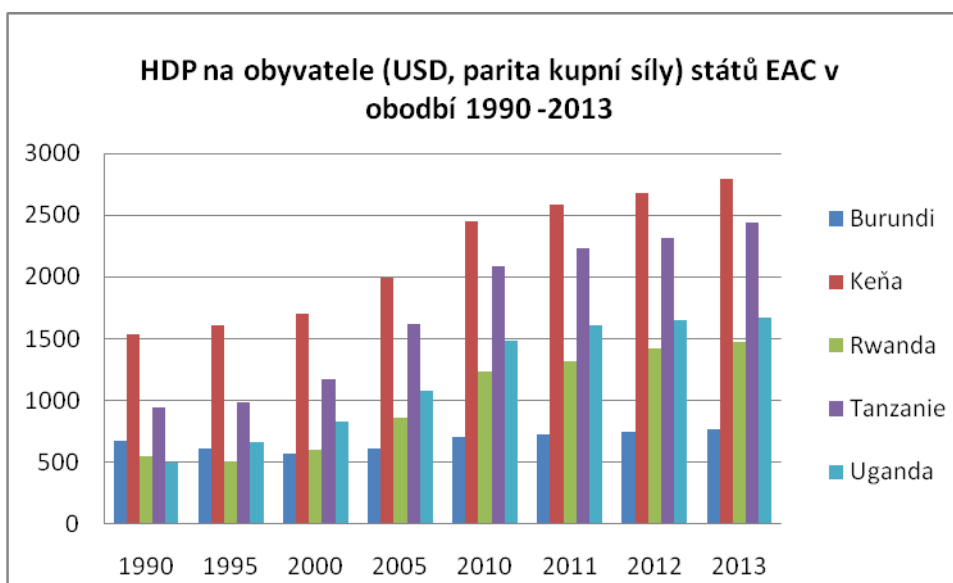
Zdroj: Vlastní zpracování, (World Bank 2015d)

Nejrychlejší roční růst hrubého domácího produktu (HDP) pro rok 2013 se objevuje u Tanzanie s 7 % a Ugandy s 6 %. Nejpomalejší růst je pro zmíněné období zaznamenán u Rwandy s 4,7 % a Burundi s 4,6 %. Keňa dosahuje 5,7 % růstu HDP pro rok 2013 (World Bank 2015b). Vývoj hodnot HDP na obyvatele v paritě kupní síly reprezentuje graf 1, ze kterého je vidět, že Keňa má nejvyšší hodnotu HDP per capita z celé sledované období. V roce 1995 došlo výraznějšímu poklesu Rwandy a Burundi, což lze připsat válečnému konfliktu na jejich území v roce 1994. Od roku 2005 se Tanzanie se svou hodnotou přibližuje keňskému HDP na obyvatele. K výraznému růstu HDP na obyvatele došlo u všech států kromě Burundi, u kterého je spíše stagnující trend (World Bank 2015d, Carlson, Randell 2013, Seckinelgin a kol. 2011).

² Světová banka využívá indikátor HND, neboli hrubý národní důchod (GNI, Gross national income) na osobu v amerických dolarech. Hodnota HND je počítána v národní měně, která je vydělena velikostí populace v polovině roku a následně přepočtena dle směnných kurzů na americké dolary dle metody Světové Banky (Atlas Methos) (World Bank 2015d).

S ekonomickou vyspělostí souvisí i vícerozměrný index chudoby (MPI), který vyjadřuje procentuální zastoupení lidí v populaci, kteří jsou multidimensionálně chudí, což je určeno intenzitou deprivace. MPI se nezaměřuje na příjmovou chudobu, ale na jiné dimenze a intenzitu chudoby, která je vyjádřena počtem strádání, kterému ve stejném čase čelí každá rodina³. V roce 2010 dopadlo nejhůř ze států EAC Burundi s hodnotou MPI 0,45, kde je také nejvyšší míra deprivace 54 %. Burundi bylo následováno Ugandou s 0,367, Rwandou s 0,35, Tanzánií 0,332 a Keňou s 0,229, což byla nejlepší hodnota ve EAC. U všech států má největší podíl na vícerozměrné chudobě životní úroveň a nejmenší podíl vzdělání.

Graf 1: HDP na obyvatele (USD, parita kupní síly) států EAC v období 1990 - 2013

Zdroj: Vlastní zpracování, (World Bank 2015c)

V Keni má nejmenší podíl vzdělání s pouhými 11,2 % na rozdíl od Burundi s 25 %. U dimenze zdraví, je však větší procento v Keni, a to 32,4 %, což je největší podíl zdraví na mnohorozměrné chudobě ze všech států EAC (UNDP 2014d). V rámci státu mají často hodnoty indexu velké rozpětí, což obecně platí i u jiných indexů. V Keni jsou značné regionální rozdíly MPI, kdy hlavní město Nairobi dosahuje přibližné hodnoty jako Dominikánská republika, která se nachází ve středních příčkách žebříčku MPI. Hodnota pro venkov bývalé keňské Severovýchodní

³ MPI se skládá z 3 oblastí: zdraví, vzdělání a životní úroveň. Každá oblast se pak hodnotí na základě indikátorů, kterých je celkem deset (2 indikátory vzdělání, 2 indikátory zdraví, 6 indikátorů životní úrovně). Jako

provincie⁴ je horší než hodnota Nigeru, který se umístil na poslední místo. U různých etnik také dochází k odlišným úrovním strádání v jednotlivých kategoriích (Alkire, Santos 2010).

K hodnocení lidského rozvoje ve státech EAC je použit HDI. Otcem konceptu lidského rozvoje je Mahbub ul Haq a Amartya Sen. Konceptu je zaměřen na rozšiřování lidských schopností a dovedností. Dochází tedy k rozšiřování možností obyvatel a je jim umožněno žít kvalitní život (Syrovátka 2008). Index se skládá z dimenze zdraví (očekávaná délka života při narození), vzdělání (průměrný počet let vzdělání, očekávaného počtu let vzdělání) a životní úroveň (HND na osobu (2011 PPP USD)) (UNDP 2014c). U HDI je problematická vypovídající schopnost dat, kvůli jejich odlišné kvalitě, odlišné metodice při sběru dat a tím jejich horší srovnatelnosti (Syrovátka 2008). Graf 2 nám demonstruje vývoj hodnot HDI států EAC v letech 1980 až 2013. V roce 1980 jsme mohli pozorovat skupinu států s vyšší hodnotou, jednalo se o Tanzanii s hodnotou 0,377 a Keňu s hodnotou 0,446, která dominuje svými hodnotami ve všech zkoumaných letech. Uganda s Rwandou měly v tomto roce téměř totožné hodnoty, kdy Rwanda měla HDI 0,291 a Uganda 0,293. Nejhoršího výsledku dosáhlo Burundi s hodnotou 0,230, které si za zkoumané období kromě roku 1990 udrželo poslední místo. Největší nárůst hodnot během let 1980 až 2013 byl zaznamenán u Rwandy a Ugandy. Během období také docházelo ke konvergenci hodnot HDI států EAC. V roce 2013 měla Rwanda, Tanzanie a Uganda téměř shodné hodnoty okolo 0,490. Také vzdálenost států od Keni, která měla celou dobu nejvyšší hodnotu, se během sledovaného období zřetelně snížila. V roce 2013 dosáhla Keňa hodnoty HDI 0,535, Rwanda 0,506, Tanzanie 0,488, Uganda 0,484 a Burundi 0,389 (UNDP 2014c).

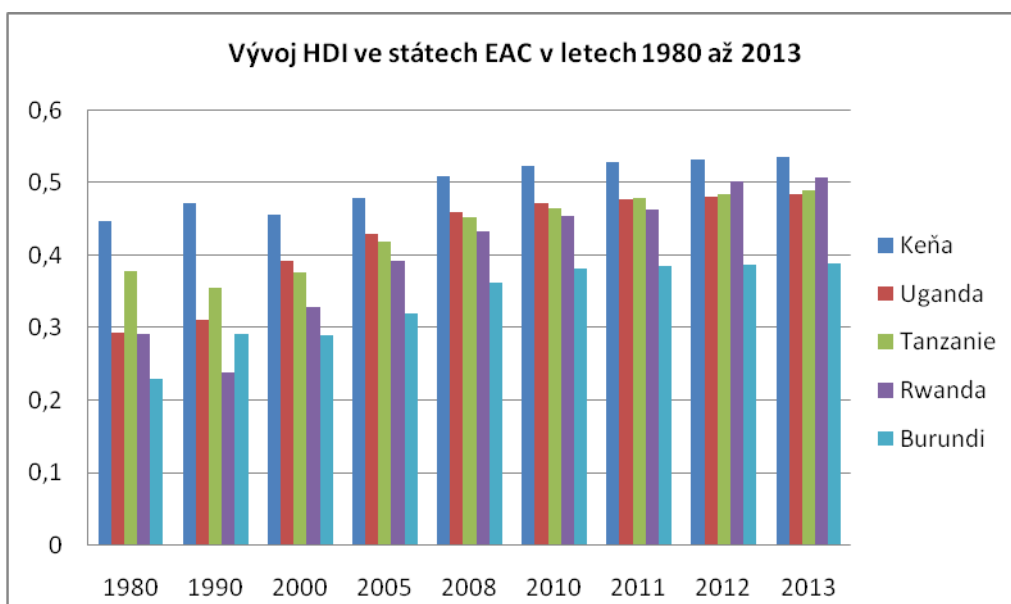
---

vícerozměrně chudou domácnost označujeme takovou, která strádá nejméně 30 % indikátorů (Alkire, Santos 2010).

⁴ Dle současné Ústavy Keni z roku 2010 došlo v Keni ke změně administrativního členění. Nyní je rozdělena pouze na 47 okresů (counties). Rozdělení na provincie se však dále využívá (článek 6 Ústava Keni) (Republic of Kenya, 2010).

Graf 2: Vývoj HDI ve státech EAC během období 1980-2013

Zdroj: Vlastní zpracování, (UNDP 2014c)

5 KOMPARACE KENI S DALŠÍMI STÁTY EAC DLE GENDEROVÝCH INDIKÁTORŮ VČETNĚ PŘÍSTUPŮ VLÁDY

Přes značný ekonomický růst Keni je v zemi patrná výrazná genderová nerovnost (Kimani, Maina 2010, World Bank 2014d). Převažující část odborníků se přitom shoduje na existenci vzájemně se posilujícího vztahu mezi socioekonomickým rozvojem a genderem (Dollar, Gatti 1999, Klasen 2000, Klasen 2005, Risman 2004, Razavi, Miller 1995). Keňa sice zavedla značná opatření ke snížení nerovností, především se jedná o novou ústavu z roku 2010, ale jejich účinnost je determinována různými faktory (Kimani, Maina 2010). Keňa je členem EAC, které si dalo za cíl snížit genderové nerovnosti ve společenství. Je zapotřebí brát v úvahu, že genderové nerovnosti budou pravděpodobně ve členských zemích odlišné díky jejich rozdílnému vývoji. Je tedy otázkou, jak moc bude úspěšná tato snaha o koordinaci genderových politik a vytvoření komplexní genderové politiky. Analýza genderových nerovností a přístupů vlád k této problematice je nezbytná k úspěšnému dosažení vytyčených cílů (EAC 2012). Tato část práce si klade za cíl určit pozici Keni v problematice genderových nerovností v rámci EAC za pomoci komparace genderových indexů vydaných mezinárodními organizacemi včetně porovnávání naplňování MDGs a kvantitativních ukazatelů týkajících se genderu. Dále budou porovnávány i jednotlivé vládní přístupy ke genderovým nerovnostem. Na základě těchto komparací poté bude určena pozice Keni v oblasti genderových nerovností v rámci EAC.

5.1 Komparace genderových indexů států EAC se zaměřením na Keňu

S indexem lidského rozvoje je spojen i genderový rozvojový index (GDI), který vyjadřuje, jak se podílí muži a ženy na HDI v jednom státě za rok. I tento index se jako HDI skládá do tří dimenzí, ve kterých jsou jednotlivé složky rozděleny pro muže a ženy. V tabulce 2 je vidět, že v roce 2013 dosáhla Keňa prostřední pozice mezi státy EAC. V poměru HDI pro muže a ženy je vidět výraznější nerovnost u Ugandy, Burundi a dále u Keni, ale tyto nerovnosti jsou stále menší než údaje za subsaharskou Afriku a země s nízkou úrovní lidského rozvoje. Dle hodnot jednotlivých dimenzí indexu je Keňa druhá nejhorší v rozdílu průměrného počtu let ve škole u žen

a u mužů, kdy horší už je pouze Uganda. Keňa se umístila dokonce na posledním místě ve srovnání se státy EAC v rozdílu mezi HND pro ženy a pro muže dle 3. a 4. tabulky (UNDP 2014c).

Tabulka 2: Pořadí států EAC dle GDI k roku 2013

	HDI pořadí	GDI pořadí	Poměr mužů a žen na HDI	Hodnota HDI pro ženy	Hodnota HDI pro muže
Burundi	180	109	0,904	0,370	0,410
Keňa	147	107	0,908	0,508	0,560
Rwanda	151	80	0,950	0,463	0,487
Tanzanie	159	100	0,916	0,466	0,509
Uganda	164	114	0,896	0,456	0,509
Svět	-	-	0,920	0,655	0,712
Sub. Afrika	-	-	0,867	0,460	0,531
Státy s nízkým lid. rozvojem	-	-	0,834	0,446	0,535

Zdroj: Vlastní zpracování (UNDP 2014c)

Tabulka 3: Dimenze GDI pro státy EAC v 2013

	Očekávaná délka života při narození, ženy	Očekávaná délka života při narození, muži	Průměrný počet let ve škole, ženy	Průměrný počet let ve škole, muži
Burundi	56,1	52,2	2,2	3,3
Keňa	63,6	59,8	5,4	7,1
Rwanda	65,7	62,4	3,1	3,6
Tanzanie	62,9	60,2	4,5	5,8
Uganda	60,4	58	4,3	6,4
Svět	73	68,8	6	7,4
Sub. Afrika	58	55,6	3,7	5,4
Státy s nízkým lid. rozvojem	60,5	58,2	3,1	5,1

Zdroj: Vlastní zpracování (UNDP 2014c)

Tabulka 4: Dimenze GDI pro státy EAC v 2013

	Očekávaný průměrný počet let ve škole, ženy	Očekávaný průměrný počet let ve škole, muži	Odhadovaný HND/obyvatele (2011 PPP USD), ženy ⁵	Odhadovaný HND/obyvatele (2011 PPP USD), muži
Burundi	9,6	10,7	685	815
Keňa	10,7	11,3	1763	2554
Rwanda	10,3	10,2	1263	1550
Tanzanie	9	9,3	1501	1903
Uganda	10,6	10,9	1167	1502
Svět	12	12,3	8956	18277
Sub. Afrika	8,8	10,1	2492	3812
Státy s nízkým lid. rozvojem	8,3	9,8	2011	3789

Zdroj: Vlastní zpracování (UNDP 2014c)

U států EAC je dále provedena komparace na základě indexu genderové nerovnosti (GII), který sleduje nerovnosti mezi muži a ženami ve třech dimenzích, mezi které patří reprodukční zdraví, posílení postavení ve společnosti a trh práce. Indikátorem pro dimenzi zdraví je mateřská úmrtnost a míra plodnosti adolescentů. K určení genderové nerovnosti v dimenzi posílení postavení žen ve společnosti se využívá podíl parlamentních sedadel obsazených ženami a podíl obyvatel starších 25 let, kteří dosáhli středního vzdělání. Hodnota poslední dimenze je zjištěna na základě podílu pracujících na populaci v produktivním věku⁶.

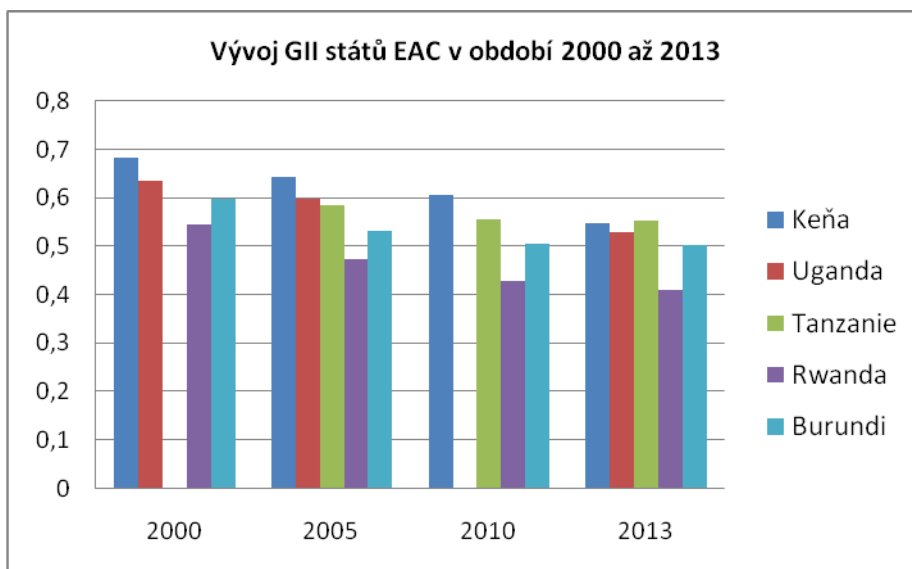
Index nabývá hodnot mezi 0 a 1, kdy ve státech s nízkou hodnotou GII (okolo 0) nedochází mezi muži a ženami k výraznějším nerovnostem. Naopak státy s vysokou hodnotou (okolo 1) se potýkají s nerovnostmi mezi muži a ženami., tedy daný stát ztrácí svůj potencionální lidský rozvoj díky těmto nerovnostem. Země s nízkou hodnotou indexu dosahují menší nerovnosti mezi muži a ženami a tím dochází ke zvýšení úrovně lidského rozvoje v daném státě. Jelikož GII se skládá

⁵ Indikátor je odvozen z poměru mužských a ženských mezd, z poměru mužského a ženského ekonomicky aktivního obyvatelstva a HND per capita (PPP, USD 2011) (UNDP 2014b).

⁶ K výpočtu indexu se využívají geometrické a následně harmonické průměry, kdy nejprve jsou zvlášť vypočítány geometrické průměry pro muže a ženy napříč dimenzemi (UNDP 2013b).

z jiných dimenzí než HDI, nelze tedy tvrdit, že vysoká hodnota GII přímo asociuje se snižování hodnoty HDI. Průměrná hodnota GII za všechny sledované státy je 0,451 a průměrná hodnota subsaharské Afriky je 0,578. V grafu 3 je vidět, že v roce 2000 měla Keňa v porovnání s dalšími státy EAC nejvyšší hodnotu GII, byla tedy s tatem s nejvyšší genderovou nerovností v EAC bez Tanzanie, u které v roce 2000 nebyla hodnota měřena. Další hodnoty jsou vypočítány pro roky 2005 a 2010, kdy si Keňa opět udržela nejhorší místo. Je nutné zmínit, že v roce 2005 chybí hodnota za Ugandu. V během let došlo u Keni ke konvergenci hodnot ostatních států, tedy došlo ke snížení genderových rozdílů mezi státy. Během roku 2013 se dostala s hodnotou 0,548 na druhé nejhorší místo před Tanzanií, která získala GII 0,553 (UNDP 2014a). Pro rok 2013 jsou dostupné i hodnoty jednotlivých indikátorů, které jsou použity k výpočtu hodnot indexu. Hodnoty indikátorů jsou prezentovány v tabulce 5, kde vidíme, že Keňa má třetí nejnižší mateřskou úmrtnost a míru plodnosti adolescentů v porovnání s dalšími 4 státy EAC. Dále má Keňa nejnižší podíl žen v parlamentu. V rozdílu mezi muži a ženami starších 25 let, kteří dosáhli středního vzdělání, je Keňa druhá nejhorší po Ugandě. Dokonce nerovnost mezi pracujícími ženami a muži je u Keni nejvyšší (UNDP 2014c).

Graf 3: GII pro států EAC za období 2000 - 2013

Zdroj: Vlastní zpracování (UNDP 2013a)

Tabulka 5: Indikátory GII pro státy EAC v roce 2013

	Mateř. úmrtnost (na 100 000 živě narozených dětí), 2010	Míra plodnosti adolescentů (počet narozených dětí na 1000 žen ve věku 15–19), 2010/2015	Podíl žen v parlamentu, 2013	Podíl obyvatel starších 25 let s dosaženým středním vzděláním, 2005-2012		Podíl pracujících na populaci v produktivním věku, 2012	
				ženy	muži	ženy	muži
Burundi	800	30,3	34,9	5,2	9,3	83,2	81,8
Keňa	360	93,6	19,9	25,3	31,4	62	72,2
Rwanda	340	33,6	51,9	7,4	8	86,5	82,9
Tanzanie	460	122,7	36	5,6	9,2	88,1	90,2
Uganda	310	126,6	35	22,9	33,5	75,9	79,3

Zdroj: Vlastní zpracování (UNDP 2013c)

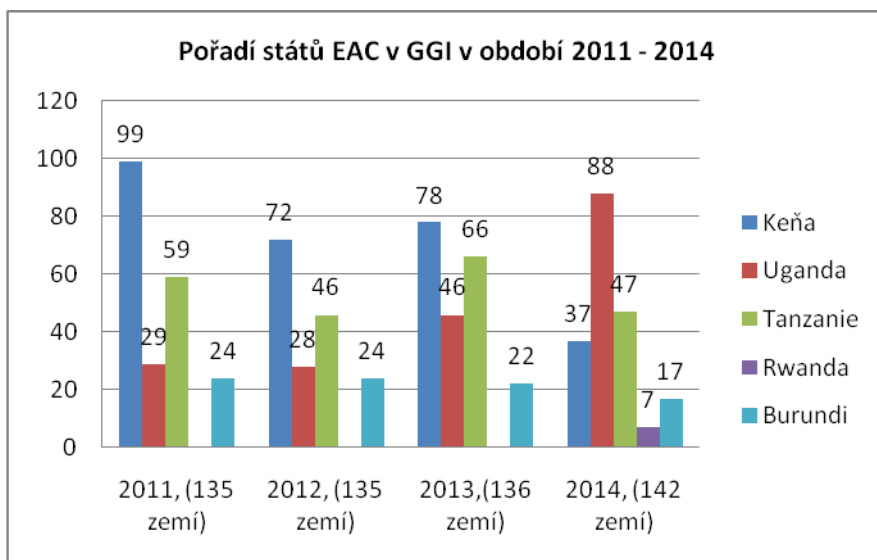
Dále uvedený je index globální genderové mezery (GGI), který se zaměřuje na mezeru mezi muži a ženami v jednotlivých dimenzích, kdy je kladně hodnoceno snížení rozdílů mezi pohlavími. Cílem tedy není, aby ženy převyšovaly muže v jednotlivých indikátorech. Index⁷ se skládá ze 4 kategorií (ekonomická participace a příležitosti, dosažené vzdělání, zdraví a posílení politického postavení) a 14 indikátorů. Index nabývá hodnot mezi 0 a 1, kdy 1 značí úplnou genderovou rovnost.

Dle GGI pro rok 2014 se mezi 20 států s nejlepším hodnocením umístila i Rwanda s Burundi. Umístění Burundi na předních příčkách je díky snížení nerovností v dimenzi zdraví, ekonomické a politické participaci (World Economic Forum 2014). Úspěšnost Rwandy je způsobena především vysokým počtem ženských političek, který převyšuje nařízené kvótní zastoupení, které je ve Rwandě uzákoněno (Devlin, Elgie 2008). V roce 2014 se Keňa umístila podle GGI na třetím místě v porovnání s dalšími státy EAC. Z grafu 4 je vidět, že Keňa prošla značným zlepšením týkající se genderové nerovnosti oproti předchozím rokům. Především změna v pořadí mezi léty 2013 a 2014 je výrazná. Ta byla způsobena výrazným zlepšením umístění Keni téměř ve všech sférách indexu, kromě sféry dosaženého vzdělání.

⁷ Na základě indexu je hodnocena pouze genderová nerovnost státu, protože je vytvořen tak, aby úroveň rozvoje státu neovlivnila výsledné pořadí. Nedochozí např. k hodnocení celkové úrovně vzdělání státu, ale pouze rozdíl

Především došlo ke zlepšení v politické sféře, protože se zde v roce 2013 konaly parlamentní volby, které se již řídily uzákoněným minimálním podílem žen v parlamentu (Republic of Kenya 2010, World Bank 2013). Přesto Keňa dosahuje nejhorší pozice v politickém posílení a to ve všech sledovaných obdobích (2011-2014). Nejlepšího místa dosahuje ve složce vzdělání, kde je umístěna na prvním až druhém místě za celé sledované období. V oblasti zdraví je na prostředním místě v roce 2014, kdy jsou údaje dostupné za všech pět států a v předešlých letech je Keňa na předposledním místě. Ve složce ekonomické aktivity a příležitostí Keňa postoupila z posledního místa v roce 2011 na 2. místo v roce 2014 v rámci států EAC. V této složce se Keňa společně s Burundi se umístila mezi 10 nejlépe hodnocenými státy světa v roce 2014 (World Economic Forum 2014). Zlepšení Keni v ekonomické dimenzi může být také způsobeno implementací nové ústavy, která se mimo jiné zabývá i rovným vlastnictvím půdy, na což navazuje i keňský Zákon o registraci pozemků z roku 2012, který odstraňuje diskriminační praktiky ve vlastnictví údu mezi manžely. Keňská ústava také označuje zvyková práva za diskriminační. Nutné je však zmínit, že úplná implementace v praxi bude vyžadovat delší čas (World Bank 2013).

Graf 4: Celkové umístění států EAC dle GGI pro období 2011 - 2014

Zdroj: Vlastní zpracování, (World Economic Forum 2014)

v zápisovosti mezi muži a ženami. Výsledná hodnota je získána aritmetickým průměrem složek indexu. Výsledky složek indexu jsou získány pomocí váženého průměru indikátorů dané složky (World Economic Forum 2014).

Posledním prezentovaným genderovým indexem je index genderové spravedlnosti (GEI), který vyjadřuje nerovnost mezi muži a ženami v dimenzi vzdělání, ekonomické aktivity a politického postavení⁸. Nulová hodnota GEI vyjadřuje absolutní nerovnost mezi muži a ženami ve společnosti. Naopak hodnota 1 vyjadřuje naprostou genderovou rovnost (Social Watch 2008). V tabulce 6 je vidět, že v roce 2012, což je poslední rok, kdy byl tento index vydán, je Keňa na posledním místě mezi státy EAC. Špatné umístění je způsobeno především z důvodu významných rozdílů v zastoupení mužů a žen v parlamentu. V ostatních dimenzích (vzdělání a ekonomika) dosahuje Keňa prvního a druhého místa (Social Watch 2012).

Tabulka 6: GEI spolu s jednotlivými složkami v roce 2012

	GEI	Vzdělání	Ekonomická aktivita	Postavení ve společnosti
Burundi	0,69	0,69	0,91	0,47
Keňa	0,58	0,86	0,75	0,14
Rwanda	0,77	0,84	0,72	0,74
Tanzanie	0,6	0,71	0,68	0,42
Uganda	0,63	0,82	0,59	0,48

Zdroj: Vlastní zpracování (Social Watch 2012)

Z komparace indexů lze říci, že Keňa prošla viditelným zlepšením v genderových nerovnostech. Avšak ani v jednom z prezentovaných indexů nedosáhla vyššího než třetího místa mezi členskými státy EAC za jednotlivá sledovaná období. Keňa dosahuje nejhorších výsledků především v oblasti rovného politického rozhodování. Zde dosahuje signifikantně větší nerovnosti než všechny zbylé státy EAC (UNDP 2014c, World Economic Forum 2014, Social Watch 2012). Tento fakt lze vysvětlit chybějícím kvótním nastavením pro volby do parlamentu, které se objevilo až v ústavě z roku 2010. Zbylé členské státy tyto kvóty již měly delší dobu zavedeny (World Bank 2013, Nanourou, Wilson 2014, Josefsson 2014, Devlin, Elgie 2008, Meena 2003). Dle GGI Keňa dosahuje nejlepší pozice v oblasti vzdělání, kde si udržuje první až druhé místo za celou

⁸ Úroveň nerovnosti ve vzdělání je určena na základě rozdílu mezi muži a ženami v zápisovosti na všech stupních vzdělání a dále na základě rozdílu v gramotnosti. Nerovnost v ekonomické participaci je zjišťována pomocí příjmové nerovnosti mezi pohlavími a rozdíly v zaměstnanosti mužů a žen. Rozdílné postavení mužů a žen ve společnosti bylo měřeno na základě rozdílného zastoupení ve vysoce kvalifikovaných pracovních pozicích, zastoupení v parlamentu a ve vyšších manažerských pozicích. Výsledný GEI je počítán jako aritmetický průměr hodnot zmíněných dimenzí (Social Watch 2008).

sledovanou dobu. S tímto se shoduje i umístění v oblasti vzdělání dle indexu GEI, kde opět Keňa dosahuje ve vzdělání prvního až druhého místa. Hodnota GGI dimenze vzdělání je počítána na základě více indikátorů, lze tedy říct, že poskytuje komplexnější obraz o dané dimenzi. Dle GDI a GII Keňa ve vzdělání dosahuje nejhorší pozice, což je zapříčiněno použitím pouze jednoho indikátoru u GII a dvou u GDI. Ve zdravotní oblasti dle indexů dosahuje Keňa třetího místa v rámci EAC. V ekonomické oblasti Keňa dosáhla na základě GGI 2. místa, kdy oproti létům předešlým zaznamenala v této oblasti největší vzestup. Dle GII a GDI kde byl pro ekonomickou dimenzi zvolen jeden indikátor, se Keňa umístila na posledním 5. místě. Opět se lze domnívat, že indexy s vyšším počtem indikátorů by měly poskytnout komplexnější obraz o dané situaci (UNDPc 2014, World Economic Forum 2014, Social Watch 2012).

5.2 Komparace států EAC pomocí míry úspěšnosti v genderově zaměřených Rozvojových cílech tisíciletí

Další komparace je provedena na základě dosažených výsledků států EAC v Rozvojových cílech tisíciletí, které jsou orientovány na gender. Rozvojové cíle tisíciletí byly stanoveny na Miléniovém summitu OSN v roce 2000. Zde se členské státy OSN zavázaly k naplnění těchto osmi rozvojových cílů do roku 2015. Každý z osmi stanovených cílů obsahuje konkrétní úkoly a indikátory, na základě kterých lze měřit úspěšnost jednotlivých cílů (UN Millennium Project 2006). Mezi cíle které se týkají genderu, patří třetí, pátý a šestý rozvojový cíl. Třetí Rozvojový cíl tisíciletí je zaměřen na podporu genderové rovnosti a posílení postavení žen ve společnosti. Další cíle již nejsou přímo zaměřeny na celkovou genderovou rovnost, ale spíše na rovnost mezi muži a ženami v přístupu ke zdravotní péči. Pátý rozvojový cíl je zaměřen na podporu zdraví matek. Poslední šestý rozvojový cíl se zabývá bojem proti HIV/AIDS, malárii a dalším nemocem. U tohoto cíle je genderová rovnost zkoumána pouze u prevalence HIV/AIDS.

Třetí cíl obsahuje indikátory, které jsou zaměřeny na zápisovost na všech úrovních vzdělání. Z tabulek 7 až 10 lze zjistit, že Keňa v zápisovosti v základním a středním vzdělání převyšuje Keňa průměrnou hodnotu za nízko příjmové státy i rozvojové státy subsaharské Afriky. Poslední indikátor je podíl žen v národních parlamentech. Zde Keňa dosahuje nejhorší pozice ze všech států EAC. V roce 2012 bylo obsazeno ženami pouze 10 % míst v parlamentu. Druhý nejhorší stát v tomto indikátoru je Burundi, které mělo zastoupení však více než trojnásobný. Keňa

také zaostává v zastoupení žen v parametu za nízko příjmových států a rozvojových států subsaharské Afriky (The World Bank 2014a).

Tabulka 7: 1. indikátor 3. MDG – Poměr zápisu žen a mužů v primárním vzdělání (%) u států EAC, sub. Afriky (pouze rozvojové) a nízkopříjmových států pro léta 1990, 2000, 2012

	1990	2000	2012
Burundi	80	79	99
Keňa	97	99	..
Rwanda	99	94	102
Tanzanie	99	99	103
Uganda	80	94	102 ⁹
Nízkopříjmové státy	..	87	95
Sub. Afrika (pouze rozvojové státy)	..	85	92

Zdroj: Vlastní zpracování (The World Bank 2014a)

Tabulka 8: 2. indikátor 3. MDG – Poměr zápisovosti žen a mužů v sekundárním vzdělání (%) u států EAC, sub. Afriky (pouze rozvojové) a nízkopříjmových států pro léta 1990, 2000, 2012

	1990	2000	2012
Burundi	61	..	73
Keňa	80	95	..
Rwanda	81	90	107
Tanzanie	75	..	88
Uganda	58	77	..
Nízkopříjmové státy	..	84	89
Sub. Afrika (pouze rozvojové státy)	..	81	84

Zdroj: Vlastní zpracování (The World Bank 2014a)

⁹ Modra čísla odkazují na jiné než uvedené období.

Tabulka 9: 3. indikátor 3. MDG – Poměr zápisovosti žen a mužů v terciárním vzdělání (%) u států EAC, sub. Afriky (pouze rozvojové) a nízkopříjmových států pro léta 1990, 2000, 2012

	1990	2000	2012
Burundi	41	36	51
Keňa	..	54	..
Rwanda	23	49	76
Tanzanie	19	30	55
Uganda	39	51	27
Nízkopříjmové státy	..	63	65
Sub. Afrika (pouze rozvojové státy)	..	67	64

Zdroj: Vlastní zpracování (The World Bank 2014a)

Tabulka 10: 4. indikátor 3. MDG – Podíl sedadel obsazených ženami v národních parlamentech (%) u států EAC, sub. Afriky (pouze rozvojové) a nízkopříjmových států pro léta 1990, 2000, 2012

	1990	2000	2012
Burundi	..	14	31
Keňa	1	4	10
Rwanda	17	26	56
Tanzanie	..	22	36
Uganda	12	18	35
Nízkopříjmové státy	..	12	20
Sub. Afrika (pouze rozvojové státy)	..	12	22

Zdroj: Vlastní zpracování (The World Bank 2014a)

V tabulce 11 až 16 lze vidět úspěšnost EAC států v pátém MDG. V prvním indikátoru Keňa získala v letech 1990 a 2000 nejlepší pozici mezi státy EAC. Ve srovnání mateřské úmrtnosti na 100 000 živě narozených v roce 2012 klesla na 3. místo a její hodnota byla jen nepatrně menší než u Tanzanie, která byla těsně za Keňou. U indikátoru podíl narozených za pomoci kvalifikovaného zdravotního personálu a prevalence antikoncepce pro rok 1990 a 2000 se Keňa umístila na prvním místě. U indikátoru míry plodnosti adolescentů je Keňa ve všech sledovaných letech na třetím místě. Procentuální zastoupení žen, které dostávají prenatální péči, bylo v roce 1990 druhé nejvyšší

v porovnání s hodnotami dalších tří států EAC. U Burundi v tomto roce chybí údaj. I v roce 2000 si Keňa udržuje své druhé nejhorší místo, i když už jsou dostupné údaje za všechny státy EAC. Posledním indikátorem u pátého rozvojového cíle je podíl žen, u nichž dochází k nenaplnění potřeby užití antikoncepce¹⁰. U Keni je dostupný pouze údaj z roku 2000, jehož hodnota je druhá nejlepší v porovnání se státy EAC (The World Bank 2014a).

Tabulka 11: 1. indikátor 5. MDG – Mateřská úmrtnost (modelový odhad, na 100 000 živě narozených dětí) u států EAC, sub. Afriky (pouze rozvojové) a nízkopříjmových států pro léta 1990, 2000, 2012

	1990	2000	2012
Burundi	1300	1000	740
Keňa	490	570	400
Rwanda	1400	1000	320
Tanzanie	910	770	410
Uganda	780	650	360
Nízkopříjmové státy	..	740	440
Sub. Afrika (pouze rozvojové státy)	..	830	510

Zdroj: Vlastní zpracování (The World Bank 2014a)

Tabulka 12: 2. indikátor 5. MDG – Narození s asistencí kvalifikovaného zdravotnického personálu (% z celkového počtu) u států EAC, sub. Afriky (pouze rozvojové) a nízkopříjmových států pro léta 1990, 2000, 2012

	1990	2000	2012
Burundi	..	25	60
Keňa	50	44	..
Rwanda	26	31	69
Tanzanie	44	36	49
Uganda	38	39	57
Nízkopříjmové státy	..	33	49
Sub. Afrika (pouze rozvojové státy)	..	42	50

Zdroj: Vlastní zpracování (The World Bank 2014a)

¹⁰ Jedná se procento vdaných plodných žen v reprodukčním věku, které nechtějí otěhotnět a nepoužívají antikoncepci (World Bank 2014a).

Tabulka 13: 3. indikátor 5. MDG – Prevalence užívání antikoncepce (% žen ve věku 15 až 49) u států EAC, sub. Afriky (pouze rozvojové) a nízkopříjmových států pro léta 1990, 2000, 2012

	1990	2000	2012
Burundi	..	16	22
Keňa	27	39	..
Rwanda	21	13	52
Tanzanie	10	25	34
Uganda	5	23	30
Nízkopříjmové státy	..	32	38
Sub. Afrika (pouze rozvojové státy)	..	22	24

Zdroj: Vlastní zpracování (The World Bank 2014a)

Tabulka 14: 4. indikátor 5. MDG – Míra plodnosti u adolescentů (narození na 1000 žen ve věku 15-19) u států EAC, sub. Afriky (pouze rozvojové) a nízkopříjmových států pro léta 1990, 2000, 2012

	1990	2000	2012
Burundi	49	41	30
Keňa	127	105	94
Rwanda	64	49	34
Tanzanie	142	133	123
Uganda	195	180	127
Nízkopříjmové státy	..	113	93
Sub. Afrika (pouze rozvojové státy)	..	127	108

Zdroj: Vlastní zpracování (The World Bank 2014a)

Tabulka 15: 5. indikátor 5. MDG – Těhotné ženy dostávají prenatalní péči (%) u států EAC, sub. Afriky (pouze rozvojové) a nízkopříjmových států pro léta 1990, 2000, 2012

	1990	2000	2012
Burundi	..	78	99
Keňa	77	76	..
Rwanda	94	92	98
Tanzanie	62	49	88
Uganda	87	92	93
Nízkopříjmové státy	..	56	..
Sub. Afrika (pouze rozvojové státy)	..	66	..

Zdroj: Vlastní zpracování (*The World Bank 2014a*)

Tabulka 16: 6. indikátor 5. MDG – Nenaplněná potřeba antikoncepce (% vdaných žen ve věku 15 až 49) u států EAC, sub. Afriky (pouze rozvojové) a nízkopříjmových států pro léta 1990, 2000, 2012

	1990	2000	2012
Burundi	..	..	32
Keňa	..	24	..
Rwanda	39	36	21
Tanzanie	28	22	25
Uganda	..	35	34
Nízkopříjmové státy	..	..	..
Sub. Afrika (pouze rozvojové státy)	..	24	..

Zdroj: Vlastní zpracování (*The World Bank 2014a*)

U šestého cíle jsou měřeny hodnoty ve 2 indikátorech, které vyjadřují prevalenci HIV/AIDS, kdy první je prevalence HIV/AIDS u žen ve věku 15 až 24 let a druhý je prevalence HIV/AIDS u mužů pro stejnou věkovou skupinu. Na základě zde prezentovaných výsledků v tabulce 17 a 18 můžeme říct, že Keňa v prevalenci HIV/AIDS u žen v roce 1990 patřila mezi nejlepší státy v rámci EAC. Avšak v roce 2000 je jasně viditelný zvrat, kdy Keňa má nejvyšší prevalenci HIV/AIDS u mladých žen v porovnání s ostatními státy EAC. V tomto roce je její

hodnota také vyšší než průměrná hodnota pro nízko příjmové státy i pro rozvojové státy subsaharské Afriky. V roce 2012 došlo v Keni ke snížení prevalence na 2,8 % u mladých žen. Tato hodnota patří však mezi druhou nejvyšší v rámci organizace a je stále vyšší než průměr v nízko příjmových státech a rozvojových subsaharských státech. Díky druhému indikátoru vidíme, zdali se hodnoty prevalence liší mezi pohlavím. Ve všech sledovaných jednotek je situace v prevalenci HIV/AIDS příznivější pro muže než pro ženy ve všech měřených obdobích. Hodnoty pro dívky se pohybují okolo dvojnásobku hodnoty pro muže. Je však nutné zmínit, že hodnoty u mužů jsou měřeny za jiné než uvedené časové období, takže tato komparace má spíše ilustrativní charakter (The World Bank 2014a).

Tabulka 17: 1. indikátor 6. MDG – Prevalence HIV, ženy (% ve věku 15-24 let) u států EAC, sub. Afriky (pouze rozvojové) a nízkopříjmových států pro léta 1990, 2000, 2012

	1990	2000	2012
Burundi	0,2	1,1	0,2
Keňa	2,2	4,9	2,8
Rwanda	3,7	1,9	1,8
Tanzanie	4	4	2,3
Uganda	7,4	2,6	4,2
Nízkopříjmové státy		2	1,1
Sub. Afrika (pouze rozvojové státy)		4	2,3

Zdroj: Vlastní zpracování (The World Bank, 2014a)

Tabulka 18: 2. indikátor 6.MGD – Prevalence HIV, muži (% ve věku 15-24) u států EAC, sub. Afriky (pouze rozvojové) a nízkopříjmových států pro léta 1990, 2000, 2012

	1990	2000	2012
Burundi	0,1	0,8	0,1
Keňa	1,3	2,4	1,7
Rwanda	2,2	0,9	0,9
Tanzanie	2,2	2	1,4
Uganda	5,1	1,4	2,5
Nízkopříjmové státy	..	1,1	0,7
Sub. Afrika (pouze rozvojové státy)	..	1,8	1,1

Zdroj: Vlastní zpracování (The World Bank, 2014a)

Na základě výše uvedených hodnot jednotlivých indikátorů pro tři rozvojové cíle týkající se genderu lze pozici Keni v EAC shrnout tak, že ve třetím MDG byla Keňa na nejvyšších místech u indikátorů, které se týkaly zápisovosti do jednotlivých stupňů vzdělání. V posledním indikátoru, který byl podíl žen v národním parlamentu, Keňa dopadla nejhůře. Lze tedy říci, že na základě dostupných výsledků se nachází Keňa v naplňování třetího Rozvojového cíle tisíciletí na druhém až třetím místě v porovnání s ostatními členy EAC. U pátého cíle, který je orientován na podporu zdraví matek, se Keňa umístila na druhém místě. Horší pozice, tedy třetího místa, dosáhla u čtvrtého a pátého indikátoru. U šestého cíle, který je primárně zaměřen na zdraví, Keňa dosahuje 2. místa. Rozdíl se však v prevalenci mezi pohlavími u komparovaných států nijak výrazně neliší. Keňa se tedy v naplňování Rozvojových cílů tisíciletí, které jsou zaměřeny na genderovou rovnost, nachází na druhém místě v porovnání s ostatními členy EAC.

5.3 Komparace kvantitativních dat genderových nerovností v jednotlivých sférách společnosti států EAC

Tato podkapitola bude primárně zaměřena na kvantitativní hodnocení genderových nerovností v jednotlivých sférách společnosti. Metodika a výběr indikátorů vychází z konstrukce Afrického genderového a rozvojového indexu (AGDI), který byl vytvořen tak, aby korespondoval se specifickými africkými podmínkami. Konkrétně bude využita metodika a indikátory Indexu genderového statusu (GSI), který se zabývá kvantifikováním genderových nerovností v různých blocích. Ekonomický, sociální a politický blok je dále složen z komponentů, subkomponentů a jednotlivých indikátorů. Právě v této části práce budou využity navržené prvky indexu. Kompletní výsledky se nacházejí v příloze této diplomové práce.

Dle tří základních složek, které jsou představeny v tabulce 19, je viditelné, že v sociální složce vede Tanzanie a posledním státem je Keňa. Rozdíly však v této složce nejsou příliš výrazné. V Tanzanii dokonce hodnota za sociální složku přesahuje jedničku, což znamená, že ženy jsou v této složce zvýhodněny nad muže. Tanzanie (0,948) a Keňa (0,948) mají stejnou hodnotu pro komponent vzdělání. Mají však odlišné hodnoty za komponent zdraví, kdy Tanzanie dosahuje hodnoty 1,133 a Keňa 0,997. V porovnání se všemi členskými státy má Keňa nejmenší hodnotu subkomponentu zdraví (0,997). Horší umístění Keni v oblasti zdraví jsme zaznamenali i u indexů

v předchozí podkapitole. Zatímco Keňa byla v sociální složce na posledním místě, v ekonomické složce zastává první pozici. Nejhůře umístěné je Burundi a následně Rwanda. V ekonomickém komponentu příjem dosáhla Keňa (0,415), Tanzanie (0,408) a Uganda (0,403) téměř totožné hodnoty. Naopak Rwanda (0,351) a zejména Burundi (0,240) měly hodnoty znatelně menší. V zaměstnanosti největší hodnoty dosáhla Tanzanie (0,723), následovaná Ugandou (0,714) a Keňou (0,697). Rwanda (0,569) a Burundi (0,536) měly opět nejnižší hodnoty. Keňa vyniká v ekonomické složce především hodnotou za přístup ke zdrojům (0,603). V tomto komponenty je následována Burundi (0,594) a Rwandou (0,512). Naopak největší rozdíl mezi přístupem žen a mužů ke zdrojům je v Ugandě (0,397). Dominance Keni v ekonomické oblasti byla viděna i u komparace na základě indexů (GGI, GEI). V poslední politické složce Keňa obsazuje nejhorší pozice v rámci EAC. Tento výsledek také koresponduje s výsledky získanými na základě komparace indexů. Nejvíce se získané výsledky přibližují výsledkům dimenzí víceindikátorových indexů (World Bank 2014b, UNDP 2014, Social Watch 2012).

Tabulka 19: Hodnoty sfér společnosti států EAC dle metodiky AGDI

	Sociální složka	Ekonomická složka	Politická složka
Burundi	0,9	0,4	0,4
Keňa	0,9	0,5	0,1
Rwanda	1,0	0,5	0,
Tanzanie	1,	0,5	0,4
Uganda	1,0	0,5	0,5

*1 = rovnost, 0 = nerovnost

Zdroj: *Vlastní zpracování (The World Bank, 2014b)*

5.4 Komparace vládních přístupů států EAC ke genderu a genderovým nerovnostem

Dle EAC by měly všichni členové disponovat a operovat s politicky a právně dostačujícími nařízeními, které však postrádají nutnou harmonizaci (EAC 2012). Progresivní přístup vlády s dlouhodobým odhodláním a nediskriminující právní systém státu je velmi důležitý pro snižování genderových nerovností. Díky umožnění přístupu žen k rozhodování o veřejném dění, ke kontrole

majetku a zdrojů a přímé participaci na vytváření politik zajistí dlouhodobý hospodářský růst a rozvoj státu (Kimani, Maina 2010). S výraznou dominancí mužů v institucích a v politice nelze vytvořit citlivé zákony k problémům, se kterými se potýkají ženy v dané zemi (Omwani 2010).

OSN vydalo několik významných dokumentů v oblasti posílení postavení žen a snižování genderové nerovnosti. Jelikož státy Východoafrického společenství patří mezi členy OSN, tyto dokumenty se jich přímo týkají (UN 2015b). Již v roce 1948 byla vydána Všeobecná deklarace lidských práv, ve které se členské státy zavazují k dodržování a ochraně lidských práv. Deklarace navazuje na zakládací Chartu OSN. V deklaraci není primárně kladen důraz na problematiku přístupu žen k lidským právům a svobodám. Avšak v dokumentu je uvedeno kromě jiného, že každý člověk má svá práva a svobody bez jakékoliv výjimky, tedy muži a ženy by měly disponovat rovným přístupem k všem těmto právům a svobodám (UN 2015a). Smluvní charakter měly až Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, které byly přijaty Valným shromážděním OSN v roce 1966. Zmíněné pakty jsou vytvořeny dle zásad Charty OSN a vycházejí ze závazků obsažených ve Všeobecné deklaraci lidských práv (OHCHR 2013a, b). Všechny státy Východoafrického společenství ratifikovaly oba pakty (National Commissions for UNESCO of France and Germany 2012).

Dalším dokumentem OSN zabývající se již výslovně ženskými právy byla Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW) z roku 1979. Před vydáním dokumentu OSN provedlo již několik kroků v této oblasti jako je např. uspořádání první Světové konference o ženské otázce v Mexico City nebo vyhlášení období mezi léty 1976 a 1985 dekádou žen. Kromě definování forem ženské diskriminace, dokument také upozorňuje na důležitost ženských reprodukčních práv a navrhuje agendu k řešení diskriminace žen na státní úrovni. Dále je v dokumentu představena jako stěžejní faktor ovlivňující genderové role a rodinné vztahy kultura a tradice (UN 2015). Tento významný dokument ratifikovaly také všechny státy EAC (National Commissions for UNESCO of France and Germany 2012).

OSN pokračovalo v pořádání mezinárodních konferencí týkajících se ženské otázky. Další konference se konala v roce 1980 v Kodani a v roce 1985 v Nairobi, kde se konference účastnilo 157 států a hlavním tématem byla revize a vyhodnocení dosavadních výsledků snažení OSN v ženské problematice. V pořadí čtvrtá konference pořádaná v Pekingu v roce 1995 byla velmi významná díky její výsledné Pekingské akční platformě. Její značný význam tkví v tom, že zde

byla prezentována ženská práva jako práva lidská a dále zde došlo k odklonu od problémů týkajících se žen, které byly nahrazeny problémy genderové nerovnosti. K dosažení genderové rovnosti, která by byla prospěšná pro celou společnost, je dle OSN nutné restrukturalizovat společnost a instituce (UN 2015). Závazky plynoucí z Pekingské akční platformy přijaly a následně se snažily implementovat všechny státy Východoafrického společenství (UNECA 2014a, b, c, UN 2004, UN 2005). Mezi další významné dokumenty, které jsou z určité části zaměřeny na gender, patří Miléniová deklarace OSN z roku 2000 (UN 2015).

Významné dokumenty v oblasti lidských práv související se státy EAC patří Africká charta lidských práv a práv národů z roku 1981, která byla vydána Africkou Unií (do roku 2002 Organizace africké jednoty), jejíž členy jsou i státy EAC. V Africké chartě jsou stanoveny lidská práva, jejich ochrana a zákaz jakékoliv diskriminace včetně popírání práv na základě pohlaví. Dokument je také vytvořen v souladu s mezinárodními smlouvami a deklaracemi. Na Africkou chartu v roce 2003 navazuje Protokol ženských práv, který má sloužit k posílení a doplnění Africké charty o definování ženské diskriminace, zavázání se k zamezení praktik ohrožující zdraví a dalším ženským právům, které korespondují s africkým prostředím. Všechny státy EAC ratifikovaly Africkou Chartu a Protokol o ženských právech. Výjimku tvoří pouze Burundi, které podepsalo Protokol o ženských právech, avšak k jeho ratifikaci nepřistoupilo (Equality Now 2011).

Státy EAC, s výjimkou Burundi, přijaly závazky plynoucí z nejvýznamnějších mezinárodních úmluv a dokumentů týkajících se ženských práv a svobod. Je však nutné upozornit na skutečnost, že v mnoha případech africké státy sice přistoupí k mezinárodním smlouvám, ale poté je již v praxi nedodržují (Odhiambo 2011). Může se jednat např. o umožnění používání zvykového práva, které má diskriminační charakter. Také může dojít k situaci, kdy sice zvykové právo není podporováno zákony státu, ale stejně dochází k jeho praktikování (World Bank 2013, OECD Development Centre 2014a,b,c,d,e). Na druhou stranu mají mezinárodní dokumenty značný význam. Konkrétní případ lze uvést z Keni, kde tyto dokumenty hrály v některých případech významnou roli. Keňský soud se ve své rozhodovací praxi v řadě případů odkázal na ratifikované mezinárodní smlouvy, např. smlouvu CEDAW, a na základě ní a Keňské ústavy vyloučil platnost některých, vůči ženám diskriminačních, pravidel zvykového práva, především v oblasti dědictví. Dle článku 2 (6) nové keňské ústavy jsou mezinárodní smlouvy jedním z pramenů práva (UN 2009, Republic of Kenya 2010).

Určitý vhléd do právního a společenského systému států EAC umožňuje genderový index sociálních institucí. Hodnoty indexu jsou rozděleny do kategorií podle úrovně genderové diskriminace v sociálních institucích. Čtyři z pěti států EAC se řadí do kategorie střední úrovně, výjimku tvoří Tanzanie s vysokou úrovní. Rozmezí střední úrovně je 0,12 až 0,22. Rwanda s 0,133 a Burundi s 0,166 se přiklání k hranici s nízkou úrovní genderové diskriminace. Naopak Keňa s 0,216 a Uganda s 0,216 inklinují k horní hranici kategorie. Na základě těchto údajů lze říct, že ve Rwandě a Burundi dochází k menší diskriminaci žen na základě jejich formálních a neformálních práv spolu se zvyky než v ostatních státech EAC, které mají hodnotu indexu vyšší (OECD Development Centre 2015).

V analyzovaných státech vedle současného právního systému existuje i zvykové právo, které je v těchto společnostech hluboce zakořeněno (OECD Development Centre 2014a,b,c,d,e). Jedná se především o dlouhodobé zvyky původních obyvatel a místních komunit, které jsou často přejímány jako závazná pravidla chování a postupy ovlivňující právní úkony v daném státě (WIPO 2013). V zemích jako je Keňa a Tanzanie také existuje islámský právní systém vztahující se k řešení právních problémů obyvatel islámského vyznání (OECD Development Centre 2014b,d).

V oblasti rodinných práv se v častých případech v Burundi řeší právní záležitosti v souladu se zvykovým právem. V Burundi však existuje Kodex osob a rodiny, který je vytvořen na anti-diskriminačním principu. Problém v jeho naplňování je shledán především ve slabé propagaci ze strany vlády a tím spojené nedostatečné informovanosti a porozumění místními obyvateli. Ve všech zemích EAC je minimální věk osob vstupujících do manželství stanoven zákonem, ale často jsou i zmíněné výjimky, které daný věk snižují. Mezi takové státy patří Burundi a Tanzanie (OECD Development Centre 2014a,d). Podobná situace panuje i v Ugandě, kde se brzké dohodnuté sňatky ve větším počtu objevují především na venkově, což vychází ze zvykového práva, které by však mělo mít menší váhu než ústava, která tyto sňatky zakazuje (OECD Development Centre 2014e). V ostatních zemích tyto výjimky nejsou známy a vynucený či brzký sňatek je zde zakázán. V Tanzanii, Ugandě a Keni existují také zákony dovolující polyganní manželství (OECD Development Centre 2014b,d,e). Tanzanské manželky mohou podat námitku k dalšímu sňatku manžela z důvodu negativního vlivu na jejich děti (OECD Development Centre 2014d). V Keni naopak o počtu manželek rozhoduje pouze muž, kdy v roce 2014 bylo uzákoněno odebrání právo veta první manželce (OECD Development Centre 2014b). V Burundi se také setkáváme s omezením řízení domácnosti pro ženy, kdy se do této pozice dostává pouze v nepřítomnosti muže

nebo jeho neplnohodnotné právní způsobilosti (OECD Development Centre 2014a). Ve Rwandě existuje také zákonem podpořená mužská dominance ve vedení domácnosti (OECD Development Centre 2015c). Ve zbylých státech není stanoveno žádné omezující právo, které by určovalo, kdo se může stát hlavou rodiny. Avšak je nutné připomenout, že i v těchto zemích sehrává důležitou roli zvykové právo patriarchálních komunit, které může diskriminovat ženy (OECD Development Centre 2014b,d,e). V oblasti péče o dítě je ve všech státech uzákoněn stejný podíl zodpovědnosti obou manželů, ale opět zde hraje roli zvykové právo, které v mnoha případech upřednostňuje muže jako rodičovskou autoritu. V Keni, Rwandě a Ugandě jsou ze zákona při porozvodové péči o dítě zvýhodněni muži.

V oblasti dědických práv lze říci, že ve většině z analyzovaných států mají ženy velmi špatnou pozici. Opět je tato situace do jisté míry ovlivněna zvykovými právy v daných zemích. Nejlépe jsou ošetřena dědická práva žen ve Rwandě, kde ženám ze zákona zůstává celý majetek (OECD Development Centre 2014c). V Burundi je dědictví manželek především na venkově řešeno zvykovými právy, která jsou značně diskriminační. S tím souvisí i problémové postavení vdov ve společnosti, ze kterých se v častých případech stávají bezdomovci (OECD Development Centre 2014a). V Tanzanii mohou pozůstalé manželky dědit pouze nemovitý majetek a to ještě jen za určitých podmínek (OECD Development Centre 2014d). Ugandské vdovy dědí pouze 15 % majetku pozůstalého a dle zvykového práva nemají nárok na žádné dědictví. Dokonce v některých oblastech dochází k dědění samotné vdovy (OECD Development Centre 2014e). Keňa v oblasti dědických práv žen vytvořila zákon nastolující rovnost dědických práv mužů a žen. Zákon vznikl již v roce 1972 a nastavuje rovný přístup rodiny k dědictví. Avšak vymáhání práva na dědictví v praxi je značně problematické, kdy často dochází k přiklonění se ke zvykovým právům, která mají diskriminační podobu vůči ženám (Cubbins 1991).

Majetková práva mužů a žen se ve státech EAC také významně odlišují. V Burundi dle oficiálního právního systému mají rovné postavení muži i ženy v majetkových otázkách, ale i zde hraje roli zvykové právo diskriminující ženy v oblasti přístupu k půdě, řízení rodinného majetku atd. (OECD Development Centre 2014a). Ve Rwandě je situace lepší díky Zákonu o půdě z roku 2005, který ruší zvykové právo v této oblasti a zabezpečuje ženám přístup k půdě a zvyšuje jejich zapojení do problematiky (OECD Development Centre 2014c). Tanzanské ženy disponují vlastnickým právem vztahujícím se na půdu a dokonce i zákonem schválenými hypotékami na půdu, ale i zde se vyskytuje diskriminující zvykové právo (OECD Development Centre 2014d).

Ugandské ženy nemají možnost vlastnit půdu nebo o ní rozhodovat. Jejich situaci sice měl zlepšit Zákon o půdě z roku 2000, ale uplatňování těchto práv omezuje zvykové právo (OECD Development Centre 2014e). V Keni je zřetelná snaha o zlepšení situace v podobě pozemkových reforem z roku 2012. Ty je však problematické uvést do praxe. Zvykové práva však omezují práva žen na vlastnění či dědění půdy a dalšího majetku (OECD Development Centre 2014b). Ženy, které mají omezený přístup k majetku a půdě, poté nemohou dosáhnout na úvěry v bankách, kdy nemají dostatečný majetek k ručení, což v důsledku omezuje jejich ekonomickou aktivitu.

Dále jsou sledována práva proti násilí na ženách. Zde je specifická situace u Ugandy, Rwandy a Burundi. Tyto země si prošly značným válečným konfliktem, během kterého došlo k velkému množství případů násilných praktik na ženách, ať již pouze fyzických nebo sexuálních. S podobným násilím na ženách avšak během konfliktu podstatně menšího rozsahu se setkáváme v Keni v roce 2008, kdy došlo k násilí založeném, jak na pohlaví, tak na etniku. Fyzické násilí na ženách je v těchto zemích často přehlíženo. Ženy často tyto činy neohlašují z důvodu bagatelizování jejich situace příslušnými orgány, tlaku rodiny či komunity, stigmatizace, špatnému přístupu ke zdravotním zařízením, kde by mohla získat potřebné důkazy k prokázání násilí (OECD Development Centre 2014a,b,c,d,e). Velká snaha v této problematice je spatřena ve Rwandě, kde jsou vytvořena speciální centra pro zbité či znásilněné ženy v nemocnicích i na policii, tísňová linka a právní a psychologická poradna. Také zde byl vyhlášen v roce 2009 zákon, který má velmi komplexní charakter, co se týče problematiky ženského násilí (OECD Development Centre 2014c). V Tanzanii neexistuje žádný ucelený komplexní právní předpis v oblasti násilí na ženách. Existuje zde pouze zákon o sexuálním násilí a několik ustanovení v zákonu o rodině. Velmi ohroženou skupinou jsou vdovy a staré ženy, které jsou obětmi násilí z důvodu čarodějnictví nebo sexuálního zneužití během dědických rituálů (OECD Development Centre 2014d). Podobně jako v Tanzanii také v Ugandě jsou ohroženy násilím vdovy. Také je zde ubližováno lesbičkám a postiženým ženám (OECD Development Centre 2014e).

Ve všech členských státech EAC se setkáváme s určitými kvótami, které určují poměr žen v rozhodovacích orgánech jak na lokální úrovni tak na národní. Ve Rwandě je zajištěno zvolení 30 % žen do místní správy, což vychází z ústavy. Také je prvním státem, který má více žen v parlamentu než mužů (OECD Development Centre 2014c). Burundská ústava také určuje 30% podíl žen v politických institucích na národní úrovni. Dále se ženské politické participace zabývá volební zákon, který nařizuje, aby jeden ze čtyř kandidátů byla žena. K striktnímu dodržování kvót

však v praxi nedochází (OECD Development Centre 2014a). Tanzanie má také 30% kvótu pro Národní shromáždění a dále požadavek, aby prezidentští kandidáti byli tvořeni z 50 % ženami (OECD Development Centre 2014d). V Ugandě musí být ze zákona 1/3 míst v samosprávě obsazena ženami (OECD Development Centre 2014e). I v Keni jsou uzákoněné kvóty na národní a místní úrovni. Také se několik hlavních politických stran zapojilo do dobrovolného kvótního vyhrazení míst. Je však nutné podotknout, že v praxi tyto kvóty nejsou zcela dodržovány (OECD Development Centre 2014b).

6 VÝZNAMNÉ GENDEROVÉ NEROVNOSTI A JEJICH PŘÍČINY A OVLIVŇUJÍCÍ FAKTORY V KEŇSKÉ SPOLEČNOSTI

Genderové nerovnosti v Keni mají mnoho podob a také různou intenzitu v závislosti na geografické lokalitě i etnickém původu dané komunity. Ženy se setkávají s různou intenzitou a různými druhy diskriminace, na základě jejich heterogenity. V jednom státě tvoří ženy velmi rozmanitou skupinu, která zahrnuje ženy různých náboženství, etnik, ras, věku, ekonomické aktivity, genderových rolí (Ravazi, Miller 1995). Na keňském území žije okolo 42 etnik, které mají odlišné kulturní tradice ve spojitosti s životem ženy (Kimani, Maina 2010). Mezi nejpočetnější etnika patří Kikujové, Luové, Luhjové a Kambové. Společným rysem těchto etnik je polygammí manželství, dědictví v mužské linii a stěhování manželky do místa manžela bydliště (Cubbins 1991). Ženy také žijí v odlišných geografických lokalitách, které jsou méně či více sociálně zabezpečeny. Na základě těchto rozdílů jsou ženy vystavovány určité intenzitě diskriminace a nerovným podmínkám ve srovnání s muži (Creighton, Yieke 2006).

6.1 Role žen v keňské společnosti

Postavení žen ve společnosti a jejich očekávané role signifikantně ovlivňují nerovnosti mezi muži a ženami. Jak již bylo zmíněno genderové nerovnosti a postavení žen ve společnosti, které s nerovnostmi neodmyslitelně souvisí, je ovlivňováno mnoha faktory. Pro pochopení současného postavení žen v keňské společnosti, je nutné se zaměřit i na historický vývoj Keni. Konkrétně jaký vliv měl kolonialismus na postavení keňských žen. Díky tomuto silnému narušení keňské společnosti, čímž koloniální nadvláda bezpochyby byla, došlo ke změnám v genderových rolích a k pokřivení nastavených vztahů mezi muži a ženami. Keňa již před britskou nadvládou byla patriarchální společností, ale během kolonialismu byl tento charakter společnosti silně posílen a došlo k následnému prohlubování genderových nerovností (Kimani, Maina 2010). I přes zvyková práva, která se v Keni objevovala před kolonialismem a zhoršovala postavení žen ve společnosti, byl vztah mezi mužem a ženou na doplňující se bázi (Kamau 2010). Např. u Kipsigiského etnika

získávali muži i ženy respekt žen na základě věku. Pokud si žena vzala staršího muže, získala respekt, který přísluší jeho věkové kategorii. V této etnické skupině před britskou nadvládou také měly ženy značnou míru autonomie a možnost vyjednávat s manželem, i když poslední slovo připadlo manželovi. Koloniální nadvláda změnila původně vzájemně závislý vztah, ve kterém se však muž a žena respektovali a doplňovali, na závislost ženy na muži (Bülow 1992). Ale např. etnikum Luhya mělo vztahy mezi mužem a ženou a jejich role a současně i prostor důkladně odděleny. Až během vlivu misionářů došlo k chápání jejich domova jako společného prostoru (McMahon 2008). Kolonialismus oslabil ženskou pozici téměř ve všech oblastech společnosti, což má za následek nárůst genderových nerovností, které přetrvávají dodnes (Bülow 1992). Výjimku tvořili Kikuyové, kteří před kolonialismem a v některých případech i v průběhu a po jeho skončení, uznávali ženu v čele domácnosti. Žena měla mezi Kikuyi vyšší postavení než u jiných keňských etnik. Její pozice byla odvozena na základě její schopnosti nosit v sobě dítě, kdy muž byl chápán pouze jako zploditel (Nafukho 2005, s. 91). Jakým způsobem posiluje patriarchát genderové nerovnosti v jednotlivých sférách společnosti je analyzováno také v dalších podkapitolách. Podřadná pozice žen, od kterých se očekává submisivní povaha a oddanost muži, je především viditelná na venkově, kde jsou stále utužovány tradiční genderové role (Milligan 2014).

O narušení původních genderových vztahů se zasloužilo i šíření křesťanství. Díky novým praktikám vycházejícím z Bible, ztratilo tradiční uspořádání společnosti smysl a z původně vzájemně závislého polygamního manželského vztahu, se stalo monogamní manželství s jasně určenou hlavou domácnosti. V současnosti však ženy v mnoha případech žijí v polygamním manželství, které je v Keni legální a jejich hlavním posláním je být dobrou manželkou a matkou. Žena si získává respekt ve společnosti, pokud je v manželství a zvládne naplnit očekávání spojená s rolí manželky (Bülow 1992). U většiny komunit dochází k oslabení pozice ženy, pokud nemůže mít děti. Žena se nachází nejen v podřízené pozici ve společnosti, ale také v domácnosti, kde muž zabezpečuje rodinu finančně a žena má na starost domácí práce spolu s pěstováním plodin pro vlastní spotřebu a občasný prodej na místních trzích. Hlavní rozhodovací pravomoci dle tradičních kulturních norem připadají muži (Caretta, Börjeson 2015). K nejzranitelnější skupině žen patří vdovy, především díky zvykovým právním některých etnických skupin spolu s tradičními zvyklostmi v podobě očišťujících obřadů. Např. u Luovů se dědí majetek zesnulého v mužské linii, kdy součástí dědictví je samotná vdova. Pokud vdova chce mít přístup k majetku, který používala

během manželství, musí žít s mužem, kterého si nedobrovolně vybrala a mít s ním rituální sex, který má sloužit k jejímu očištění (Camlin a kol. 2014).

Keňské ženy mají tendenci vytvářet mezi sebou sítě a svépomocné skupiny, které jim umožňují výměnu znalostí a dovedností i podporu (Creighton, Yieke 2006). Tyto ženské skupiny mají dlouhou historii, kdy ženy ve stejném sousedství vytvářely rotující pracovní skupiny a vzájemně se podporovaly (Bülow 1992).

6.2 Příčiny a faktory genderových nerovností v jednotlivých sférách společnosti

6.2.1 Politická sféra

Keňa v politické sféře, v porovnání s ostatními státy EAC, dosahuje dlouhodobě nejhorších výsledků. Také v porovnání s ostatními státy světa patřila spíše ke státům s nízkou participací žen na politickém rozhodování (Lawless, Fox 1999). Právě nízká participace žen v politice zabraňuje Keni umístit se na lepších místech ve světových žebříčcích států dle jejich celkové genderové nerovnosti. Zmíněná nerovnost v keňské politice je dlouhodobě závažná, i přes snahu politiků poukázat na nutnost implementace principů genderové rovnosti do politiky. Tato snaha je však většinou pouze rétorickým obratem než aktivní angažovaností v tomto problému. Je nutné zmínit, že obecně v celosvětovém měřítku mají ženy nerovné zastoupení v politice a musí čelit překážkám, které brání jejich výraznějšímu zastoupení (Kamau 2010).

Keňa patří ke státům se silně zakořeněnou patriarchální tradicí ve společnosti. Patriarchální charakter byl keňské společnosti výrazně vštěpován během koloniální britské nadvlády (Kimani, Maina 2010). Koloniální britská moc se zasloužila o jasně vymezené a strukturované mužské a ženské role a vztahy. Také byly zároveň vytyčeny oblasti dominance pro jednotlivá pohlaví. Ženy patřily do domácnosti a jejich hlavním úkolem byla především reprodukce jak biologická tak sociální a dále starost o blaho svého muže. Ženy byly bez jakékoliv politické role. Mužům patřila veřejná oblast života. Toto rozdělení, kdy ženy patří do domácností, nepolitických a neformálních oblastí a tedy nepřináší národní rozvoj, je stále zakotveno v keňské společnosti (Kamau 2010). Koloniální správa především prosazovala syny místních náčelníků, kterým bylo umožněno západní vzdělání (Omwami 2011). V těchto mladých mužích Britové viděli své potencionální

následovníky ve vedení státu, a proto jim měla být přenechána politická moc. Jednali tedy dle jejich přesvědčení týkajícího se role muže ve společnosti (Odhiambo 2011).

Během bojů proti britské nadvládě se ženy účastnily nacionalistických hnutí, kdy byly přítomny i na jednáních, která vedla k nezávislému státu (Kamau 2010). S příchodem nezávislosti v roce 1963 získaly všechny keňské ženy volební právo (Women suffrage 2015). Následný politický vývoj, ale účastí žen v boji za osvobození nebyl nijak významně ovlivněn a politika byla v rukou mužů. Po nezávislosti se stal prezidentem Keni Jomo Kenyatta. V této době se také začali již vyostřovat etnické spory, které měly základ již v době koloniální nadvlády (Osamba 2001). Za jeho vlády byla zvolena do keňského parlamentu pouze jedna žena, a to Grace Onyango. Kenyattův nástupce byl v roce 1978 Daniel Arap Moi, jehož vláda se vyznačovala potlačením demokratických principů, zastrahování opozice a podporování vlády jedné strany. Prezidentovi výroky byly často zaměřeny proti ženským schopnostem a zdůrazňovaly ženskou podráženost (Kamau 2010). V 80. letech se v Nairobi sice konala konference OSN o ženách, ale tato akce nijak nezměnila fakt, že v Keni byly národní politické nástroje důkladněji kontrolovány muži než jinde v Africe (Lawless, Fox 1999).

Do roku 1992 byla nízká politická participace žen ovlivněna především politikou jedné strany, která nebyla k jejich účasti nakloněna. Volby, kterých se zúčastnily i opoziční strany, měly sice vliv na počet žen v politice, ale docházelo jen k pozvolné změně (Lawless, Fox 1999). I když se voleb v roce 1992 zúčastnily i jiné strany, opět vyhrál Moi se svou stranou KANU, což se opakovalo i při dalších volbách v roce 1997, ale v těchto volbách již byla KANU více oslabena (Steeves 1999). Keňa v tomto období byla jednou ze zemí s nejnižší participací žen v politice v rámci Afriky, kdy v roce 1996 obsadila 31. místo z 35 zkoumaných afrických států (Lawless, Fox 1999). V roce 1992 se dostalo do parlamentu šest žen a v roce 1997 jen čtyři. Ve volbách v roce 2002 se stal prezidentem Mwai Kibaki. V souběžně konaných parlamentních volbách se v roce 2002 dostalo 10 žen do parlamentu. V následujících volbách v roce 2007 se do parlamentu dostalo 16 žen. Nejvíce žen za celou historii pocházelo ze Západní provincie. Přinejmenším zajímavá je skutečnost, že nejvíce zvolených žen při volbách v roce 2007 pocházelo z provincie Rift Valley, kde se nachází mnoho komunit využívající kulturních praktik, které diskriminují ženy. Naopak Nairobi spolu s Centrální provincií nemají v parlamentu mnoho žen, přitom jsou považovány za provincie s vyšší úrovní vzdělání (Kamau 2010).

Při volbách od roku 1992 dochází k etnickému násilí především v provincii Rift Valley a Pobřežní provincii (Steeves 1999). Volby v roce 2007 byly doprovázeny zatím nejintenzivnějšími vlnami násilí (BBC 2014b). Oběti volebního násilí jsou velmi často ženy. Hlavní příčinou tohoto násilí není selhání právního státu během politického přechodu, ale spíše patriarchální charakter společnosti. Tento fakt vyplývá z toho, že násilí na ženách se nachází téměř ve všech společnostech a po velmi dlouhou dobu, což je zapříčiněno nižším postavením ženy ve společnosti. V těchto společnostech během politických změn dojde ke zvýšení intenzity násilí ne k jeho samotnému vzniku. Konec politického přechodu násilí také neukončí, jen jej zmírní. Koloniální útlak i boj proti této nadvládě ovlivnil genderové identity a posílil nerovné mocenské vztahy, což se pak odráží i v násilí na ženách. Nejrozšířenější forma násilí v tomto kontextu je znásilnění, které je používáno jako trest či způsob ovládnutí ženy. Násilí může být také použito proti mužům, jako důkaz, že nedovedou ochránit své ženy, a také k ponižování soupeřů. Také může být zaměřeno na ženy jen z určitých etnik a stran, ve kterých se nacházejí jejich manželé. Během povolebního násilí v roce 2007 až 2008 bylo zaznamenáno třikrát více případů násilí na základě pohlaví, než byl běžný výskyt. Během zmíněného násilí došlo k případům, kdy se podílela na násilí na ženách i samotná policie. Problém je také v tom, že po ukončení násilí, bylo ignorováno vládou (Thomas a kol. 2013). S násilím se setkávají i kandidátky, které jsou tak zastrašovány svými mužskými soupeři (Kamau 2010). Jako snížení postavení žen ve společnosti může být chápán i fakt, že za prezidenta si Keňané zvolili člověka, který byl předvolán k Mezinárodnímu trestnímu soudu kvůli podněcování k volebnímu násilí, tedy i násilí na ženách, i když toto obvinění bylo následně staženo z nedostatku důkazů (BBC 2014b).

K násilí se vyjádřila i paní Cherwon z Keňské ambasády v Berlíně.

Cherwon: „I já jsem čelila násilí. Spíš násilí na základě pohlaví, kdy mě mužští kolegové naznačili, že jsem se dostala na určitou pozici, nebo jsem dostala určitou odměnu, protože jsem žena, a protože za odměnou byl sexuální zájem.“

Snahy politiků o zlepšení situace žen na politické účasti jsou přinejmenším kontroverzní. Jako nejvýznamnější pozitivní počin je možné zmínit novou ústavu z roku 2010, která je citlivější k potřebám žen a zajišťuje ženám práva, která umožňují posílení jejich postavení ve společnosti. Ústava přímo obsahuje zákon o rovném zacházení pro ženy a muže, který zahrnuje politickou, ekonomickou, kulturní a sociální sféru a dále se stát zavazuje učinit další kroky k odstranění nerovnosti v podobě zákonů a akčních programů. Ústava se dále zabývá i pozemkovými právy žen,

kde má dojít k odstranění diskriminačních praktik v zákonech, zvycích i v praxi. V ústavním článku 81, který se týká voleb, je také zmíněno, že volené orgány by se neměly skládat z více než 2/3 zástupců stejného pohlaví. Dle ústavy je v Národním shromáždění z 290 míst vyhrazeno 47 pro ženy, v Senátu ze 47 míst je 16 určeno ženám (článek 97, 98) a v krajských shromážděních by jedno pohlaví nemělo obsadit více než 2/3 míst (článek 197). Ne všechny tyto vyhrazená místa odpovídají kritické hranici 30 % (Republic of Kenya 2010, Lawless, Fox 1999). Naopak jako krok zpátky je viděno schválení zákona, který obsahoval i dodatek o právu muže na další manželku bez konzultace se současnou manželkou (BBC 2014a) Keňští politici, alespoň rétoricky vidí význam snižování generových rozdílů pro společnost. Ve své Vision 2030, což je keňský dlouhodobý rozvojový plán, právě zmiňují i nutnou implementaci gender mainstreamingu, neboli brát ohled na potřeby a zájmy obou pohlaví ve všech politikách (Society for International Development 2010). Je otázkou, do jaké míry budou tyto plány naplněny v praxi.

Nízká participace žen v politice je problematická pro společnost z několika důvodů. Velmi zásadní je zjištění, že v politice s výraznou dominancí mužů se z velké části klade důraz na řešení jejich „mužských“ témat (např. mezinárodní vztahy, ekonomický rozvoj,...), která často nejsou v souladu s problémy týkající se téměř poloviny populace státu. Je zjištěno, že političky vytvářejí inkluzivnější společnost a podporují ideály demokracie (Kamau 2010). Dále ženy nepodporují korupční jednání z důvodu neznalosti korupčních pravidel, protože se objevují v politice později než muži, a také se většinou snaží o řešení problému poctivým způsobem (Branisa a kol. 2013). Pro znatelnou změnu by v keňské politice musely ženy tvořit alespoň 30 % až 35 % (Lawless, Fox 1999). Tato kritická hranice zajistí, že ženy budou schopny prosadit řešení problémů týkající se žen a také dojde rozbití tradičních kulturních vzorců a následné transformaci směrem k spravedlivější společnosti. Pokud je však mezi zákonodárci méně než 15 % žen, dochází k tomu, že jsou pohlceny mužskou kulturou a jejich postoje jsou mnohem blíže mužským názorům než postojům běžných občanek. Hlavně u političek, které reprezentují stranu KANU, je zaznamenána sounáležitost s principy a hodnotami strany. Přívrženci nejstarší keňské strany, která zastává tradiční hodnoty vycházející z patriarchální společnosti, jsou finančně podporováni za svou loajalitu. Tento fakt může hrát také roli při neprosazování řešení problému týkající se žen zástupkyněmi KANU (Lawless, Fox 1999). S mužskou dominancí se lze v Keni setkat ve všech významných politických a sociálních institucích (Odhiambo 2011). Kromě nízké participace žen je také problematické domáhání se práva v praxi. Ženy dle místních tradic nemají nárok na půdu a na dědictví, a přestože

existuje snaha zlepšit situaci v podobě zákonů zaručující rovnost v oblasti dědictví mezi členy rodiny, tak je v některých případech přihlíženo k tradičnímu zvykovému právu. Problém je taky s nízkou gramotností žen především na venkově, pro které je porozumění zákonů značně obtížné. Další problém souvisí s náklady za právnícké úkony, které jsou pro ženy příliš vysoké. Často také chybí informovanost o změnách v právním systému (Cubbins 1991).

Nízká ženská politická participace vychází také z charakteru keňského politického systému, kdy jako i u jiných afrických států byl a stále ještě přetrvává fakt, že za své politiky si volí občané především silné vůdce pocházející ze silných stran a mají dle voličů správnou etnickou příslušnost. Takže ženy nejen omezuje při zvolení fakt, že patří k ženskému pohlaví, které je v Keni chápáno jako slabé a submisivní bez schopnosti se prosadit a vést zemi, ale také je nutné pocházet ze správné etnické komunity, která dominuje danému území a být kandidátkou silné strany (Kamau 2010).

Cherwon: „I s novou ústavou je v parlamentu stále málo žen. Většina parlamentních pozic je volených, a přestože poměr žen a mužů v populaci je téměř stejný, ženy dávají přednost mužům v nejvyšších pozicích. Tuto skutečnost potvrzuje kulturní přesvědčení, že muži mají být vůdci a ženy mají být doma. V posledních prezidentských volbách (2013) dostala jediná ženská kandidátka velmi málo hlasů. Muži se obávají hlasování pro ženy, protože věří, že ženy mohou být velmi tvrdé političky. Počet žen v parlamentu v Keni byl navýšen díky nové ústavě... Zvýšený počet žen v parlamentu byl doprovázen nárůstem témat v politice týkajících se žen. Tím se také zvýšila podpora žen ve vedoucích pozicích. Ženy v parlamentu využily své pozice k zajištění, aby ženy nebyly na okraji společnosti a měly rovný podíl na pozicích. To snížil počet rozdílů ve společnosti.“

V Keni je také politický systém založen na centralizované moci, která je v rukou jedné výrazné osobnosti. Na základě této moci pak uplatňuje své vlastní zájmy a udržuje si přízeň odměňováním a upřednostňováním loajálních jedinců. Dochází tak v politice k vytvoření sítě závislých vztahů, které v sobě zahrnují i prvky osobních sympatií a určitý druh podnikání. Povahy patriarchální společnosti značně omezuje možnosti žen proniknout do těchto mocenských vztahů (Kamau 2010). Také někteří současní členové jsou v keňské politice od dob, kdy političtí představitelé zastávali negativní postoj k ženám v politice a právě politici s dlouhou politickou kariérou zastávají názor negativního přínosu politické participace žen pro stát, ale také mladých lidí a menšin (Press 2012).

Již samotná kandidatura a volby jsou pro ženy značně obtížné. V Keni stále dochází k výrazné korupci, klientelismu a dalším politicky nekorektním praktikám, které mají také výrazný podíl na převládajícím mužském zastoupení v keňské politice. Volební kampaně jsou velmi drahou záležitostí, do které je však nutné investovat, protože často hrají výraznou roli při rozhodování voličů. Tato finanční zátěž již na počátku politické zkušenosti žen je doplněna o další finanční břemeno v podobě částky, která je využita na uplácení voličů. K uplácení voličů ženami moc často nedochází, i když se najdou výjimky, které jsou k uplácení donuceny okolnostmi (Kamau 2010). Avšak dle tradičních společenských norem žena nemá možnost manipulovat s penězi bez povolení manžela, který hospodaří s penězi domácnosti. Pokud by žena vlastnila své peníze, stejně jich nebude mít dostatek na pokrytí nákladů kampaně, protože v Keni ženy mají nižší mzdu za stejnou práci než muži a mnoho z nich pracuje v podřadnějších zaměstnáních za méně peněz (Lawless, Fox 1999). Ženy žijící na venkově mají šanci jít do politiky téměř nulovou, což je ovlivněno jak jejich nepříznivou ekonomickou situací, kdy jejich úkolem je většinou samozásobitelské zemědělství, tak silným vlivem tradic a nízkou mírou gramotnosti (Cubbins 1991). Většina žen, které kandidují do politiky, získají peníze na kampaň buď z nevládních neziskových organizací, nebo od dárců. Také pokud ženy žijí v manželství, které již nevyznává tradiční genderové role, je to pro kandidátku velká pomoc, jak díky psychické tak i finanční podpoře ze strany manžela. V těchto manželstvích žijí většinou vysoce vzdělané ženy, které tvoří většinu političek. Často pak političky zmiňují nejen podporu manžela, ale také podporu otce, který jim umožnil v mládí studovat, v čemž vidí velkou pomoc (Kamau 2010). Vzdělání však není zaručenou jistotou posílení žen v politice. Vláda může totiž z velké části zasahovat do osnov a především pak na úrovni středních škol prosazovat principy a názory, které mohou ženy do určité míry ovlivnit (Lawless, Fox 1999).

Samotné manželství může být v Keni také chápáno jako jednou z překážek v tom, aby se žena stala političkou. Žena má největší pravděpodobnost zvolení ve svém rodném okrsku. Pokud se však žena provdá, patří do volebního okrsku manžela, kde je často brána jako cizinec. Nejvýhodnější je tedy pro ženu vdát se za manžela z jejího rodného okrsku. Muži často zastávají tradiční názor, že ženy v politice ztrácí postavení dobré manželky a matky, jak z důvodu nedostatku času na rodinu tak také ze samotného politického prostředí s převahou mužského chování. Tento postoj sdílí se svými muži i některé ženy (Kamau 2010). Muži vidí ve své manželce, která pracuje na vysoce postavené pozici a vydělává peníze, hrozbu pro jeho postavení ve společnosti a jeho finanční dominanci (Lawless, Fox 1999). Proto je velmi častým jevem, že

keňské političky jsou buď vdovy nebo bez manžela či rozvedené a často bez dětí. Problém je také vedení domácnosti dle tradičních genderových norem, kde většinu domácích prací vykonává žena. Zde pak dojde k problému, kdy žena nemá dostatek času buď na svou kampaň případně vykonávání politiky, anebo na domácí povinnosti. Tato situace má řešení v odstranění zažitých genderových rolí v domácnosti, kdy povinnosti spojené s domácností by byly více rovnoměrně rozděleny mezi manžela a manželku.

Během volební kampaně je také využito mnoho odstrašujících taktik v podobě zesměšňování i násilí, včetně znásilnění. Se zesměšňováním, neustálou kritikou, a shazováním jejich schopností se ženy potýkají také při samotném vykonávání politické funkce. Také jsou někdy vyčleňovány z mužského kolektivu, což souvisí s tím, že pak nemají dostatečné informace (Kamau 2010). Toto chování ze strany mužů pramení především z předsudků o ženském intelektu a schopnostech (Odhiambo 2011). V důsledku nepříznivé atmosféry ženy pracují pod velkým stresem z možného naplnění předsudků v podobě jejich pochybení. Také často nemají před vstupem do politiky žádný mentoring, který by jim zaručil dostatečné množství informací a schopností ve své funkci. Také většinou nemůžou využít média k propagaci svých cílů, protože ty jsou většinou vlastněna muži, kteří jsou často upláćeni politiky (Kamau 2010).

Právě tento politický systém, tvořen především muži, jejichž kultura je vysoce patriarchální, je velmi odolný vůči pozitivním krokům. Jedno z nejdůležitějších ale také nejtěžších opatření k rovnějšímu zastoupení mužů a žen v politice a aktivní genderově citlivé politice je transformování institucí, hodnot a cílů. Tato transformace je nutná i na úrovni celé společnosti. Zásadní význam na zlepšení situace by mělo i politické odhodlání, vůle ke změně, snaha a důslednost v začleňování principů z mezinárodních úmluv do politik a programů a důsledně praktikovat politiku tak, jak byla zamýšlena (Kimani, Maina 2010). Pokud i nadále budou problémy žen řešit výhradně muži s tradičním patriarchálním myšlením, nikdy nebudou ženy dostatečně pochopeny a vhodně posílena jejich pozice ve společnosti (Omwami 2011). Na druhou stranu je nutné zmínit, že v Keni s každými volbami vzrostlo zastoupení žen v politice. Také zde můžeme najít několik výrazných političek, které se nyní nebo v minulosti zabývaly problémy ohrožujícími především ženy (např. Grace Emily Akinyi Ogot, Wangari Maathai,...) (Kamau 2010). Existují zde i různé organizace, které podporují a usnadňují politickou kariéru žen, jako je např. KEWOPA, které sdružuje všechny členky parlamentu napříč stranami i způsobem získání

jejich pozice a napomáhá ke spravedlivějšímu zastoupení v parlamentu i v rozhodování ve veřejné a soukromé sféře (KEWOPA 2015).

Především silný patriarchální rys společnosti a z něj pramenící mužská dominance, který je dán historickým vývojem, patří k nejsignifikantnějším příčinám jak nízkého zastoupení žen v politice a obecně ve vedoucích pracovních pozicích, tak je původcem dalších faktorů, které udržují nízkou ženskou politickou účast. Genderové nerovnosti v Keni jsou velmi komplexním jevem. Mnoho kulturní zvyklostí, tradic, genderových rolí definovaných v neprospěch žen, mužská dominance atd. často vychází z faktu, že keňská společnost nese výrazný patriarchální charakter a následně negativně ovlivňuje ženské postavení ve všech sférách společnosti včetně politické. Příčiny nízké participace žen v politice pramení tedy ze samotného submisivního postavení žen ve společnosti díky patriarchální společnosti (Odhiambo 2011). Patriarchální charakter vytváří silně rezistentní mužskou politiku, do které ženy mají problém proniknout. Politici vyznávají spíše genderově necitlivou politiku a jsou ovlivněni svou kulturou a předsudky o ženách. Charakter politiky, kde se využívají vzájemné sympatie, klientelismus a korupce, je jedním z faktorů posilujících tuto nerovnost. Jedním z faktorů je i násilí, které slouží k zastrašování političek, a také nedostatečný zájem k řešení této situace. Další jsou ekonomické faktory, které taky plynou patriarchální společnosti, kdy ženy nemají svobodný přístup k rodinným financím, nebo nemají dostatek peněz na volební kampaň. Z finančních důvodů jsou také některé političky více loajální ke své straně, která je finančně podporuje. Nízké zastoupení v politice také ovlivňuje schopnost prosazení političek mezi muži, nebo dokonce v nízkém zastoupení ženy přebírají mužské postoje. Názorové postoje o ženách, jejich pozici a roli ve společnosti a jejich kvalitách, které také vyplývají z patriarchálního vlivu, patří mezi další negativní faktor. Díky tomuto faktoru pak ženy nedisponují dostatečným sebevědomím k prosazení se v politice. Ženy v Keni se potýkají s mnoha faktory, které jim brání v participaci v politice. Tyto bariéry lze stručně charakterizovat jako ekonomické, kulturní, psychologické, sociální a institucionální.

6.2.2 Sféra sociální – vzdělání

Vzdělání žen a dívek je viděno jako zásadní nástroj ke snížení jejich nerovného postavení ve společnosti. Vzdělání má vliv na formování společnosti, a pokud dojde k jeho správnému nastavení, může vést ke změnám vnímání genderových rolí ve společnosti, a tím ke snižování

genderových rozdílů (Omwami, 2014). Vzdělání nejen přispívá ke snižování genderových nerovností, ale je bráno jako investice do rozvoje národa a zvýšení národního bohatství. Větší přístup žen ke vzdělání má vliv na kvalitu jejich života, ale i na jejich rodiny (Chege, Arnot 2012).

Důležitým ukazatelem v oblasti vzdělání, který někdy bývá opomíjen, je dokončení školní docházky, kdy je dokázáno, že u dívek je větší pravděpodobnost odchodu ze školy před jejím ukončením. Významným faktorem, který má vliv i na pozdější život žen, je kvalita vzdělání spolu s postoji učitelů. Nutné je se také zaměřit na celou vzdělávací soustavu a ne pouze na primární vzdělání. Především na vyšších stupních vzdělání, jako jsou střední a vysoké školy dochází k daleko viditelnějším genderovým rozdílům (Omwami 2014).

Keňa si v rovnosti chlapců a dívek k přístupu ke vzdělání vede poměrně dobře. V porovnání s ostatními státy EAC se nahází těsně za Rwandou, která je na prvním místě dle GGI v roce 2014. Jak již bylo zmiňováno několikrát, tento údaj reprezentuje průměrnou hodnotu za celou zemi (World Economic Forum 2014). V roce 2009 byl poměr mezi dívkami a chlapci v zápisu na základní školy 97,8 % a u středních škol pouze 90,3 %. Tento poměr se dále snižuje u vysokých škol, kdy klesá na 70,2 % (World Bank 2014).

Vzdělávací systém v Keni prošel během historie značnými změnami. Za hlavní zlom lze označit příchod misionářů a koloniální nadvládu a tím i příchod západního systému školství. Nový vzdělávací systém nenavazuje na kontinuální vývoj školského systému v zemi a opomíjí kulturní a sociální kontext keňské společnosti. Před implementací západního vzdělávacího systému, existovaly v Keni domorodé kmenové systémy i islámské školy, které byly vytvořeny a vyvíjeny v kontextu keňské společnosti a z jejích potřeb v daném období (Keshavjee 2010). V této době bylo vzdělání provozováno neformální formou se zaměřením na dovednosti potřebné k přežití a fungování společnosti. Již v době před koloniální nadvládou ženám patřily spíše submisivní role ve společnosti, ale během kolonialismu toto postavení bylo mnohem více upevněno (Shabaya, Konadu-Agyemang 2004). Vzdělávací systém byl formován na základě požadavků koloniální vlády nikoliv na základě požadavků a potřeb místních obyvatel. Koloniální vzdělávací systém během byl spíše vytvořen za účelem urychlení a usnadnění kolonizace, než za účelem rozvíjení dovedností a znalostí místních. Tato forma vzdělání měla i dopad na vzdělání dívek, kdy byly ve školách především připravovány na roli matek a manželek, a tím byla upevňována jejich submisivní role ve společnosti (Omwami 2011). Proti koloniálnímu vzdělávacímu systému byla

některá etnika jako např. Kikuyové, kteří nesouhlasili s omezováním jejich tradičních iniciačních ženských obřadů (Cubbins 1991).

Současný vzdělávací systém Keni se skládá ze tří stupňů. Povinná školní docházka trvá osm let a je bezplatná. Na středních školách žáci musí splnit 4 ročníky a vysoká škola se také studuje čtyři roky (Sifuna 2006). Typické jsou také pro Keňu harambee školy, které vznikly z iniciativy venkovských komunit spolu s vládními příspěvky. Problémem těchto škol je kvalita výuky, kdy má větší počet žáků problém s přijímacími zkouškami, které je nutné splnit pro další studium (Cubbins 1991). Jako zásadní krok ke snížení genderových rozdílů je státem hrazené základní školství pro všechny od roku 2003, což však není poprvé, kdy byla v Keni zavedena bezplatná docházka. Avšak přes bezplatnou docházku jsou náklady na vzdělání pro nejchudší rodiny dívek stále vysoké (Omwami 2011).

S pozitivním vlivem bezplatného vzdělání souhlasí i respondenti.

Njoka: „V oblasti vzdělání si vedeme celkem dobře. Otázky nerovnosti lze řešit skrze vzdělání... V Keni, máme bezplatné základní vzdělání, přičemž všechny děti školního věku mají právo na přístup k základnímu vzdělání zdarma, a to se týká chlapců i dívek.“

Musembi: „Chlapci a dívky v chudinských čtvrtích mají stejnou příležitost navštěvovat základní školu, protože vláda nabízí bezplatné základní vzdělání.“

Politika týkající se vzdělání by měla být více citlivá na regionální rozdíly, které se v Keni nachází. Jako nejhorší oblasti s největšími nerovnostmi, a to i na úrovni základních škol, patří venkovské oblasti obývané pastevcí a chudinské městské čtvrti (slumy). U pasteveckých oblastí je však vidět snaha o zlepšení situace (Creighton, Yieke 2006). Kvalita a dostupnost vzdělání i délka studia dívek je tedy ovlivněna místem, kde rodina žije. Pokud dívka navštěvuje školu ve městě, je větší pravděpodobnost, že ve školském systému vydrží déle než na venkově. V rurálních oblastech dle kulturních tradic musí dívky pomáhat se zemědělstvím a často mají velké množství povinností spojených s péčí o domácnost a sourozence, které jim brání participovat ve stejné míře na vzdělání jako chlapci (Shabaya, Konadu-Agyemang 2004). Zajímavá je i např. situace v Centrální provincii, kde je problematická docházka chlapců z důvodu jejich účasti na dětské práci (Creighton, Yieke 2006).

Na základních školách je rozdíl mezi dívkami a chlapci vstupující do školy minimální. Nerovnost se zvyšuje u řádného ukončení, kdy dívky opouštějí školu z různých důvodů dříve než je stanovený počet let docházky. Tento fakt dívkám zabraňuje pokračovat v dalším vzdělání na

středních a vysokých školách. Pokud by se dívky chtěly vrátit do školy, v mnoha případech jim to není umožněno (Omwami 2011).

Chudoba spolu s kulturními tradicemi patří mezi hlavní příčiny genderových nerovností ve vzdělání v Keni. Bylo prokázáno, že zvyšující se příjem domácnosti má pozitivní vliv na investice rodičů do vzdělání dcer. Pokud nedojde ke zlepšení situace rodičů, tak budou stále muset volit mezi vzděláním synů a dcer, kdy chlapci budou na základě různých důvodů upřednostňováni (Shabaya, Konadu-Agyemang 2004). Kvůli špatné ekonomické situaci rodičů pouze chlapci navštěvují národní školy či školy v provinciích, zatímco jejich sestry jsou ve školách místních (Milligan 2014). Především pro venkovské rodiče jsou příliš vysoké náklady na uniformy, učebnice někdy i nábytek pro školy. Rodiny také vidí vzdělání dívky jako zbytečnou investici, protože se vdá do jiné rodiny, takže z jejího vzdělání by benefitovala jiná rodina. Pokud se rodina dostane do finančních problémů, většinou kvůli preferenci chlapeckého vzdělání, musí ze školy odejít dcera (Omwami 2011). Preferování vzdělání synů je zapříčiněno také kulturními tradicemi, kdy dívky jsou provdány v brzkém věku, tedy investice do jejího vzdělání jsou promarněné, protože po sňatku musí především vykonávat roli manželky a matky, kde vzdělání není nijak zásadně důležité. Dívky jsou také dle tradiční kultury mnohem potřebnější v doma, kde se starají o domácnost než ve škole. Rodiče dle tradic také za provdání dcery dostanou zapláceno v podobě věna. Vidina příjmu může rodiče donutit provdat dceru v brzkém věku (Shabaya, Konadu-Agyemang 2004).

Musembi: „Většina rodičů si zvolí chlapce, aby chodil na střední školu, zvláště na venkově, protože se domnívají, že dívky se provdají, a tak není nutné velkých investic do jejich vzdělávání.“

Njoka: „Rodiče čelí hodně problémů, které se týkají školní docházky jejich dětí. Jedním z hlavních problémů je chudoba. Rodič může dát přednost vzdělání chlapce, protože chlapec udrží bohatství rodiny. Dívka se může po škole vdát, což znamená, že rodič nebude benefitovat ze svého úsilí. Někteří rodiče raději provdají své dcery v raném věku, aby dostali věno, než aby utráceli spoustu peněz za jejich vzdělávání. V několika málo případech, rodiče raději vzdělávají děvčata, aby mohli dostat vysoké věno. To však není příliš časté.“

Zásadní v genderových nerovnostech je role učitele s jeho postoji, které mohou potlačit nebo naopak podporovat tradiční genderové normy (Chege, Arnot 2012). Učitel může podrývat sebevědomí dívkám v podobě urážek, podceňování a prosazování chlapců, také jsou případy, kdy dívky byly pod nátlakem okolností nuceny přistoupit k sexu s učitelem, za který jsou dívky odměněny v podobě lepších známek, úlev z testů, peněz, dárků i jídla. Pokud dojde k

odhalení takového vztahu, nebo dívka otěhotní, většinou je dívka označena jako hlavní iniciátor (Milligan 2014). Následně však mají dívky značné problémy při závěrečných zkouškách. Sexuální obtěžování není pouze ze strany učitelů, ale i spolužáků a dívky s obtěžováním setkávají na všech úrovních vzdělání, což je zapříčiněno nedostatečnou disciplínou ve školách. Také společnost nepřikládá znásilnění dostatečnou závažnost. Pokud dívka otěhotní se spolužákem, je ze školy vyloučena. Otec jejího dítěte je pouze přeložen do jiné školy (Sifuna 2006).

Musembi: „Školní prostředí je šetrné k dívkám. Zavedly se systémy, které vedou k ochraně dívek.“

Njoka: „Obecně platí, že školní prostředí není pro dívky špatné, kromě několika oblastí, kde dívky musí vypořádat s více problémy, než chlapci. Dívky mohou vyžadovat nějakou zvláštní péči /pozornost, jak rostou, která chybí v některých školách. Pokud tato péče/pozornost ve škole chybí, pak je pravděpodobné, že vypadnout ze školy... V Keni je většina středních škol určena buď pouze pro chlapce, nebo pro dívky. Tj. máme buď chlapecké, nebo dívčí školy a několik smíšených. Proto, dívky většinou komunikují s chlapci na základních a vysokých školách. Díky tomuto, na středních školách aspekt nerovnosti nebude tak jasný.“

Na středních školách dochází k vyššímu rozdílu v zápisu dívek a chlapců, což je zapříčiněno jak větším počtem dívek, které nedokončili základní školu, tak tím, že studium na střední škole není hrazeno státem (Njoroge, Kerei 2012).

Musembi: „Na středních školách se nerovnost objevuje, protože středoškolské vzdělání je drahé. Především na venkově, většina dívek již nechodí na střední školu.“

Keňská vláda však vytvořila v roce 2005 Keňský program na podporu vzdělávacího sektoru (KESSP), ve kterém se snaží o zvýšení studentů na středních školách za pomoci finanční podpory (Njoroge, Kerei 2012). Obecně platí, že dívky mají špatný postoj k přírodovědným předmětům, kdy se lze setkat s těmito negativními postoji také na střední škole. Dívky si pak následně volí spíše humanitní zaměření i na vysoké škole. Dívkám se často předměty s přírodovědným zaměřením zdají obtížné, kdy se často domnívají, že tyto předměty jsou mužskou doménou. K tomuto názoru může přispívat i školní prostředí, kde učitelé svou pozornost směřují především k chlapcům. Dívky, které díky místní kultuře chápou svou pozici, jako podřadnou vůči chlapcům, nemají dostatek sebevědomí do proniknutí mužského světa vědy. Pro tyto dívky jsou důležité jak ženské vzory, které pracují ve vědě, tak i vhodný učitel, který by dívkám ukázal, jak se dá věda využít v každodenním životě. Dívky, které pocházejí z venkovských oblastí, mají ke vědě pozitivnější

vztah než dívky z města. Právě tyto dívky vidí ve vědě její praktické využití např. při zemědělství, které je pro ně běžnou činností (Chetcuti, Kioko 2012).

Nejkritičtější situace se nacházejí na vysokých školách, kde je rozdíl mezi počtem dívek a chlapců navštěvující univerzity mnohem znatelnější. Další nerovnost je v zastoupení v přírodovědných oborech, kde dominují muži (Sifuna 2006). Tento trend však není charakteristický pouze pro Keňu, ale i pro mnoho jiných zemí. Existuje mnoho příčin, které mají vliv na výraznou genderovou nerovnost na univerzitách (Creighton, Yieke 2006). Zásadní pro úroveň genderových nerovností ve společnosti je i fakt, že nedostatek vysokoškolsky vzdělaných žen následně vytváří i nedostatek žen v politice, kde by na základě jejich úsilí a znalostí byly řešeny otázky týkající se žen (Odhiambo 2011). Na vysokou školu se obvykle hlásí dívky, které pocházejí z vyšší socioekonomické úrovně a mají vzdělané rodiče. Avšak při rozhodnutí umožnit dceři studovat vysokou školu, mohou být rodiče ovlivněni i špatnými vyhlídkami na pracovním trhu, kde by i s vysokou školou hledaly dívky obtížně práci. Vysokoškolsky vzdělané dívky pak mohou mít problém při hledání manžela, kdy muži ve vzdělaných ženách vidí hrubé, nespolupracující ženy, které nejsou dostatečně vybavené pro vedení domácnosti (Sifuna 2006). Jako problematické je i preferování oborů, se kterými se pak ženy nemohou uplatnit ve vysoce finančně ohodnocených pracovních pozicích, a tak je stále udržováno nižší postavení žen ve společnosti (Creighton, Yieke 2006).

Njoka: „Myslím si, že nedostatek řádného vedení. Většina profesorů, stejně tak většina rodičů, věří, že dívky jsou v některých ohledech slabší. Následně jsou dívky někdy odrazovány od zápisu některých předmětů... Jak bylo uvedeno výše, toto souvisí s jejich vedením založeném na sociálním přesvědčení. Většina lidí věří, že ženy inženýrky a vědkyně jsou tvrdé nejen jako akademičky, ale tvrdé také v rodinných otázkách. Každý rodič si přeje/doufá, že jejich dcery se kromě jejich akademických úspěchů také jednoho dne vdají a budou se starat o svou rodinu. Jiní lidé říkají, že přírodovědecké obory jsou dosti časově a fyzicky náročné, špinavé atd. Tyto faktory je neumožňují většině žen, které chtějí zůstat krásné, čisté a přitažlivé. Dívky byly přesvědčeny věřit, že si mají vybrat tato (humanitní) studia. Pouze nezávisle smýšlející a velmi statečné dívky si zvolí přírodovědné předměty... Lidé se rozhodují na základě jimi vnímaných rizik a možností, které tato rozhodnutí pravděpodobně prezentují...Je nejdůležitější to, co společnost očekává, že se stane z dívek, až vyrostou?“

K méně příjemnému pobytu dívek na univerzitách také přispívá nedostatečné ubytování spolu špatným sanitárním zázemím. Častým jevem je i nedostatek financí k pokrytí nákladů spojených s univerzitním vzděláním. Díky této situaci dívky hledají způsob přivýdělku i v prostituci (Creighton, Yieke 2006).

Je však nutné si uvědomit, že systém vzdělání, který je v rozvojových zemích rozšířen, je vytvořen primárně v kontextu západní společnosti. Tento systém se poté implementoval do úplně odlišného sociálního a kulturního kontextu. Ve venkovských oblastech tak dochází k vytváření ženských skupin, kde si členové předávají znalosti, dovednosti a zkušenosti (Taeko 2014). Tyto skupiny často umožňují rozvoj celé komunity. Je prokázáno, že ženy v komunitních skupinách lépe přijímají a předávají informace. Skupiny jsou orientované na mikrokredity, občanskou angažovanost, právní pomoc, pěstitelské postupy a ošetrovatelství. Zmíněné skupiny hostí i členy z jiných skupin, což pomáhá k šíření informací z různých oblastí (Creighton, Yieke 2006). Skupiny využívají orální formu přenosu informací, která je pro jejich kulturu přirozená. Změna vzdělávacích osnov a přístupu pedagogů, které by byly více nakloněny tradičnímu předávání informací např. v podobě příběhů, by lépe odpovídaly vzdělávacím potřebám žáků (Chetcuti, Kioko 2012). Jedním z dalších faktorů, který by být brán v úvahu při vytváření osnov např. vzdělání pro dospělé, je zaměření se na využívání psaní, čtení a počítání při každodenním životě. Tyto faktory vychází z charakteru společnosti (Taeko 2014).

Pomoc negramotným dospělým ženám je také jeden důležitých z kroků k posílení jejich postavení ve společnosti. Tyto ženy mohou využívat e-learningové kurzy, které jim umožní studovat bez cestování. Tato možnost je však omezena z důvodu tzv. Informační chudoby, kdy je přístup k internetu v Keni značně omezen, především na venkově. Další omezením jsou i nedostatečná uživatelská znalost internetu (Creighton, Yieke 2006).

Genderové nerovnosti nejsou zřejmé pouze u žáků, ale lze se s nimi setkat i mezi učiteli, především u těch, kteří učí na středních a vysokých školách a u vedoucí pracovníků ve školách. Tento trend lze nalézt i v dalších zemích (Odhiambo 2011). Přitom zapojení žen v těchto pozicích má vliv na utváření výchovných vzorů, podporování genderové rovnost v praxi, možnost upozornění na případnou diskriminaci a následně ji řešit. (Steyn, Parsaloi 2014).

O tom, zda na keňských univerzitách učí méně žen, se pan Njoka vyjádřil takto: *„Ne! Vzhledem k tomu, že máme v současnosti více humanitárních a vzdělávacích oborů, než přírodovědeckých. Nicméně pokud jste se mě ptala, jestli máme méně žen v přírodovědných*

oborech, pak je odpověď určitě ano!... I přes předchozí odůvodnění stále ještě není tolik žen v nejvyšších funkcích na vysokých škol. Myslím si, že hlavním důvodem je to, že navzdory tomu, že máme mnoho univerzit, které nabízejí společenskovědní obory, většina přednášejících jsou ještě mladé a většina ještě nedosáhla vyšších úrovní. Pravděpodobně v následujících 5-10 let, by se to mohlo změnit. Myslím si, že většina žen také příliš neusiluje o administrativní pozice, protože se musí ještě starat o své rodiny.“

Nedostatek ředitelek souvisí s patriarchální keňskou společností, kdy dochází často ze strany mužů k předsudkům ohledně ženského intelektu a schopnosti efektivního řízení. Další faktor bránící většímu množství žen ve vedoucích pozicích ve školství jsou kulturní postoje, nerovný přístup ke vzdělání a institucionální překážky (Odhiambo 2011). Obvykle samotné nepřátelské prostředí, nevhodné podmínky a nízké sebevědomí, brání ženám se vůbec do konkurzu přihlásit. Problematické jsou i ženami upřednostňované obory, které je nevybaví dostatečným množstvím důležitých informací a dovedností k vykonávání vedoucích pozic (Steyn, Parsaloi 2014). Na uchazečky jsou také kladeny nároky spojeny s vysokou úrovní vzdělání a často nutnou praxí. Pro ženy v Keni jsou tyto požadavky velmi náročné, protože k dosažení titulu a praxe je potřeba velké množství času, kterého mají nedostatek. Většinou musí vykonávat povinnosti spojené s jejich několika rolami včetně role matky a manželky, o které se v tradiční keňské domácnosti nedělí s manželem. Dalším problémem, který je zřejmý během snahy získat místo vedoucího pracovníka, je fakt, že většinu výběrové komise tvoří muži, kteří jsou obvykle neobjektivní a kladou neadekvátní otázky. I během vykonání zaměstnání dochází u žen k boji mezi časem na domácí povinnosti a na práci. V zaměstnání se pak ženy setkávají s negativní atmosférou ze strany mužů a dokonce i se sexuálním obtěžováním (Odhiambo 2011).

V genderových nerovnostech ve vzdělání opět hrají roli kulturní zvyklosti, genderové role a očekávání, ekonomické faktory, psychologické faktory, kvalita školství a školského systému. Různé příčiny s rozdílnou intenzitou lze vidět ve venkovských a v městských oblastech. Významnou bariérou v rovnosti ve vzdělání je negativní postoj ke vzdělání dívek, který v některých komunitách v Keni stále existuje, který je doplněn o ekonomické podmínky některých rodin, které jsou nuceny umožnit vzdělání jen některým potomkům. Negativní postoj rodičů ke vzdělání dívek může vyplývat z koloniálního období, kdy ženy měly být především manželky a matky, k čemuž vzdělání nepotřebovaly. Také nepříznivé školní prostředí včetně chování a postojů učitelů zabraňují snížení nerovností. S nepříznivým školním prostředím je spojena i špatná disciplína

spolužáků, což může v některých případech vyeskalovat k fyzickému i sexuálnímu obtěžování. Jako jedno z mnoha opatření ke snížení nerovností ve vzdělání je viděno v bezplatném středním vzdělání, které by tak snížilo náklady na vzdělání a v navýšení žen ve vyšších funkcích v oblasti školství, které by sloužily nejen jako vzor, ale vytvářeli více citlivé školní prostředí pro potřeby dívek. Faktory zabraňující vzdělávání dívek jsou především ekonomické, kulturní a sociální a institucionální.

6.2.3 Sociální sféra – zdraví

Největší nerovnosti mezi muži a ženami v Keni v oblasti zdraví jsou nalezeny především v prevalenci HIV/AIDS, kdy ženy dosahovaly dvakrát vyšší prevalence HIV/AIDS než muži. Během období 1990 až 2000 jsou rozdíly mezi prevalencí mužů a žen u členských států EAC podobné, kdy se prevalence pro ženy pohybuje okolo dvojnásobku prevalence u mužů (World Bank 2014).

Mezi příčiny výskytu HIV u žen patří kulturní a sociální role vdaných žen, které mají sníženou kontrolu nad svým i partnerovým sexuálním životem. K rizikovým skupinám patří také ženy, které mají za sexuální partnery bohatší muže, kteří díky svému ekonomickému zabezpečení jsou atraktivnější, mobilnější a mají více sexuálních partnerek, což zvyšuje riziko infekce. Mezi kulturní praktiky, které zvyšují riziko HIV/AIDS je dědění vdov, jejichž manžel mohl podlehnout na HIV/AIDS. Vdova tak může nakazit nového manžela i jeho další manželky. Tato kulturní praxe je typická pro etnikum Luo (Abimanyi-Ochom 2011). Také ženy, které žijí v polygamním vztahu, mají vyšší riziko nákazy, což je způsobeno především rizikovějším sexuálním chováním partnera. Ten také usiluje o větší kontrolu nad sexem než ve vztazích monogamních. Ženy se často obávají stigma, pokud by se zjistilo, že jsou nakaženy HIV/AIDS. Právě toto stigma a strach zněj, ovlivňuje přístup žen ke zdravotní péči a posiluje tak jejich nerovnost (Cuca a kol. 2012). Ženy se stávají oběťmi násilí, když se jejich partner dozví, že se byly testovat na HIV/AIDS bez jeho souhlasu. Diskutování s partnerem je také jednou z příčin násilí, především pokud partnerka žádá vysvětlení partnerovy nevěry. To souvisí s porušením genderových norem, kdy partnerka nenaplnuje generová očekávání v podobě uctivé, poslušné a starostlivé partnerky (Hatcher a kol. 2013). Nízká možnost žen vyjednávat je spojena s přistoupením na požadavky muže, kdy v mnoha případech dojde nechráněnému sexuálnímu styku na základě požadavků mužů. Pokud ženy

překonají stud a strach a požádají o ochranu při sexu, tak jim hrozí riziko násilí a v některých případech jsou považovány za prostitutky či za nevěrné (Nzioka 2004).

Příčinou ženské nízké vyjednávací síly v domácnosti, která může vést k zvýšení rizika, může být nízká ekonomická aktivita a omezenými vlastnickými právy žen, které bývají u některých komunit porušovány na základě zvykového práva. Pokud žena vlastní pozemky má vyšší vyjednávací sílu, čímž se snižuje riziko násilí, které bývá rizikovým faktorem k přenosu infekce. K velmi zranitelné skupině žen patří vdovy, které po manželově smrti mohou přijít o majetek, dle zvykových práv, což zhoršuje jejich ekonomické postavení a vzrůstá riziko násilí a následně riziko infikování HIV/AIDS (Dworkin a kol. 2014). Pokud však partner má problém s naplněním svých rolí, které se od něj ve společnosti očekávají, tedy pokud není schopen vydělat dostatek peněz, může tento stres také vyústit v násilí na partnerce. I na změnu genderových rolí a z pohledu partnera ohrožení jeho postavení, kdy žena začne vydělávat peníze, může muž reagovat násilím (Hatcher a kol. 2013).

Nízká možnost vyjednávání také souvisí s ekonomickou závislostí, kdy velmi mladé dívky si berou starší muže z důvodu jejich zabezpečení, což může zvýšit riziko přenosu HIV/AIDS. Zvýšené riziko je především díky většímu počtu partnerek u starších mužů (Onsomu a kol. 2015). Informovanost o HIV/AIDS je především vysoká u mladých lidí (Izugbara 2011). Problematičtější je to se znalostí HIV/AIDS na venkově (Onsomu a kol. 2015). Hlavní problém je však v nedostatečné ochraně při pohlavním styku a nízké možnosti žen rozhodovat o této ochraně (Izugbara 2011).

S výskytem HIV spolu s dalšími pohlavními nemocemi, problémy s reprodukcí, zraněním, psychickými problémy souvisí i vysoký výskyt násilí páchaného na ženách. Násilí na ženách má mnoho podob včetně psychického nátlaku, vyhrožování, fyzického a sexuálního násilí. Ženy, které se nejčastěji setkají s fyzickým nebo sexuálním násilím, patří do věkové skupiny 40 až 49 let. Výskyt fyzického a sexuálního násilí se častěji setkávají ženy, které mají pět a více dětí. Také je vyšší výskyt násilí u žen, které jsou provdané déle než 10 let nebo jsou rozvedené či ovdovělé. Ženy, které mají nedokončené základní vzdělání nebo školu nenavštěvovaly vůbec, se častěji setkají s násilím než ženy s vyšším vzděláním. Vyšší pravděpodobnost násilí je u žen žijících na venkově. Násilí na ženách je také ovlivněno častou konzumací alkoholu manželem. Také ženy, které jsou více než o deset let mladší než jejich manželé se mnohem častěji potýkají s násilím (KNBS 2010).

Násilí na ženách se v Keni vyskytuje dlouhodobě, takže keňská společnost k násilí přistupuje jako k jednomu ze způsobu potrestání ženy a ukázání autority v rámci společenských norem (Hatcher a kol. 2013). Tyto společenské normy souvisí s nerovným postavením žen a mužů v Keni, které vychází z patriarchálního rysu společnosti. Nerovné postavení vychází i z kulturní tradice v podobě vyplácení rodičů nevěsty, kdy si tímto aktem muž zajišťuje, dle nepsaných pravidel, kontrolu nad manželkou (Kimuna, Djamba 2008). Na úrovni domácností tradičně mužům připadá pozice hlavy domácnosti, kdy rozhodují o rodinných výdajích i plánování rodičovství. Keňské ženy mají submisivní postavení a chybí jim dostatek moci jak na úrovni společnosti, tak na úrovni domácností. Toto postavení je často udržováno ze strany mužů za pomoci fyzického, psychického či jiného násilí. Muži se tedy snaží dosáhnout svých cílů za pomoci síly (Swart 2012).

Dominantní postavení ve společnosti, projev mužské síly a převahy nad ženou je také jednou z příčin znásilnění, což je nejběžnější forma sexuálního násilí v Keni. Sexuální násilníci jsou v mnoha případech závislí na drogách či alkoholu. Násilníci mají také problém komunikovat s ženami o sexu či potřebují ukojit svou sexuální potřeby (Muchoki, Wandibba 2009). Jedna z příčin z násilnění v Keni je i kulturní tradice, kdy někteří muži svůj čin obhajují jako formu souhlasu s manželstvím podle zvykového práva, které je běžné v jejich komunitě. Se sexuálním násilím se také setkávají vdovy z etnické skupiny Luo, kdy musí dle tradiční kultury mít sex s mužským členem rodiny zesnulého manžela (Izugbara 2011). Někteří muži také k znásilnění přistupují pouze jako k sexuálnímu aktu nikoliv k projevu násilí. Násilníci pochází často také z velmi chudých početných rodin, kde oni sami byli oběťmi násilí či byli svědci násilí na svých matkách. Také je zde patrný vliv podobně agresivních vrstevníků. Problematický je i špatný přístup k informacím v oblasti sexu, kdy často nezískají informace od rodičů ani od odborníků. Jednou z příčin sexuálního násilí na ženách je i chudoba, která má vliv na míru nespokojenosti mužů a následně užívání návykových látek. Díky těmto látkám se mohou stát více agresivní a k ventilování problémů jim pak poslouží násilí na manželce či jiné ženě

Problematické je násilí na ženách i z důvodu, že v některých případech není bráno nijak vážně místní policií. Problematické jsou dále i nízké tresty za znásilnění, kdy v mnoha případech musí pachatelé zaplatit pouze pokutu (Muchoki, Wandibba 2009). Ženy jsou také pod vlivem příbuzných, které se taky setkaly s násilím, přinuceny v mnoha případech o činech mlčet (Hatcher a kol. 2013). Také existují právní nástroje, které mají zajistit potrestání násilníků, především jde o

Zákon sexuálního násilí z roku 2006. Implementace tohoto zákona je však velmi problematická a některé násilné činy jsou těžko prokazatelné (Onsomu a kol. 2015).

Během znásilnění jsou ženy vystavovány zdravotním rizikům, která mohou dále snižovat jejich postavení. Ženy, u kterých se zjistí, že jsou infikovány virem HIV, budou čelit stigmatizaci a mohou být dokonce vyloučeny z komunity. Snížení postavení je způsobeno také problémy s reprodukcí, protože mateřství je v Keni velmi ceněno. V Keni se znásilnění nejčastěji dopustí členové rodiny a to především strýcové, bratři a bratřanci. Mezi jejich oběti patří i nezletilé dívky, které jsou tak v brzkém věku vystavovány možným zdravotním rizikům (Muchoki, Wandibba 2009).

Specifická situace je ve slum Kibera, který patří mezi největší slumy v Africe. Zde je prevalence násilí na ženách až sedmkrát vyšší než u žen v běžné populaci. Mezi nejběžnější typ násilí patří veřejné ponížení, které se u běžné populace, tak často nevyskytuje. V populaci žijící mimo Kiberu se ženy nejčastěji setkaly s fyzickým násilím. Jako vysvětlení tohoto rozdílu může sloužit hypotéza, že u běžné populace žijící mimo Kiberu, došlo k proměně společenských norem, které však ještě neprostoupily k obyvatelům slumu. Jedno z dalších možných vysvětlení je extrémní hustota zalidnění ve slumu, kdy se každodenní život mění na veřejnou událost právě z důvodu nedostatku soukromí. Vysoká prevalence násilí na ženách může mít příčinu i v nedostatečné znalosti žen o jejich právech a nedostatku financí na právní úkony. Ve většině případů nemají ženy možnost se obrátit na relevantní orgány. Dalším specifikem pro Kiberu je fakt, že místní ženy méně ospravedlňují násilí ze strany mužů než ženy v běžné populaci. Tato skutečnost může vyplývat z toho, že ženy jsou sice na mužích závislé ekonomicky, ale již v mnohem menší míře psychicky (Swart 2012).

S vysokou prevalencí HIV/AIDS a násilím souvisí i nerovné postavení v oblasti plánování rodiny. V Keni jsou potraty nezákonné s výjimkou záchrany života matky, což ženy často vede k využití služeb neoborníků, u kterých jim hrozí množství zdravotních rizik. V některých případech ženy sami usilují o vyvolání potratu. Keňa sice patří k rozvojovým státům s vyšší prevalencí užívání antikoncepce, ale přesto některé ženy k těmto prostředkům nemají přístup nebo nemají dostatečné znalosti k jejich užívání.

Kromě toho jsou zde i ekonomické příčiny, kdy ženy často získávají peníze od manželů, tedy záleží na jejich rozhodnutí, zdali žena bude mít dalšího potomka. Kvůli ekonomické závislosti si ženy nejen nemohou v některých případech dovolit antikoncepci, ale také mají omezený přístup

ke zdravotním službám u venkovského obyvatelstva z důvodu nákladů na cestu, protože zdravotní zařízení jsou především ve městech (Izugbara 2011). Některé ženy také provozují sex za peníze, jídlo či dárky, protože v této činnosti vidí jediný možný způsob obživy. Ženy, které se živí prostitutí nemají možnost obrátit se na policii, pokud se setkají s napadením, protože prostituce je kriminální čin (Okal a kol. 2011). V plánování rodiny hraje velkou roli i kultura, kdy hlavním posláním ženy v keňské kultuře je být matkou a dle jejího mateřství je odvozena její důležitost (Izugbara 2011). Neplodné manželky se mohou setkat se stigmatem ze strany komunity i s násilím od manžela, protože muž si vyplacením rodičů zajišťuje plodnou manželku, která naplňuje genderové normy o manželce (Kimuna, Djamba 2008). Ženy jsou také z důvodů ekonomických a kulturních, vystavovány možnému riziku nechtěného těhotenství i chorob ve velmi mladém věku, z důvodu brzkých svateb a následně brzkého zahájení sexuálního života. Právě v těchto sňatcích, na základě kulturních norem, jsou mladé dívky nuceny prokázat svou plodnost (Nzioka 2004). Těhotné ženy jsou ale vysoce ekonomicky závislé na partnerech a tím i mnohem zranitelnější. Také partneři jsou pod vyšším tlakem z důvodu zabezpečení rozrůstající se rodiny (Hatcher a kol. 2013). Ženy jsou často oslabeny i při rozhodování o způsobu porodu, kdy v rámci kulturních tradic vybírá místo porodu širší rodina. Při tomto rozhodování, zda bude žena rodit doma či v nemocnici má značný vliv i její tchýně a kulturní normy, které říkají, že skutečná žena má rodit doma za pomoci asistentky či rodinné příbuzné. Tento výběr může mít však negativní dopad na zdraví matky i dítěte, protože ne všechny asistentky jsou se svými znalostmi schopny řešit případné komplikace (Dahlberg a kol. 2015).

Keňské venkovské ženy jako mnoho dalších z rozvojových zemí jsou více než muži ohroženy respiračními potížemi. Hlavní příčinou zvýšeného výskytu je fakt, že ženy vaří na otevřených ohništích ve svých domech, kdy vdechují částice obsažené v kouři (Creighton, Yieke 2006).

Jako jedna z dalších nerovností v oblasti zdraví může být chápána ženská obřízka. Tento tradiční rituál, který byl dříve prováděn v nevyhovujícím prostředí, se nyní ve většině případů vykonává v nemocničních zařízeních, kde jsou zdravotní rizika spojená s obřízkou znatelně snížena. Tato kulturní tradice již nevytváří genderové nerovnosti v oblasti zdraví. Problém je západní přístup vlády, kdy se snaží ženskou obřízku zcela odstranit. Tento krok může vést k tomu, že se bude obřízka opět provádět v hygienicky nevhodných podmínkách, kde hrozí dívkám riziko přenosu HIV/AIDS i tetanu (Siringi 2002).

Především patriarchálním charakterem společnosti, který ovlivňuje genderové role, je hlavní příčinou nerovnosti ve sféře zdraví. Ženy mají ve vztazích s mužem nízkou vyjednávací sílu, která jim zabraňuje kontrolovat svůj sexuální život, pokud se těmto normám žena vzepře, může být zastrašena v podobě násilí. Násilí je v Keni chápáno v mnoha případech jako určitá norma, což se projevuje i v nedostatečných trestech pro násilníky či v laxnosti policie. Síla ženského vyjednávání je oslabena faktorem ekonomické závislosti na mužích. Z důvodu chudoby jsou také provdávány mladé dívky za starší muže, kdy rodina za dívku dostane zapláceno. Tímto obchodem muž získá nad dívkou moc. Kromě těchto příčin a faktorů mají na vyšší riziko HIV/AIDS vliv kulturní praktiky v podobě očišťujícího sexu a obřizky. Pokud nedojde k posílení vyjednávací síly žen spolu s jejich ekonomickým posílením a tvrdšími postihy, zvýšené riziko HIV/AIDS u žen bude přetrvávat. Ekonomické posílení může být v některých případech chápáno jako ohrožení mužské pozice, což vede opět k násilí. Je nutné podniknout více kroků zároveň, aby se této možnosti dalo vyhnout.

6.2.4 Ekonomická sféra

Keňa v porovnání se státy EAC v genderových nerovnostech v ekonomické sféře dle GGI je druhá nejlepší po Burundi v roce 2014 a 9. nejlepší v celkovém žebříčku (World Economic Forum 2014).

Avšak přes tyto dobré výsledky, keňské ženy v ekonomické sféře čelí mnohým nerovnostem ve srovnání s muži. Také přes vládní kroky k snížení těchto nerovností (zákon o rovnosti, nová ústava, zákon o dědictví, atd.), stále mnohé z nich v ekonomické sféře přetrvávají (Cubbins 1991, Institute of Economic Affairs 2008). Polovina žen žijících na venkově nemůže zaplatit za základní zboží a služby. Ve stejné situaci se nachází 48,8 % mužů, kteří žijí na venkově. Ve městech se nachází 46,2 % takto chudých žen a pouze 30 % mužů. Keňské ženy se potýkají s nerovnaným vlastnictvím půdy. Dále jsou zaznamenány nerovnosti na pracovním trhu, kdy ženy pracují v podřadnějších zaměstnáních než muži. Ženy ve věku 15 až 64 let tvoří 52 % pracovní síly v Keni, ale tvoří pouze 30 % zaměstnanců v pracovním poměru (Institute of Economic Affairs 2008). Ženy také pracují častěji v neformálním sektoru, kde dosahují nižších mezd a není zde kladen takový důraz na bezpečnost. Ženy z velké části pracují v zemědělství. Také jsou méně placeny než muži, i když vykonávají stejnou pracovní pozici (Wanjala, Were 2009).

Cherwon: „Zaměstnanost, zejména ve veřejném sektoru ukazuje nejvýznamnější genderovou nerovnost. Existuje více zaměstnaných mužů než žen a více mužů ve vyšších pozicích. Je to hlavně kvůli zaujatosti vůči ženám. Pokud muž a žena soupeří o stejnou pozici, je pravděpodobné, že se na pozici dostane muž. Také je raději nabízena práce mužům z obavy, že žena nebude vykonávat práci dobře, protože se musí starat o domácí, vychovávat děti, atd (práce v domácnosti není sdílána mezi manželi, je to především ženská práce, což je založeno na kulturních přesvědčeních).“

Jako jedna z příčin nerovného postavení mužů a žen v ekonomické sféře je patriarchální rys keňské společnosti, který byl posílen během kolonialismu (Kimani, Maina 2010). V období před kolonizací např. v kipsigiské komunitě měly ženy významnou pozici, protože jejich úkolem bylo pěstování a skladování obilí, které mělo klíčový ekonomický, politický i rituální význam. Manžel měl k této významné plodině přístup obvykle na základě svolení manželky. Spolu s kolonialismem započalo i pěstování tržních plodin, což vyřadilo ženy z ovládnutí významných plodin. Tržní plodiny a jejich obchodování se staly doménou mužů. Muži byli významně podporováni ze strany koloniálních správců, kteří neuznávali roli žen v tržním zemědělství. Kolonialismus se tedy zasloužil o vytvoření významné závislosti manželky na svém manželovi. Z původně víceméně samostatné producentky potravin, se stala manželovou pomocnou silou. Manžel měl výsadní právo kontroly příjmů domácnosti včetně příjmu manželky (Bülow 1992). V ekonomické sféře se dále posílení patriarchální společnosti projevovalo během kolonialismu posílením mužské kontroly nad ženskou prací. Také pouze muži se dostali na pozice, ve kterých jim příslušelo přidělovat půdu obyvatelům. I v současnosti převážně muži ovládají keňské instituce, které jsou nakloněny spíše mužům. Ženy se setkávají s obtížným přístupem k půdě a náročnými podmínkami pro získání úvěrů, které jsou pro ženy těžce splnitelné.

Mužská role v keňské společnosti také souvisí s rozdělením práce v zemědělství. Muž je v keňské společnosti hlavou domácnosti s právem kontroly domácích financí, a proto má zodpovědnost za zemědělskou produkci. Mužské postavení se odráží i v patriarchálních institucích, které jsou jednou z příčin omezeného přístupu žen k půdě a dalším zdrojům. Také jeho role poskytovatele a kontrolora rodinných financí souvisí s tím, že v mužově kompetenci je zemědělská produkce tržních plodin (Kimani, Maina 2010). S tím také souvisí fakt, že keňský muž je zodpovědný za většinu rozhodnutí v domácnosti dle místních socio-kulturních norem, ale zároveň větší množství práce a povinností musí vykonávat ženy. Problematické je i odlišné vnímání rozsahu povinností připadající mužům a ženám. Obvykle se keňští muži přikláníjí

k názoru, že jsou povinnosti a úkoly rovnoměrně rozděleny mezi obě pohlaví. Ve skutečnosti však ve většině případů mají muži méně úkolů a povinností (Bourey a kol. 2012). Žena jako pečovatelka o domácnost a matka má na starost produkci potravin pro domácí spotřebu nebo pro drobný prodej na místních trzích (Cubbins 1991). Se zavedením tržních plodin jako je např. čaj, ženy v mnoha případech pomáhají manželovi s pěstováním těchto rostlin (Bülow 1992). Často je však tato zemědělská činnost neplacená (Kimani, Maina 2010). Pomoc rodinných příslušníků je viděna muži jako jejich povinnost. Naopak některé manželky odmítají pomáhat s tržními plodinami s ohledem na zvykové právo. I když ženy vnímají mužskou nadřazenost, mnoho z nich se různými prostředky snaží o zvýšení své samostatnosti a zvýšení své pozice ve společnosti (Bülow 1992).

Dokonce i konkrétní činnosti jsou odlišné pro jednotlivá pohlaví dle kulturních norem. Zavlažování je typicky mužská činnost, ke které ženy nemají oprávnění dle tradiční kultury. Vodou lze ovládat průběh zemědělské produkce, a proto by s ní měl manipulovat pouze muž. S tímto jevem se lze setkat např. u některých komunit v okrese Marakwet. Ženy, které nežijí v manželském svazku, buď mohou tyto úkony vykonávat sami, protože dle kulturních pravidel k tomu mají oprávnění, nebo si najmou muže na zmíněnou práci, na což však obvykle nemají dostatečný příjem. Toto rozdělení úkolů v zemědělství plynoucí z místní kultury také může zabraňovat ženám ke zvýšení jejich příjmů. Z důvodů nedostatku pracovní síly a snahy o co největší příjmy z produkce, se některé úkoly v pěstování tržních plodin dostaly také do rukou žen. Avšak i přes zvýšení jejich povinností, mají příjmy ze zemědělství pod svou kontrolou muži (Caretta, Börjeson 2015).

Nadřazená mužská pozice souvisí i s nevyhovujícími podmínkami, se kterými se ženy v zaměstnání setkávají. Ženy jsou často vnímány jako méně schopné a hloupější než muži. Setkávají se se sexuálním napadením, urážkami ze strany mužů, nebo nucením k sexu za benefity v podobě dovolené, příplatků za přesčasy apod. (Wanjala, Were 2009). S nepříznivým prostředím se ženy mohou setkávat i doma, pokud manžel cítí ohrožení jeho mužské pozice. Zde hraje roli kulturněsociální i ekonomický faktor. Před koloniální nadvládou byly ekonomické sféry mužů a žen odděleny, ale nyní obě pohlaví soutěží o stejné druhy produkce. Pokud ženy začnou ohrožovat manželovu dominantní pozici v domácnosti díky jejich výdělečné činnosti, obvykle jsou nuceny odevzdávat manželovi jejich příjmy nebo na základě manželova pocitu ohrožení jsou fyzicky napadeny. Z těchto důvodů některé ženy jejich příjmy před manželem tají. S podobným napětím včetně urážek a zastrasování se ženy setkávají, pokud se snaží proniknout na pracovní pozice, které

byly doménou mužů (Bülow 1992). Je však nutné zmínit, že je také běžné, že mají ženy určitou kontrolu nad jejich příjmy (Aspaas 1998).

Mužská nadřazenost spolu s genderovým očekáváním, se pak dále odráží i na sebedůvěře ženy, což se může např. projevit v úspěchu jejího podnikání, kdy s nízkou sebedůvěrou bude mít značný problém proniknout do podnikatelských sítí, ve kterých operují především muži. Tyto sítě však jsou pro úspěch podnikání velmi důležité. Na sebedůvěru ženy v podnikatelských aktivitách má významný vliv i podpora manžela a rodiny, která může být také ovlivněna generovými stereotypy a očekáváním (Creighton, Yieke 2006).

Značné genderové nerovnosti v ekonomické sféře byly způsobeny i politickými kroky. Politické reformy v oblasti vlastnictví půdy spíše zhoršily přístup žen k vlastnímu pozemku. Vdaným ženám byla tradičně přidělena část půdy vlastněná širší rodinou, na které pěstovaly plodiny pro rodinnou spotřebu. Během reforem, které byly zavedeny v průběhu 50. let minulého století, docházelo k převedení vlastnictví z širší rodiny na jednu osobu. Ženy tak ztratily svou nezávislost v rozhodování o své přidělené půdě, tedy nemohly pěstovat tržní plodiny bez svolení manžela (Bülow 1992). Ženy také většinou neměly takový obnos peněz k pořízení pozemku. Určitou pomoc v této situaci poskytovaly svépomocné ženské skupiny, které mají v Keni dlouholetou tradici (Cubbins 1991). Mezi další politické kroky, které spíše oslabily pozici žen, patří zavedení programu strukturálního přizpůsobení a politiky k zvýšení privatizace a pěstování plodin pro export. Obchody s tržními plodinami byly v rukou mužů, jak na straně prodávajících, tak na straně kupujících. Ženy často musely pomáhat s pěstováním tržních plodin, aniž by dostávaly mzdu. Tato situace ovšem v mnoha případech vyústila v konflikt, kdy se ženy nechtěly být dále vykořisťované. Na základě tohoto konfliktu začaly ženy pěstovat své plodiny, které byly určeny pro místní trh. Ženy tak získaly značné rozhodovací pravomoci ohledně své práce (Turner a kol. 1997). Se zvyšujícím se pěstováním tržních plodin, však půda vyhrazená pro ženské plodiny nebyla nijak rozlehlá. Na základě tohoto faktu spolu s nízkou úrovní vzdělání ženy pracují především v neformálním sektoru. Dalším z politických kroků, který měl negativní efekt na ženy v ekonomické sféře, byla liberalizace spolu s tržně orientovanými reformami vydanými Brettonwoodskými organizacemi v 90. letech minulého století. V rámci reforem došlo ke snížení role státu v ekonomice, snížení veřejného sektoru, liberalizaci obchodu atd. Na základě zmíněných reforem došlo k redukci pracovních míst, které byly z většiny obsazené ženami. Jednalo se o nižší pozice ve veřejném sektoru (Wanjala, Were 2009).

V Keni také roste trend žen v čele domácností, což je způsobeno smrtí manžela, rozvodem či migrací manžela většinou do měst. Ženy, které zůstaly na venkově, tak musí převzít i mužské povinnosti v zemědělství, čímž narostla jejich pracovní zátěž. Často jim s prací musí pomáhat jejich děti. Muži posílají rodinám peníze, ale ty pokryjí hlavně školní náklady, proto ženy musí jejich přebytky prodávat na místních trzích (Cubbins 1991). Ženy samoživitelky se také často musí spoléhat pouze na prosperitu svého podnikání, které je obvykle jediným zdrojem financí pro její rodinu (Aspaas 1998). Keňské ženy také kvůli špatné finanční situaci migrují do pobřežních oblastí za vidinou práce v neformálním sektoru v oblasti cestovního ruchu. Tyto ženy většinou nemají manžela a musí zabezpečit jejich rodiny. Kvůli omezeným příjmům, které poskytuje práce v cestovním ruchu, ženy v mnoha případech začnou v turistických střediscích pracovat jako sexuální pracovnice (Kibicho 2005). Také ženy, které migrovaly k Viktoriinmu jezeru kvůli obchodování s rybami, které jim mělo přinést zisk, poskytují sexuální služby rybářům výměnou za snadnější přístup k rybám (Camlin a kol. 2014). Ženy samoživitelky mají horší pozici i zemědělství, protože mají omezený přístup k potřebným vstupům a technologiím, které pak ovlivňují jejich výnosy. Také kvůli kulturním normám, které určují ženám, jaké plodiny mají pěstovat, mohou ovlivnit jejich menší tržní orientaci (Gĩthĩnji a kol. 2014). Omezený přístup žen k vlastnění půdy také snižuje šanci žen dosáhnout na úvěr, který je v mnoha případech nezbytný k podnikatelským aktivitám, protože ženy nevlastní tolik úspor (Hassan 2013). Zde hraje roli i stát a mezinárodní korporace, které poskytují úvěry z pravidla mužům (Turner a kol. 1997). V Keni však existují i organizace, které jsou zaměřeny na poskytování úvěrů ženám. Jedná se např. o WEF – Ženský podnikatelský fond (Hassan 2013).

Nejvíce ohrožené chudobou jsou vdovy. Ženám v Keni je většinou zprostředkován přístup k půdě a majetku skrze manželství, pokud však manželství zanikne, žena ztrácí tento nárok (Kimani, Maina 2010). Luové, Kikujové a Luhjové dle kulturních tradic uznávají dědictví v mužské linii. V etnické skupině Kambů mohou dědit manželky, ale po jejich smrti dědictví připadá synovi. V Keni existuje zákon o rovném dědictví mezi členy rodiny, ale v mnoha případech především na venkově je dána přednost tradičním zvyklostem. Vymáhání práva ze strany žen je pak značně oslabeno jejich nižší mírou gramotnosti a vysokými náklady za právní úkony (Cubbins 1991).

Přístup ke vzdělání a informacím je jednou z dalších faktorů, které snižují možnosti žen participovat v ekonomické sféře. Zde je jasně vidět vztah nerovností, kdy nerovnost, v tomto

případě ve vzdělání, implikuje nerovnosti v dalších sférách. S nízkou úrovní vzdělání se žena nemůže ucházet o dobře placenou práci (Creighton, Yieke 2006). Dochází tak k tomu, že se muži přesouvají do nezemědělských sektorů, zatímco velká část žen stále pracuje v zemědělství (Caretta, Börjeson 2015). Tento fakt se také odráží v rozdílných ziscích plynoucí z migrace z venkova do měst, kdy mužům se díky migraci zvýší plat více než ženám. Rozdíl v ziscích migrace může být i kulturně podmíněn, kdy by ženy měly především vykonávat domácí práce nebo pěstovat plodiny pro rodinu (Agesa J., Agesa R. U. 1999). Ženy s nízkým vzděláním se rovněž nemohou ucházet o úvěry potřebné pro jejich podnikatelskou činnost (Kimani, Maina 2010). Také omezený přístup k informacím a znalostem z oblasti podnikání a zemědělství omezuje rozvoj ženských podnikatelských aktivit. Ženy jsou sice motivované k práci, ale následná školení v oblasti podnikání a nových technologií nejsou pro některé ženy již prioritou (Creighton, Yieke 2006). Omezený přístup ke znalostem a informacím je také ovlivněn nedostatečným volným časem z důvodu zaměstnání a pečování o rodinu, také geografická vzdálenost může hrát v získávání informací určitou roli (Hassan 2013). Ekonomické sféře je hlavní příčinou nerovností patriarchální společnost. Kolonialismus poznamenal tuto sféru nejznatelněji, kdy prosazoval pěstování tržních plodin muži a potlačoval ženskou roli v ekonomice a směřoval ji především do role matky. Právě domácí práce a péče o děti vycházející z kulturního přesvědčení některým ženám znesnadňují chodit do zaměstnání. Pokud se ženy z těchto očekávaných genderových rolí vymaní, může se v některých případech dočkat násilí ze strany manžela, který se cítí ohrožen. Jeden z faktorů, které zvýšily nerovnost v ekonomické sféře, byly i politické kroky. V Keni sice došlo ke zlepšení vlastnických práv žen, ale velmi problematická je jejich implementace v praxi, kdy jsou stále dodržována zvyková práva. Problematický je i přístup k finančním zdrojům a následně technologiím, protože kritéria pro možnost půjčky jsou příliš vysoká. Faktory, které přispívají ke vzniku nerovností, lze shrnout jako institucionální, kulturněsociální, ekonomické a politické.

6.3 Příčiny a faktory genderových nerovností ve státech Východoafrického společenství

Mezi nejvýznamnější faktory, které vytváří genderové nerovnosti ve všech sférách keňské společnosti, byla identifikována chudoba, patriarchální charakter společnosti zesílený kolonialismem a kulturní zvyklosti. V Burundi, Rwandě, Tanzanii i Ugandě se vyskytují všechny

tyto faktory. Ve všech těchto zemích mají ženy nerovné postavení pramenící z patriarchální společnosti, která byla utužena za koloniální nadvlády, kterou si prošly všechny tyto země (Uvin 2010, Carlson, Randell 2013, Naybor 2014, Maddox 1996). Ve Rwandě před koloniální érou existovaly ženy, které sloužily jako poradkyně monarchovi, což lze považovat za určitý znak ženské síly (Carlson, Randell 2013). Takovéto poradkyně se nacházely i v Burundi (UNESCO 2003). V Ugandě se před kolonialismem se vyskytovaly některé matriarchální komunity, ve kterých se dědictví předávalo z matky na dceru a manžel se stěhoval do bydliště manželky (Naybor 2014). V Keni se matriarchální tradice také nacházela, a to u etnika Kikuyů, kteří patří v Keni k dominantním etnickým skupinám. Kikuyuové před kolonizací, ale i v některých případech v době britské nadvlády, uznávali ženy jako vedoucí domácností, na základě jejich mateřství (Nafukho a kol. 2005, s. 91). Pod nadvládou kolonizátorů však ženská pozice ve společnosti ještě více oslabila. Ženy se staly závislé na svých manželech či mužských příbuzných, protože byly zbaveny majetkových práv a svých aktivit, které jim přinášely příjem. Hlavní úlohou ženy bylo být dobrou matkou i manželkou a hospodyní. V rodinách došlo k posílení manželovi pozice, čímž ženy téměř ztratily možnost kontrolovat příjmy a výdaje rodiny. Muži také na rozdíl od žen byli pobízeni k aktivitám spojených s tržní ekonomikou, což ženám nebylo umožněno (Cherry, Hategekimana 2013, Maddox 1996, Naybor 2014, Seckinelgin a kol. 2011).

V Burundi, Rwandě a Ugandě se odehrály krvavé konflikty, které také měly vliv na genderové nerovnosti (Carlson, Randell 2013, Tripp 1994, Seckinelgin a kol. 2011). Díky přítomnosti konfliktu vzrostlo násilí na ženách a poté došlo i k zvýšení prevalence HIV. Násilím, kterým si ženy především ve Rwandě a Burundi prošly, může mít negativní efekt na jejich reprodukční zdraví, což snižuje jejich postavení v komunitě, kde stejně jako v ostatních zemích je kladen důraz na reprodukční schopnost ženy (Cherry, Hategekimana 2013). Po konfliktu se také zvýšil počet žen v čele domácností. Tyto vdovy se mohou nacházet ve velmi špatné ekonomické i zdravotní situaci, protože mohou mít zničený majetek kvůli konfliktu, nebo jim je dle tradic odebrán majetek ve prospěch mužských příbuzných zemřelého manžela (Finnoff 2015, Seckinelgin a kol. 2011). V Keni, Tanzanii a Ugandě je zhoršena situace vdov u etnické skupiny Luo. Dle tradičních norem by se měly vdovy podrobit rituálnímu sexu, což má za následek vyšší riziko výskytu HIV/AIDS (Lugalla a kol. 2004, Abimanyi-Ochom 2011). V těchto třech zemích je také praktikována ženská obřízka, což může přispívat k vyššímu riziku HIV/AIDS (Unicef 2013).

Omezující zvyková práva ohledně vlastnictví žen a diskriminace žen na trhu práce se nacházejí ve všech pěti státech (Finnoff 2015, Due, Temu 2002, Seckinelgin a kol. 2011). Jedním z faktorů, který k tomuto faktu přispívá je i nízká informovanost některých obyvatel (Ansoms, Rostagno 2012). Konflikt sebou přinesl i pozitivní efekt na postavení žen ve společnosti. Ženy po ztrátě manžela musely převzít nové role, které byly nutné k zajištění obživy pro rodinu. Ženy se různými formami snažily o zvýšení svého pracovního nasazení a také se staly více aktivní ve společnosti. Ve Rwandě se tato situace promítla do zakládání ženských družstev i do snahy politiků podpořit postavení žen skrze zákony. Na základě vlastní aktivity a podpory ženského družstva spolu s vládními kroky dosahují v některých případech významnější pozice v rodině a mohou např. rozhodovat o svém sexuálním životě. Zde může být viděna určitá spojitost mezi ekonomickým posílením žen a jejich kontrolou nad sexem. Toho by však nebylo docíleno bez ženských družstev, které řeší např. i násilí na ženách a vládních kroků (Cherry, Hategekimana 2013). V Ugandě a Tanzanii nebyl nalezen vztah mezi přístupem žen k financím a jejich kontrolou nad sexuálním životem (Vyas a kol. 2015). V Keni byl také zaznamenán v některých případech vyšší výskyt násilí, když žena získala finanční zdroje. Obecně však ženy nemají výraznou kontrolu nad svým sexuálním životem v těchto státech a mohou se stát obětmi znásilnění či jiného druhu násilí (Zhihong, Larsen 2007, Gervais a kol. 2009, Seckinelgin a kol. 2011).

Na základě změny, která se udála v společnosti po konfliktu, rostl i vliv žen na státní politiku. Zmíněnou přeměnu lze zaznamenat ve Rwandě i Ugandě (Ansoms, Rostagno 2012, Tripp 1994). Ženy aktivně zapojují do politiky především skrze nátlak různých ženských skupin na politiky. V Ugandě byl kvótní 30% systém vytvořen již v roce 1989, po nátlaku ženských hnutí i možné politické účelnosti. V Ugandě byly ženy vybírány nejdříve malým kolegiem mužů a později voleny ve všeobecných volbách za každý okres. Političky, které byly zvoleny ve všeobecných volbách, vykazovaly téměř stejnou úroveň vzdělání jako mužští politici. Zvolené političky také měly předchozí zkušenosti z komunální politiky, tento jev lze najít i ve Rwandě. V Ugandě se však také ukázalo, že nově zvolené ženy možná budou méně prosazovat ženská témata v politice (Josefsson 2014). Ve Rwandě došlo k vytvoření 30% volebních kvót pro ženy, které se staly součástí rwandské ústavy v roce 2003. Jako nejvýznamnější změnou se zvyšujícím se počtem žen ve rwandské politice je označováno zlepšení politického klima, které političky označují za přátelské. Političky získaly větší sebevědomí i důvěru ostatních a jsou v politice více aktivní. Došlo také k tomu, že se některé političky již neprosazují ženská témata a zabývají se jinou oblastí

(Devlin, Elgie 2008). Podobně se zavedením 30% kvót učinilo Burundi, které 30% kvóty zařadilo do ústavy z roku 2005. Zde jsou sice ženy zastoupeny početně, ale jejich aktivní participace na politice je nízká. Hlavním důvodem je kulturní bariéra spolu s nízkou prioritou postavení žen ve společnosti, finančním omezením a stranickými boji (Nanourou, Wilson 2014). Také v Tanzanii existují 30% kvóty pro ženské političky. Zde ženy také nemají výrazně aktivní roli v politice. Politické strany zde mohou s kvótami lehce manipulovat. Ženám také chybí dostatečné sebevědomí k prosazování svých zájmů (Meena 2003). V Keni jsou zavedeny kvóty v ústavě z roku 2010, kvótní zastoupení je 47 míst v Národním shromáždění, což není hranice 30%. V Senátu je pro ženy vyhrazeno 16 míst, což 30% hranici odpovídá (Republic of Kenya 2010). Keňa dosahovala nejnižších hodnot již od počátku 90. let, kdy ve Rwandě ani Burundi nedošlo k protěžování ženských kvót (World Bank 2014). V Keni je patrná silná rezistence mužsky zaměřené politiky (Kimani, Maina 2010). Ale jak bylo výše popsáno, zastoupení žen v zákonodárných orgánech, ještě nezajistí jejich skutečnou participaci na politice.

V oblasti školství byly pozorovány podobné příčiny a faktory u všech pěti států. Ve všech státech je placeno rodině nevěsty za její provdání, což negativně ohrožuje dokončení jejího vzdělání a také snižuje postavení v manželství. Dívkám pak mohou v brzkém věku otěhotnět (Kubai, Ahlberg 2013, Zhihong, Larsen 2007, Mirembe, Davies 2001). K brzkému provdání dcery může být rodina tlačena špatnou ekonomickou situací. Na venkově také přetrvávají názory o nedůležitosti vzdělání obzvláště pro dívky (Hodgkin 2006, Okkolin 2010, Mirembe, Davies 2001). Stejně jako v Keni se i dívky v ostatních státech setkávají se sexuálními obtěžováními na školách (Gervais a kol. 2009, Morley 2011, Mirembe, Davies 2001).

6.4 Regionální rozdíly genderových nerovností v Keni

Z následujících map 2 a 3 je vidět, že existuje značná heterogenita genderových nerovností na území Keni, a to jak na úrovni provincií, tak na úrovni okresů. Nejhorší genderové nerovnosti dle GII se nachází v okresech (counties) Wajir a Lamu. Wajir leží v Severovýchodní provincii, kde se i ostatní okresy potýkají s vyšší úrovní genderových nerovností. Také v Pobřežní provincii, kde se nachází Lamu, mají okresy vyšší míru těchto nerovností. Znatelnější nerovnosti se nacházejí i na severu provincie Riftové údolí a Východní provincie a v provincii Nyanza. Nejmenší genderové

nerovnosti se naopak nachází v Centrální provincii a v Baringo, které leží v provincii Riftové údolí a v Kitui a Makueni, které leží ve Východní provincii (UNDP 2013).

Konkrétněji lze sledovat genderovou nerovnost v oblasti vzdělání. Nejhorší hodnotu v poměru dívek a chlapců v základním vzdělání v roce 2008/2009 dosahují Severovýchodní provincie. Největší nerovnost na úrovni středních škol je zaznamenána v Západní provincii, Riftovém údolí a Severovýchodní provincii. Největší rozdíly v gramotnosti mezi muži a ženami ve věku 15 až 24 let v roce 2008/2009 jsou v Pobřežní a Severovýchodní provincii. Nejmenší rozdíly se pak nachází v Nairobi, Centrální provincii a provincii Nyanza. Nejhorší pozice v Severovýchodní provincii v rovnosti ve vzdělání je utvářena mnoha faktory. Tato provincie je nejhudší provincií v Keni (KNBS 2010).

Severovýchodní provincie spolu s Riftovým údolím a Východní provincii patří k oblastem s převládajícím aridním podnebím. Tyto venkovské oblasti jsou charakteristické špatnou dopravní obslužností, nedostatečným přístupem ke službám, pastevectvím spolu s nomáckým způsobem života v některých částech těchto oblastí (UNDP 2013). Jak již bylo řečeno, chudoba je jedním z významných faktorů, která ovlivňuje genderové nerovnosti ve vzdělání. Také pokud rodiče vidí, že jsou ženy diskriminovány na pracovním trhu, dochází k omezení dívčího vzdělání (Buchmann 2000). Na venkově jsou také mnohem výrazněji dodržovány místní tradice a genderové role, což může být způsobeno i určitou izolací od informací. Hlavní poslání žen je být manželkou a matkou. Právě u pasteveckých komunit se vyskytují častěji sňatky velmi mladých dívek. Dívky často musí pomáhat v domácnosti i v zemědělství, což se v městských oblastech, tak často neděje. Pro některé rodiče je z finančního hlediska i věno, které dostanou za provdání dcery (Unterhalter 2012).

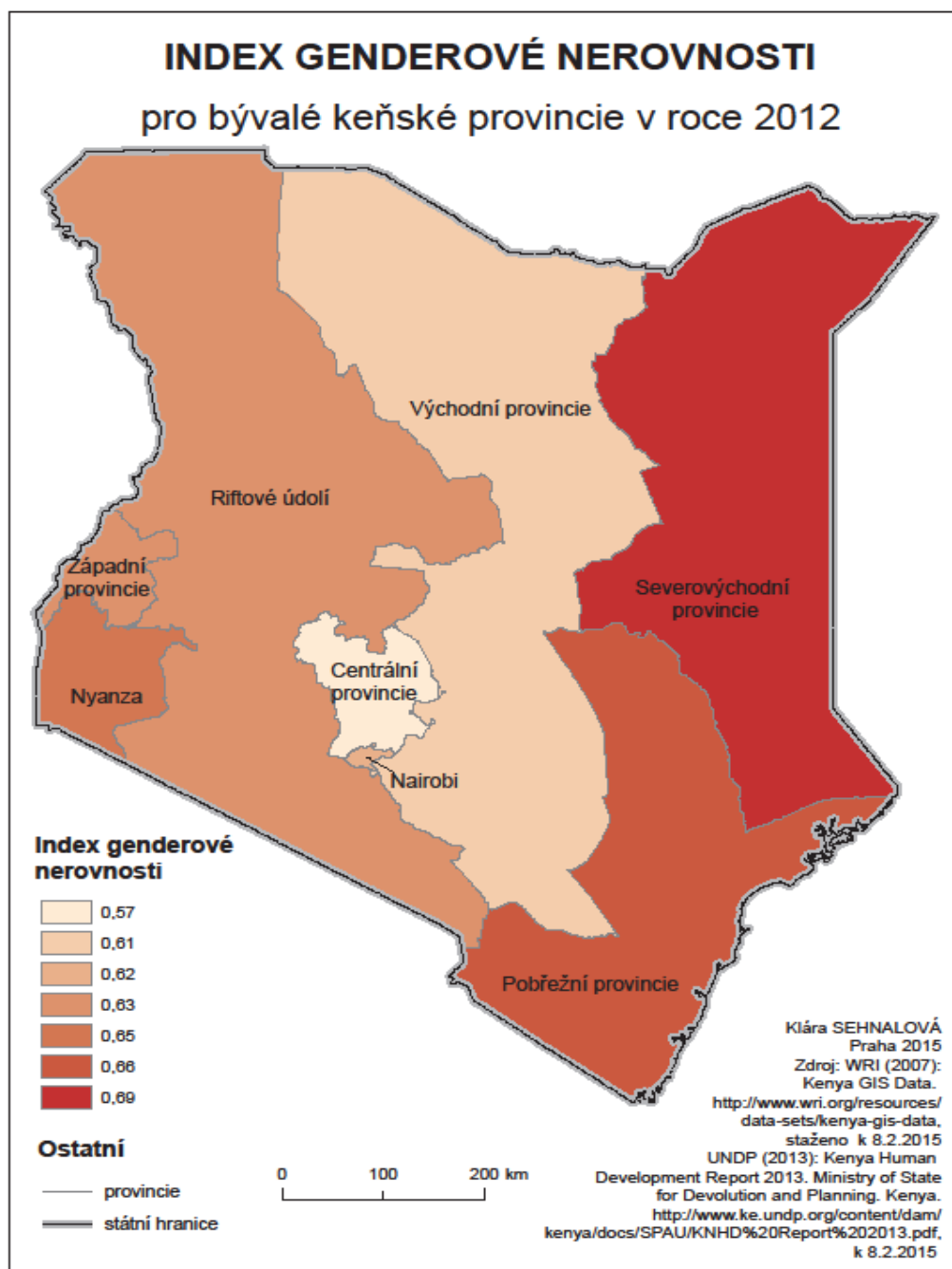
Problémem jsou i chudinské čtvrti v hlavním městě, které proto nedominuje v rovnosti v přístupu ke vzdělání. Dívky ze slumů mají horší přístup ke vzdělání z důvodu chudoby, a to jak z nedostatku financí na střední školu, tak ze snahy získání manžela, který má majetek či kvůli prostituci a následnému těhotenství nebo nelegálním potratům. Existují, ale i oblasti, kde dochází ke střetávání problémů městských chudinských čtvrtí a venkova, konkrétní příklad je okres Kisii (Milligan 2014). Severovýchodní provincie má nízkou hodnotu gramotnosti, což může ovlivnit vzdělání dalších generací, kdy u vzdělanějších rodičů je vyšší pravděpodobnost, že pošlou své dítě do školy, což se může promítnout i do genderových nerovností (Buchmann 2000). V Keni se u některých etnik a regionů se lze setkat s jejich tradičním pojetím znalosti a gramotnosti. Jedná se především o venkovské oblasti, jako příklad lze uvést okres Narok, ve kterém žijí Masajové.

V těchto oblastech dochází k vytváření ženských skupin, kde si členové předávají znalosti, dovednosti a zkušenosti. Ženy z těchto skupin jsou dle západního pohledu nevzdělané (Taeko 2014).

Naopak Centrální provincie s rovným počtem dívek a chlapců, kteří docházeli jak na základní tak střední školy, patří k dlouhodobě nejbohatším oblastem. Kromě toho, že zde nebude hrát tak významnou roli vliv chudoby a kulturních tradic, také mají žáci snazší přístup ke kvalitnějším školám. V Centrální provincii se také nachází nejmenší zastoupení polygamiálních manželství, což může mít vliv na financování vzdělání dětí. S nižším počtem dětských členů v domácnosti mohou být díky dostatečnému množství financí podporovány ve vzdělání i dívky (Buchmann 2000).

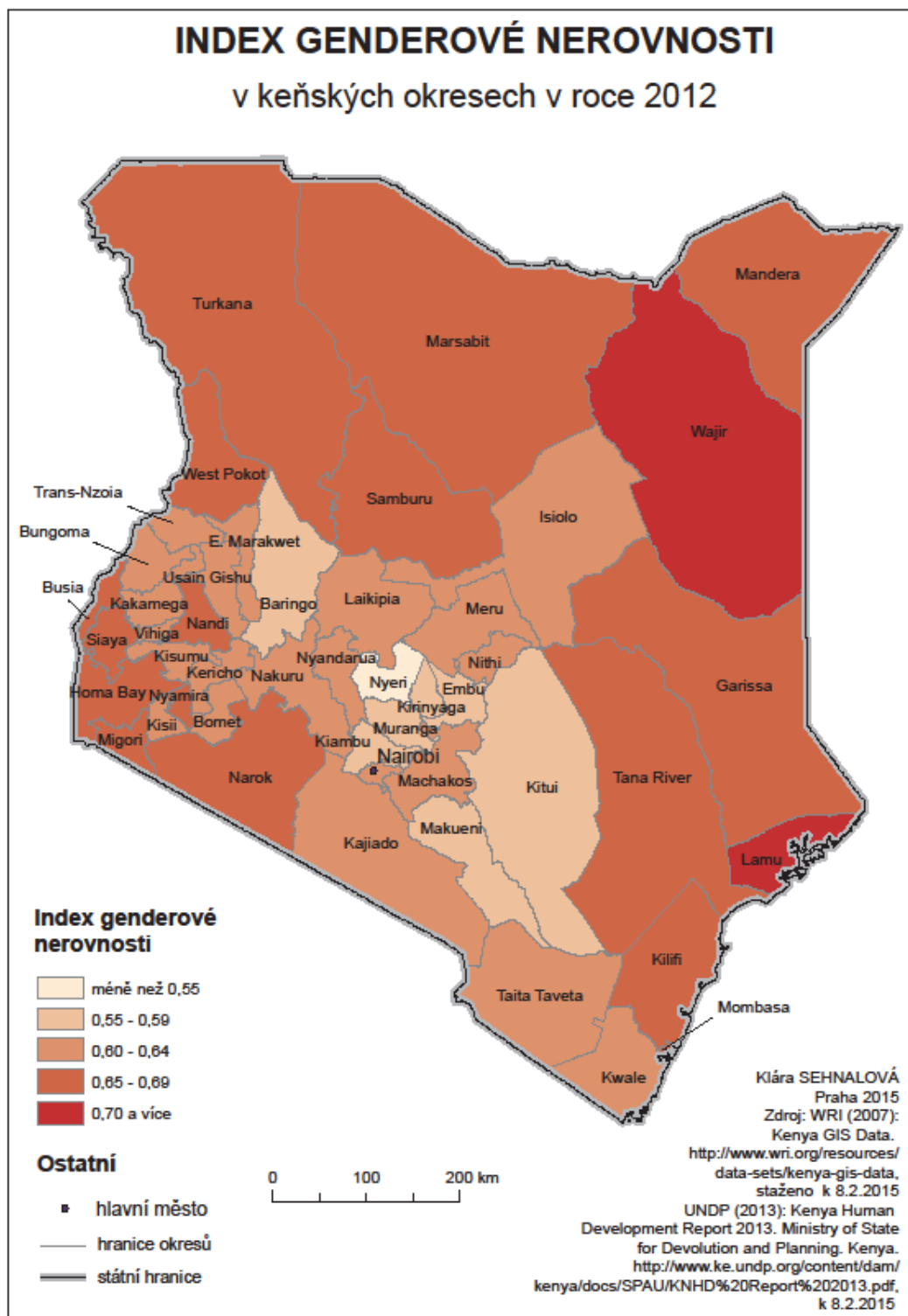

Mapa 2: Index genderové nerovnosti pro bývalé keňské provincie v roce 2012

Zdroj: WRI (2007), UNDP (2013)

Mapa 3: Index genderové nerovnosti za keňské okresy v roce 2012

Zdroj: WRI (2007), UNDP (2013)

S tím také souvisí počet dětí v rodině, kdy nejvyšší fertilitu lze najít právě v Severovýchodní provincii a nejnižší u Centrální provincie a v Nairobi (KNBS 2010). Vysoká úroveň gramotnosti, která má vliv docházku dětí, může být spojena s tím, že Kikuyové, kteří zde žijí, byli mnohem déle než jiná etnika, vystavováni vzdělání (Buchmann 2000). Kikuyové dosáhli lepšího vzdělání žen, také na základě své matriarchální tradice z dob před kolonializmem. Ženy, které byly uznávány jako hlavy domácnosti, mohly snadněji navštěvovat školy, což ovlivnilo vzdělání i jejich dcer (Nafukho a kol. 2005, s. 91). U Kikuyuů však bylo zjištěno, že školní zápis dětí velmi závisí na vnímání hodnoty vzdělání u jejich rodičů než např. u Mijikenujů v Pobřežní provincii, u kterých je hlavním determinantem, který ovlivňuje zápis dětí do školy, vzdělání jejich rodičů (Buchmann 2000).

Jako jeden z ukazatelů genderových nerovností v oblasti zdraví se využívá prevalence HIV/AIDS u mužů a u žen. Více než 10 % žen, které žijí ve městech, je nakaženo virem HIV. Oproti tomu jen 3,7 % mužů, kteří bydlí ve městech, jsou infikováni. Mezi venkovským obyvatelstvem je infikováno 7,2 % žen a 4,5 % mužů. Provincie Nynaza žije 16 % nakažených žen virem HIV a 11,4 % mužů infikovaných stejnou nemocí. Další provincie s nejvyšším výskytem HIV u žen je Nairobi, kde infikované ženy činí 10,8 % populace. Avšak infikovaných mužů je v Nairobi pouze 3,4 %. Mezi oblastmi s nejvyššími rozdíly v prevalenci HIV/AIDS patří Nairobi, Západní provincie a Nyanza. V Severovýchodní provincii se nachází nejmenší výskyt nakažených žen i mužů, prevalence zde činí 0,9 % pro obě pohlaví. Nejvyšší výskyt infikovaných žen se nachází mezi Luo, Luhya a masajským obyvatelstvem. V etnických skupinách Luo, Masajové a Meru je vysoký výskyt infikovaných mužů (KNBS 2010).

Vysoká nerovnost v prevalenci HIV/AIDS v Nairobi, je způsobena několika faktory. Jako jeden z faktorů lze označit chudobu, která nutí ženy především v chudinských čtvrtích k prostituci. Ženy žijící ve slumech jsou také vystavovány většímu riziku násilí, které je spojováno s vyšším výskytem HIV/AIDS. Problém je však i u dívek bohatších, které mohou být atraktivnější pro bohatší muže. Ti jsou však velmi přitažliví i pro ostatní ženy díky svým penězům. Tito muži obvykle mají více sexuálních partnerek, což spolu s nízkou kontrolou nad sexuálním životem, která pro keňské ženy běžná, vytváří daleko větší riziko infekce (Swart 2012, Abimanyi-Ochom 2011).

Provincie Nyanza dosahuje nejvyšší prevalence HIV/AIDS u mužského i ženského pohlaví. Také rozdíl mezi prevalencí žen a mužů patří k nejvyšším mezi keňskými provinciemi. Za

touto nerovností stojí kombinace mnoha faktorů. Signifikantním faktorem je kulturní tradice, která slouží k očištění vdov. Manžel těchto žen mohl podlehnout na HIV/AIDS a vdovy nemusí o své nemoci vědět. Vdova musí mít rituální sex s manželovým mužským příbuzným, díky kterému tak může nakazit jak muže tak i jeho další manželky. Polygamní vztahy mohou být také jedním z rizikových faktorů. V Nyanze je okolo 21 % polygamních párů. Otázkou však za jakých okolností je polygamní manželství rizikové, protože Severovýchodní provincie se nachází okolo 36 % polygamních manželství, ale úroveň výskytu HIV/AIDS je zde nejnižší. V Nyanze je polygamní manželství doprovázeno i vysokou úrovní násilí na ženách, která je v Severovýchodní rovince výrazně nižší. Dalším z faktorů, který zvyšuje prevalenci HIV/AIDS je nízká úroveň obřezaných mužů, což patří mezi preventivní metody proti získání HIV/AIDS. Také je zde vyšší zastoupení obřezaných žen, což při provedení v nesterilních podmínkách také může přispívat k vyšší prevalenci HIV/AIDS. Je však nutné říct, že nejvyšší podíl obřezaných žen se nachází v Severovýchodní provincii, právě Somálci, tradičně obřezávají muže i ženy. Spolu se Somálci preferují ženskou obřizku Masajové a Kisiové, kteří obývají jihozápad země (Abimanyi-Ochom 2011, KNBS 2010).

V ekonomické oblasti lze zmínit tradiční role mužů a žen, které přetrvávají hlavně na venkově. Muži rozhodují o finančních transakcích rodiny, získávají peníze z pěstování tržních plodin a rozhodují o dalších věcech týkající se domácnosti. Ženy se především starají o manžela, děti a domácnost a pracují na manželových polích. Je však nutné zmínit, že některé ženy na venkově jsou aktivní na místních trzích a vytvářejí své vlastní podniky. Muži také migrují do městských oblastí za prací, kdy ženy zůstávají na venkově, kde jim zůstane na starost péče o děti spolu se zemědělstvím. Pokud migrují ženy, v některých případech dojde k tomu, že v cílové oblasti pracují jako prostitutky. V případě Keni lze uvést např. turistická letoviště v Pobřežní provincii (Aspaas 1998, Bülow 1992, Kibicho 2005). K regionům s nejmenší nerovností v ekonomické sféře bude zajisté patřit Centrální provincie, která je obývaná převážně Kikuyi. Jak již bylo zmíněno, mezi Kikuyi měly ženy silnější postavení než u jiných etnik, což ženám umožnilo participovat na sférách ekonomiky (Nafukho a kol. 2005 s. 91).

7 ZÁVĚR

Tato diplomová práce se věnovala genderovým nerovnostem v Keni. Analyzováno bylo jak její postavení v rámci Východoafrického společenství, tak genderové nerovnosti, a především příčiny a faktory uvnitř Keni. Příčiny genderových nerovností v Keni byly dále komparovány s příčinami nerovností v dalších státech EAC. V závěru práce byly analyzovány i regionální rozdíly dle zjištěných příčin a faktorů. Cílem práce bylo určení pozice Keni v rámci Východoafrického společenství dle genderových nerovností a analyzování samotné situace v Keni, kde byl především kladen důraz na určení hlavních příčin a faktorů ovlivňujících genderové nerovnosti uvnitř Keni. Byly tedy analyzovány genderové nerovnosti na dvou úrovních – vnější a vnitřní.

V první části práce, která byla zaměřena na kvantitativní posouzení pozice Keni ve Východoafrickém společenství dle indexů genderových nerovností, bylo zjištěno, že Keňa dosáhla značného pokroku ve snižování genderových nerovností. Avšak ani v jednom z prezentovaných indexů Keňa nedosáhla vyššího než třetího místa mezi členskými státy EAC, což je způsobeno především nízkou participací žen v keňském národním parlamentu. Tento fakt je způsoben především kvůli krátkému období platnosti současné ústavy, ve které jsou určeny počty míst vyhrazených pro ženy v politických orgánech. Tyto kvóty také nejsou tak vysoké jako u dalších členských států. V oblasti vzdělání má Keňa jednu z nejmenších úrovní nerovnosti v rámci EAC. Dle indexů GII lze usoudit, že má Keňa větší genderové rozdíly v průměrném počtu let strávených ve škole, ale zároveň je tento údaj pro ženy vyšší než v ostatních státech EAC. V oblasti zdraví dosahuje Keňa průměrných nerovností mezi muži a ženami v rámci EAC. V ekonomické oblasti Keňa zaznamenala největší vzestup, což může být způsobeno nově přijatou ústavou, která se zavazuje k rovným dědickým právům atd. Dle GII je možné tvrdit, že významné nerovnosti stále přetrvávají v zaměstnanosti žen a mužů. Dále byla zjišťována pozice Keni ve Východoafrickém společenství na základě úspěšnosti ve vybraných MDG (3., 5. a 6. cíl). Zde se Keňa umístila ve třetím cíli na třetím místě, v pátém a šestém cíli shodně na 2 místě. K podrobnějšímu analyzování jednotlivých sfér společnosti byly využity indikátory z Indexu genderového statusu. Na základě těchto indikátorů se Keňa umístila na posledním místě společně s Burundi v sociální oblasti, což je především zapříčiněno horší nerovností ve zdraví. V oblasti školství naopak Keňa spíše vyniká. V ekonomické sféře Keňa obsadila první místo, což je způsobeno především menšími rozdíly v zaměstnanosti ve službách, menšími rozdíly ve vlastnění účtů a menšími rozdíly ve vlastnictví

řirem. Lze tedy říci, že Keňa obsazuje v ekonomické oblasti a ve vzdělání jednu z nejlepších pozic, ale zároveň má přetrvávající nerovnosti ve zdraví a v politické participaci.

Dále byl analyzován právní rámec států EAC. Zásadním problémem u všech států je nízká implementace zákonů do praxe, kdy informovanost obyvatel o nových zákonech, kteří žijí na venkově, je nízká a dále je problematické i zvykové právo, které je ve státech hluboce zakořeněno. Konkrétně se jedná o vlastnická práva žen, dědická práva či zákony zakazující brzké sňatky, které jsou ve všech státech porušovány. V Keni a Tanzanii je tento systém doplněn ještě o islámské právo. V Keni je legální polygamie, což na jednu stranu může být faktorem zvyšujícím nerovnost mezi mužem a ženou, ale ve státech jako je Burundi a Rwanda, kde je polygamie zakázána, nemají ženy stejná práva jako právoplatné manželky. Keňa má v rámci Východoafrického společenství v otázce právních nástrojů průměrnou pozici, především kvůli přetrvávajícímu zvykovému právu, které např. umožňuje dědění vdov. Také je zde nedostatečně řešeno násilí na ženách, menší parlamentní kvóty i jejich dodržování...

Ze zjištěných příčin genderových nerovností v keňské společnosti jasně vyplývá množství vzájemných vztahů, které tvoří komplex příčin a faktorů genderových nerovností. Existuje také vzájemné propojení mezi jednotlivými nerovnostmi, kdy jedna nerovnost generuje nerovnosti další, a to nejen v dané sféře společnosti, ale i v dalších sférách.

Příčiny nerovností jsou odlišné mezi venkovem, městy a chudinskými čtvrtěmi, což je především vidět ve sféře zdraví a školství. Nejohroženější skupinou jsou vdovy. Nejvýznamnější příčina genderových nerovností v Keni je především patriarchální charakter společnosti, který byl upevněn během koloniální nadvlády a z něj pramenící podřadné postavení ženy, které je ovlivněno i mnoha zvyky tradiční keňské kultury. Chudoba a tradiční kultura patří spolu s patriarchálním rysem keňské společnosti k nejvýznamnějším příčinám genderových nerovností ve všech sférách společnosti. Tyto hlavní příčiny pak generují mechanismy, které vytvářejí nerovnosti v jednotlivých sférách společnosti.

Konkrétně kolonialismus posílil mužskou dominanci v politice, kdy tato sféra je běžně chápána mezi ženami i muži jako výhradně mužskou arénou. Muži si tuto oblast chrání různými způsoby. Jedná se např. o zastrašování nebo fyzické útoky. Ženy jsou tak diskriminovány při kandidatuře i funkčním období, což vede k jejich nízkému sebevědomí a nízké aktivitě v politických rozhodováních. Zde hraje roli i patriarchální založení stran, ke kterým některé političky cítí loajalitu kvůli finanční podpoře. Také genderové role jsou zde významné, protože

určují pozici ženy v domácnosti. Díky kulturnímu přesvědčení je také žena vnímána za méně schopnou, na základě čehož se nemůže dostatečně věnovat politickým záležitostem. Dalším problémem je i finanční závislost na mužích, která opět vychází z nižšího postavení žen.

Nerovnosti ve vzdělání vychází jak z patriarchální tradice spojené s kolonialismem, kdy v této době byla žena podřadnější a měla se naučit především starat o domácnost. Bylo zjištěno, že etnika, která byla déle zapojena do školského systému, mají vzdělanější děti. Jedná se především o Kikuye v Centrální provincii. V některých rodinách stále přetrvává přesvědčení, že dívka by se měla především vdát a mít děti. Brzké sňatky dívek jsou také spojeny s chudobou rodiny, kdy je za nevěstu rodinám placeno věno. S chudobou i kulturním přesvědčením souvisí i preference vzdělávání synů. S tímto přesvědčením, že dívky by měly být především doma, anebo že jsou hloupější, se setkávají dívky i na školách. Z důvodů kulturních a ekonomických také dívky často místo školy pracují doma nebo na poli, zatímco chlapcům je určena jiná práce, kterou mohou dělat i po škole. Mezi další faktory patří také problém školního prostředí, kde se lze setkat se sexuálním obtěžováním ze strany spolužáků i učitelů. Tento faktor může být spojen s nedostatečnými zákonnými opatřeními, chudobou i patriarchátem.

Patriarchální ráz společnosti se promítá i do nerovností ve zdraví. Jedná se především o nízkou vyjednávací schopnost žen a jejich nízkou kontrolou nad jejich i partnerovým sexuálním životem. Ženy se také setkávají s násilím, které se stalo v Keni normou, což je spojeno i se slabými zásahy policie a nedostatečnými postihy. Tento fakt je utužován ekonomickou závislostí žen na muži. Násilí však může vznikat i při narušení této závislosti, kdy muž pociťuje ohrožení své pozice. Chudoba také ženy vede k prostituci, která je dalším rizikem pro jejich zdraví. V oblasti zdraví hraje roli i místní kultura, konkrétně u Masajů a Luo.

V oblasti ekonomiky zasáhl kolonialismus velmi významně. Především přeměnil vzájemně závislé vztahy v rodině na pouze ženskou závislost. Po zavedení tržních plodin se pozice ženy výrazně oslabila. Ženy tak neměly žádný příjem a nějakou dobu jim trvalo se zase dostat na pozice, které jim umožňovaly prodávat na místních trzích. Muž má dále v mnoha případech kontrolu nad příjmem rodiny. Ženská pozice je také oslabena diskriminačními dědickými i vlastnickými právy, které opět podléhají místním zvykům. Nedostatečné zdroje omezují ženy také v užívání nových technologií. Pokud si žena chce půjčit peníze, může se setkat s vysokými vstupními kritérii, která vycházejí z patriarchálního rysu zdejších institucí, a tím je ženám zabráněn přístup k financím.

Pokud se podíváme na regionální rozdíly v genderové nerovnosti v rámci Keni, jasně vyplývá, že Severovýchodní provincie má největší genderové rozdíly. Zde hrají významnou roli tradice spolu s pasteveckým způsobem života. Naopak v Centrální provincii jsou nerovnosti nejmenší, což je ovlivněno blízkostí Nairobi i původním matriarchátem Kikuyů.

Podobné základní příčiny lze nalézt i v dalších státech EAC. V Ugandě a Tanzanii se také nachází etnikum Luo a Masajů, kteří provozují rituály vedoucí k nerovnosti žen ve společnosti. U Rwandy a Ugandy je vidět určité posílení žen ve společnosti díky přeměně rolí žen po konfliktu. Tento posun však neplatí u všech žen a i zde genderovou nerovnost stále ovlivňuje mnoho faktorů. U Burundi tento posun vidět není. U Burundi a Rwandy také došlo k výraznému nárůstu počtu vdov po konfliktu, což je další příčina genderových nerovností.

Obecně lze říci, že si Keňa v genderových nerovnostech v rámci Východoafrického společenství stojí dobře. Výjimku tvoří politická participace a zdraví. Problematické jsou některé kulturní praktiky uznávané zvykovým právem jednotlivých komunit, které keňská Ústava uznává za jeden z pramenů práva. Konkrétně se jedná o oblast o dědictví vdov, což je typické i pro Ugandu a Tanzanii. Problémem je také implementace nových zákonů do praxe, s čímž se ale potýkají všechny sledované státy. Dědická práva žen a zákony zaměřené proti násilí páchanému na ženách, stejně tak jako další kroky v této oblasti zde nejsou tak dobře nastaveny jako ve Rwandě, což může zvyšovat celkovou úroveň genderové nerovnosti v Keni. Nízká politická participace žen je ovlivněna zejména nízkou nastavenými kvótami a vůči ženám nepřátelským prostředím v politice. To se však nachází i v některých státech s vyššími kvótami. Problémem je, že politiku jako čistě mužskou záležitost vnímají i keňské ženy, které se pak ve volbách spíše přiklánějí k mužským kandidátům. Dále v Keni existuje mnoho příčin genderových nerovností, za kterými, spolu s chudobou a místními zvyky, stojí především patriarchální charakter společnosti. Pokud se podaří v Keni transformovat myšlení lidí, mohlo by dojít ke znatelnému zlepšení téměř ve všech oblastech společnosti. Tento proces však je a bude ještě velmi zdlouhavý. Důraz by měl být kladen i na zapojení mužů, kteří se v mnoha případech snaží spíše o utužování patriarchálního charakteru společnosti. Jako určitá výhoda může být chápán fakt, že Keňa již patří do nižší středně příjmové skupiny států. U těchto států, spolu se státy vyšších příjmů, dochází dle některých autorů k silnějšímu oboustrannému vztahu mezi genderovou nerovností a příjmem. Pokud by došlo k odstranění všech faktorů a příčin, které mají za následek genderové nerovnosti v Keni, pak by tento vztah mohl posílit ještě znatelněji než nyní. V současnosti tento vztah však není významně

výraznější než je tomu u zbylých členů EAC. Tento fakt upozorňuje na stále se vyskytující faktory a příčiny, které mají negativní vliv zmíněný vztah.

POUŽITÁ LITERATURA:

ABIMANYI-OCHOM, J. (2011): The Better the Worse: Risk Factors for HIV Infection Among Women in Kenya and Uganda – Demographic and Health Survey. *AIDS Care*, 23, č. 12, s. 1545-1550.

AGESA, J., AGESA R. U. (1999): Gender Differences in the Incidence of Rural to Urban Migration: Evidence from Kenya. *The Journal of Development Studies*, 35, č. 6, s. 36-58.

ALKIRE, S., SANTOS, M. E. (2010): *Multidimensional Poverty Index*. The Oxford Poverty and Human Development Initiative, Oxford.

ANSOMS, A., ROSTAGNO, D. (2012): Rwanda's Vision 2020 Halfway Through: What the Eye Does Not See. *Review of African Political Economy*, 39, č. 133, s. 427-450.

ASPAAS, H. R. (1998): Heading Households and Heading Businesses: Rural Kenyan Women in the Informal Sector. *The Professional Geographer*, 50, č. 2, s. 192-204.

BBC (2014a): How Kenyans Are Reacting to Legalised Polygamy.
<http://www.bbc.com/news/world-africa-27939037> (26.2.2015)

BBC (2014b): ICC Drops Uhuru Kenyatta Charges for Kenya Ethnic Violence.
<http://www.bbc.com/news/world-africa-30347019> (26.2.2015)

BOUREY, CH., STEPHENSON, R., BARTEL, D., RUBARDT, M. (2012): Pile Sorting Innovations: Exploring Gender Norms, Power and Equity in sub-Saharan Africa. *Global Public Health*, 7, č. 9, s. 995-1008.

BRANISA, B., KLASSEN, S., ZIEGLER, M. (2013): Gender Inequality in Social Institutions and Gendered Development Outcomes. *World Development*, 45, s. 252-268.

BUCHMANN, C. (2000): Family Structure , Parental Perceptions, and Child Labor in Kenya: What Factors Determine Who Is Enrolled in School?. *Social Forces*, 78, č. 4, s. 1349-1379.

BÚLOW, D. (1992): Bigger than Men? Gender Relations and Their Changing Meaning in Kipsigis Society, Kenya. *Africa*, 62, č. 4, s. 523-546.

CAMLIN, C. S., KWENA A. Z., DWORKIN, S. L., COHEN, C. R., BUKUSI, E. A. (2014): "She mixes her business": HIV Transmission and Acquisition Risks Among Female Migrants in Western Kenya. *Social Science & Medicine*, 102, s. 146-156.

CARETTA, M. A., BÖRJESON, L. (2015): Local Gender Contract and Adaptive Capacity in Smallholder Irrigation Farming: a Case Study from the Kenyan Drylands. *Gender, Place & Culture: A Journal of Feminist Geography*, 22, č. 5, s. 644-661.

CARLSON, K., RANDELL, S. (2013): Gender and development: Working with Men for Gender Equality in Rwanda. *Agenda: Empowering Women for Gender Equity*, 27, č. 1, s. 114-125.

CHEGE, F. N., ARNOT, M. (2012): The Gender–education–poverty Nexus: Kenyan Youth's Perspective on Being Young, Gendered and Poor. *Comparative Education*, 48, č. 2, s. 195-209.

CHERRY, J., HATEGEKIMANA, C. (2013): Ending Gender-based Violence Through Grassroots Women's Empowerment: Lessons from post-1994 Rwanda. *Agenda: Empowering Women for Gender Equity*, 27, č. 1, s. 100-113.

CHETCUTI, D., KIOKO, B. (2012): Girls' Attitudes Towards Science in Kenya. *International Journal of Science Education*, 34, č. 10, s. 1571-1589.

CIA (2014a): World Factbook – Burundi. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/by.html> (13.11.2014)

CIA (2014b): World Factbook – Kenya. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ke.html> (13.11.2014)

CIA (2014c): World Factbook – Rwanda. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rw.html> (13.11.2014)

CIA (2014d): World Factbook – Tanzania. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tz.html> (13.11.2014)

CIA (2014e): World Factbook – Uganda. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ug.html> (13.11.2014)

CREIGHTON, C., YIEKE, F. (Eds.). (2006): Gender Inequalities in Kenya. UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001458/145887e.pdf> (10.5.2014)

CUBBINS, L. (1991): Women, Men, and the Division of Power: A Study of Gender Stratification in Kenya. *Social Forces*, 69, č. 4, s. 1063-1083.

CUCA, Y. P., ONONO, M., BUKUSI, E., TURAN, J. M. (2012): Factors Associated with Pregnant Women's Anticipations and Experiences of HIV-Related Stigma in Rural Kenya. *AIDS Care*, 24, č. 9, s. 1173-1180.

DAHLBERG, M., SÖDERGÅRD, B., THORSON, A., ALFVÉN, T., AWITI-UJJI, O. (2015): Being Perceived as 'a Real Woman' or Following One's Own Convictions: a Qualitative Study to Understand Individual, Family, and Community Influences on the Place of Childbirth in Busia, Kenya. *Culture, Health & Sexuality*, 17, č. 3, s. 326-342.

DEVLIN, C., ELGIE, R. (2008): The Effect of Increased Women's Representation in Parliament: The Case of Rwanda. *Parliamentary Affairs*, 61, č. 2, s. 237-254.

DOLLAR, D., GATTI, R. (1999): Gender Inequality, Income, and Growth: Are Good Times for Women?. Development Research Group, Washington, D.C. The World Bank.

DUE, J. M., TEMU, A. A. (2002): Changes in Employment by Gender and Business Operation in Newly Privatized Companies in Tanzania. Canadian Journal of Development Studies, 23, č. 2, s. 317-333.

DWORKIN, S. L., LU, T., GRABE, S., KWENA, Z., MWAURA-MUIRU, E., BUKUSI, E. (2014): What Community-level Strategies are Needed to Secure Women's Property Rights in Western Kenya? Laying the Groundwork for a Future Structural HIV Prevention Intervention. AIDS Care: Psychological and Socio-medical Aspects of AIDS/HIV, 26, č. 6, s. 754-757.

EAC (2014a): About EAC. http://www.eac.int/index.php?option=com_content&view=article&id=1:welcome-to-eac&catid=34:body-text-area&Itemid=53 (6.11.2014)

EAC (2012): EAC Strategic Plan for Gender, Youth, Children, Persons with Disability, Social Protection and Community Development (2012-2016). EAC Secretariat, Arusha. <http://www.eac.int/gender/> (6.11.2014)

EAC (2014b): History of the EAC. http://www.eac.int/~eacint/index.php?option=com_content&view=article&id=44&Itemid=54 (6.11.2014)

ECCLES, J. S. (1987): Gender Roles and Women's Achievement – Related Decisions. Psychology of Women Quarterly, 11, č. 2, s. 135-172.

EL-BUSHRA, J. (2000): Rethinking Gender and Development practice for the twenty-first century. Gender and Development, 8, č. 1, s. 55-62.

EQUALITY NOW (2011): A Guide to Using the Protocol on the Rights of Women in Africa for Legal Action. http://www.equalitynow.org/sites/default/files/Manual%20on%20Protocol%20on%20Women%20Rights%20in%20Africa_EN.pdf (6.2.2015)

FINNOFF, K. (2015): Decomposing Inequality and Poverty in Post-war Rwanda: The Roles of Gender, Education, Wealth and Location. Development Southern Africa, 32, č. 2, s. 209-228.

GERVAIS, M., UBALIJORO, E., NYIRABEGA, E. (2009): Girlhood in a post-conflict situation: The case of Rwanda. Agenda: Empowering women for gender equity, 23, č. 79, s. 13-23.

GITHINJI, M., KONSTANTINIDIS, CH., BARENBERG, A. (2014): Small and Productive: Kenyan Women and Crop Choice. Feminist Economics, 20, č. 1, s. 101-129.

HASSAN, I. B. (2013): Determinants of Growth for Women Owned and Operated Micro Enterprises: The Case of Garissa, Kenya. *International Journal of Business and Commerce*, 2, č. 7, s. 45-55.

HATCHER, M., ROMITO, P., ODERO, M., BUKUSI, E. A., ONONO, M., TURAN, J. M. (2013): Social Context and Drivers of Intimate Partner Violence in Rural Kenya: Implications for the Health of Pregnant Women. *Culture, Health & Sexuality*, 15, č. 4, s. 404-419.

HEIDTMANN, M. (2013): Regional Policy Development - Inclusion of Civil Society and Private Sector - Institutional Strengthening. Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit. <http://eacgermany.org/wp-content/uploads/2014/10/GIZ-EAC-Phase-2-Report.pdf> (14.3.2015)

HODGKIN, M. (2006): Reconciliation in Rwanda: Education, History and the State. *Journal of International Affairs*, 60, č. 1, s. 199.

INSTITUTE OF ECONOMIC AFFAIRS (2008): Profile of Women's Socio-economic Status in Kenya. http://ke.boell.org/sites/default/files/profile_of_womens_socio-economic_status_in_kenya_1.pdf (16.8.2014)

ISMAIL, M., RASDI, R. M. (2011): Gender Empowerment Measure in Political Achievement in Selected Developed and Developing Countries. *Gender and Management*, 26, č. 5, s. 380-392.

IZUGBARA, CH. O., OCHAKO, R., IZUGBARA, CH. (2011): Gender Scripts and Unwanted Pregnancy among Urban Kenyan Women. *Culture, Health and Sexuality*, 13, č. 9, s. 1031-1045.

JOSEFSSON, C. (2014): Who Benefits from Gender Quotas? Assessing the Impact of Election Procedure reform on Members of Parliament's Attributes in Uganda. *International Political Science Review* 2014, 35, č. 1, s. 93-105.

KABEER, N. (1999): Resources, Agency, Achievements: Reflections on the Measurement of Women's Empowerment. *Development and Change*, 30, č. 3, s. 435-464.

KAMAU, N. (2010): Women and Political Leadership in Kenya. Heinrich Böll Foundation, Nairobi, 92 s.

KESHAVJEE, R. (2010): The Elusive Access to Education for Muslim Women in Kenya from the Late Nineteenth Century to the "Winds of Change" in Africa (1890s to 1960s). *Paedagogica Historica: International Journal of the History of Education*, 46, č.1-2, s. 99-115.

KEWOPA (2015): Kenya Women Parliamentary Association Organization. http://www.kewopa.org/?page_id=7 (26.2.2015)

KIBICHO, W. (2005): Tourism and the Sex Trade in Kenya's Coastal Region. *Journal of Sustainable Tourism*, 13, č. 3, s. 256-280.

KIMANI, E. N., MAINA, L. W. (2010): Older Women's Rights to Property and Inheritance in Kenya: Culture, Policy, and Disenfranchisement. *Journal of Ethnic And Cultural Diversity in Social Work*, 19, č. 4, s. 256-271.

KIMUNA, S. R., DJAMBA, Y., K. (2008): Gender Based Violence: Correlates of Physical and Sexual Wife Abuse in Kenya. *Journal of Family Violence*, 23, č. 5, s. 333-342.

KLASEN, S. (2005): Bridging the Gender Gap to Promote Economic and Social Development. *Journal of International Affairs*, 58, č. 2, s. 245-255.

KLASEN, S. (2000): Does Gender Inequality Reduce Growth and Development? Evidence from Cross-Country Regressions. *Sonderforschungsbereich* 386. http://epub.ub.uni-muenchen.de/1602/1/paper_212.pdf (6.2.2015)

KRAMOLIŠOVÁ, E. (2009): Problematika genderu na příkladu Keni. Bakalářská práce. Katedra Mezinárodních Rozvojových Studií PřF UPOL, Olomouc, 77 s.

KNBS (2010): Kenya Demographic and Health Survey 2008-09. <http://dhsprogram.com/pubs/pdf/fr229/fr229.pdf> (2.3.2015)

KUBAI, A., AHLBERG, B. M. (2013): Making and unmaking ethnicities in the Rwandan context: implication for gender-based violence, health, and wellbeing of women. *Ethnicity & Health*, 18, č. 5, s. 469-482.

LAWLESS, J., FOX, R. (1999): Women Candidates in Kenya. *Women & Politics*, 20, č. 4, s. 49-76.

LUGALLA, J., EMMELIN, M., MUTEMBEI, A., SIMA, M., KWESIGABO, G., KILLEWO, J., DAHLGREN, L. (2004): Social, Cultural and Sexual Behavioral Determinants of Observed Decline in HIV Infection Trends: Lessons from the Kagera Region, Tanzania. *Social Science and Medicine*, 59, č. 1, s. 185-198.

MADDOX, G. H. (1996): Gender and Famine in Central Tanzania: 1916-1961. *African Studies Review*, 39, č. 1, s. 83-101.

MAP CRUZIN (2015): Free Africa ArcGis Maps Shapefile. <http://www.mapcruzin.com/free-africa-arcgis-maps-shapefiles.htm> (12.1.2015)

MASINJILA, M. (2009): Gender Dimensions of Cross Border Trade in the East African Community - Kenya/Uganda and Rwanda/Burundi Border. UN Economic Commission for Africa. <http://www.uneca.org/sites/default/files/publications/78.pdf> (14.3.2015)

MCMAHON, E. (2008): Rasoah Mutuha, 'Trophy of Grace'? A Quaker Woman's Ministry in Colonial Kenya. *Women's History Review*, 17, č. 4, s. 631-651.

MEENA, R. (2003): The Politics of Quotas in Tanzania. International Institute for Democracy and Electoral Assistance, Pretorie. http://www.quotaproject.org/CS/CS_Tanzania_Meena_27_7_2004.pdf (16.11.2014)

MILLIGAN, L. (2014): They Are Not Serious Like the Boys': Gender Norms and Contradictions for Girls in Rural Kenya. *Gender and Education*, 26, č. 5, s. 465-476.

MIREMBE, R., DAVIES, L. (2001): Is Schooling a Risk? Gender, Power Relations, and School Culture in Uganda. *Gender and Education*, 13, č. 4, s. 401-416.

MIRUKA, O. (2013): Tracking Gender Equality Commitments in the East African Community. Society for International Development, Eastern African Sub-Regional Support Initiative for the Advancement of Women. http://www.sidint.net/sites/www.sidint.net/files/docs/Gender_eBOOK_2013.pdf (14.3.2015)

MORLEY, L. (2011): Sex, Grades and Power in Higher Education in Ghana and Tanzania. *Cambridge Journal of Education*, 41, č. 1, s. 101-115.

MOSER, A. (2007): Gender and Indicators. Institute of Development Studies. <http://www.bridge.ids.ac.uk/sites/bridge.ids.ac.uk/files/reports/IndicatorsORfinal.pdf> (17.6.2014)

MOSER, C. (1993): *Gender Planning and Development Theory, Practice and Training*. 1. vydání. Routledge, London, 283 s.

MUCHOKI, S. M., WINDIBBA, S. (2009): An Interplay of Individual Motivations and Sociocultural Factors Predisposing Men to Acts of Rape in Kenya. *International Journal of Sexual Health*, 21, č. 3, s. 192-210.

MYSA KENYA (2014): <http://www.mysakenya.org/> (6.11.2014)

NAFUKHO, F., AMUTABI, M. N., OTUNGA, R. N. (2005): *Foundations of adult education in Africa*. 1. vydání. UNESCO, Pearson Education South Africa, Cape Town, 182 s.

NANOUROU, S., WILSON, A. (2014): Analysis of the Status of Women in Burundi's Political and Electoral Processes. International Foundation for Electoral Systems. http://www.ifes.org/~media/Files/Publications/White%20PaperReport/2014/Burundi%20Gender%20Analysis_Final.pdf (16.11.2014)

NATIONAL COMMISSIONS FOR UNESCO OF FRANCE AND GERMANY (2012): *Claiming Human Rights*. http://www.claiminghumanrights.org/un_treaty_bodies.html (6.2.2015)

NAYBOR, D. (2014): Land as Fictitious Commodity: the Continuing Evolution of Women's Land Rights in Uganda. *Gender, Place & Culture: A Journal of Feminist Geography*, s. 1-17.

NJOROGE, J. K., KEREI, K. O. (2012): Free Day Secondary Schooling in Kenya: An Audit From Cost Perspective. *International Journal of Current Research*, 4, č. 3, s. 160-163.

NNAEMEKA, O. (2004): Nego-Feminism: Theorizing, Practicing, and Pruning Africa's Way. *Signs*, 29, č. 2, s. 357-385.

NZIOKA, CH. (2004): Unwanted Pregnancy and Sexually Transmitted Infection Among Young Women in Rural Kenya, *Culture, Health & Sexuality: An International Journal for Research, Intervention and Care*. 6, č. 1, s. 31-44.

ODHIAMBO, G. (2011): Women and higher education leadership in Kenya: a critical analysis. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 33, č. 6, s. 667-678.

OECD Development Centre (2015): Social Institutions and Gender Index Country Profiles. <http://genderindex.org/countries> (23.2.2015)

OECD Development Centre (2014a): Social Institutions and Gender Index – Burundi. <http://genderindex.org/sites/default/files/datasheets/BI.pdf> (8.2.2015)

OECD Development Centre (2014b): Social Institutions and Gender Index – Kenya. <http://genderindex.org/sites/default/files/datasheets/KE.pdf> (8.2.2015)

OECD Development Centre (2014c): Social Institutions and Gender Index – Rwanda. <http://genderindex.org/sites/default/files/datasheets/RW.pdf> (8.2.2015)

OECD Development Centre (2014d): Social Institutions and Gender Index – Tanzania. <http://genderindex.org/sites/default/files/datasheets/TZ.pdf> (8.2.2015)

OECD Development Centre (2014e): Social Institutions and Gender Index – Uganda. <http://genderindex.org/sites/default/files/datasheets/UG.pdf> (8.2.2015)

OHCHR (2015a): International Covenant on Civil and Political Rights. <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx> (3.2.2015)

OHCHR (2015b): International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx> (3.2.2015)

OKAL, J., CHERSICH, F. M., TSUI, S., SUTHERLAND, E., TEMMERMAN, M., LUTCHERS, S. (2011): Sexual and Physical Violence Against Female Sex Workers in Kenya: A Qualitative Enquiry. *AIDS Care: Psychological and Socio-medical Aspects of AIDS/HIV*, 23, č. 5, s. 612-618.

OMWAMI, E. M. (2014): Intergenerational Comparison of Education Attainment and Implications for Empowerment of Women in Rural Kenya. *Gender, Place and Culture: A Journal of Feminist Geography*, s. 1-18.

OMWAMI, E. M. (2011): Relative-change Theory: Examining the Impact of Patriarchy, Paternalism, and Poverty on the Education of Women in Kenya. *Gender and Education*, 23, č. 1, s. 15-28.

ONSOMU, E. O., ABUYA, B. A., OKECH, I. N., ROSEN, D. L., DUREN-WINFIELD, V., SIMMONS, A. C. (2015): Association Between Domestic Violence and HIV Serostatus Among Married and Formerly Married Women in Kenya. *Health Care for Women International*, 36, č. 2, s. 205-228.

OSAMBA, J. (2001): The dynamics of ethnopolitical conflict and violence in the Rift valley province of Kenya. *Nationalism and Ethnic Politics*, 7, Č. 4, s. 87-112.

OYEWUMI, O. (1998): De-Confounding Gender: Feminist Theorizing and Western Culture, a Comment on Hawkesworth's "Confounding Gender". *Signs*, 23, č. 4, s. 1049-1062.

PRESS, R. M. (2012): Kenya's Political 'Transition' Through the Eyes of its 'Foot Soldiers' for Democracy and human rights (1997–2012). *Journal of Contemporary African Studies*, 30, č. 3, s. 441-460.

RAZAVI, S., MILLER, C. (1995): From WID to GAD: Conceptual Shifts in the Women and Development Discourse. United Nations Research Institute for Social Development, Geneva.
<http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/%28httpPublications%29/D9C3FCA78D3DB32E80256B67005B6AB5?OpenDocument> (27.8.2014)

REPUBLIC OF KENYA (2010): Laws of Kenya: The Constitution.

RISMAN, B. (2004): Gender as a Social Structure: Theory Wrestling with Activism. *Gender and Society*, 18, č. 4, s. 429-450.

SCOTT, J. W. (1986): Gender: A Useful Category of Historical Analysis. *The American Historical Review*, 91, č. 5, s. 1053-1075.

SECKINELGIN, H., BIGIRUMWANI, J., MORRIS J. (2011): Conflict and Gender: the Implications of the Burundian Conflict on HIV/AIDS risks. *Conflict, Security & Development*, 11, č. 1, s. 55-77.

SHABAYA, J., KONADU-AGYEMANG, K. (2004): Unequal Access, Unequal Participation: Some Spatial and Socio-economic Dimensions of the Gender Gap in Education in Africa with Special Reference to Ghana, Zimbabwe and Kenya. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 34, č. 4, s. 395-424.

SEN, A. (2001): The Many Faces of Gender Inequality. *New Republic*, 225, č. 12, s. 35-40.

SEN, A. (1998): Human Development and Financial Conservatism. *World Development*, 26, č. 4, s. 733-742.

SIFUNA, D. N. (2006): A Review of Major Obstacles to Women's Participation in Higher Education in Kenya. *Research in Post-Compulsory Education*, 11, č. 1, s. 85-105.

SIRINGI, S. (2002): Kenyan health professionals participate in female circumcision. *The Lancet*, 360, č. 21/28, s. 2057.

SOCIAL WATCH (2012): Measuring Inequity: the 2012 Gender Equity Index. <http://www.socialwatch.org/node/14367> (16.11.2014)

SOCIAL WATCH (2008): Technical Notes. <http://www.socialwatch.org/node/9280> (16.11.2014)

SOCIETY FOR INTERNATIONAL DEVELOPMENT (2010): Kenya's Vision 2030: An Audit From An Income And Gender Inequalities Perspective. <http://www.sidint.net/sites/www.sidint.net/files/docs/Kenya%20Vision%202030%20Complete.pdf> (26.2.2015)

STEEVES, J. S. (1999): The Political evolution of Kenya: The 1997 Elections and Succession Politics. *Commonwealth & Comparative Politics*, 37, č. 1, s. 71-94.

STEYN, G. M., PARSALOI, M. W. (2014): Moving towards Gender Equality: The Case of Female Head Teachers in Kenya. *Gender & Behaviour*, 12, č. 1, s. 5980-5993.

SWART (2012): Gender-Based Violence in a Kenyan Slum: Creating Local, Woman-Centered Interventions. *Journal of Social Service Research*, 38, č. 4, s. 427-438.

SYROVÁTKA, M. (2008): Jak (ne)měřit kvalitu života: Kritické pohledy na index lidského rozvoje. *Mezinárodní vztahy*, 43, č. 1, s. 9-37.

TAEKO, T. (2014): The complexity of literacy in Kenya: narrative analysis of Maasai women's experiences. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 44, č. 5, s. 826-844.

THOMAS, K., MASHETI, M., BERE, E. (2013): Political transition and sexual and gender-based violence in South Africa, Kenya, and Zimbabwe: a comparative analysis. *Gender & Development*, 21, č. 3, s. 519-532.

TRIPP, A. M. (1994): Gender, Political Participation and the Transformation of Associational Life in Uganda and Tanzania. *African Studies Review*, 37, č. 1, s. 107-131.

TURNER, T. E., KAARA, W. M., BROWNHILL, L. S. (1997): Social Reconstruction in Rural Africa: A Gendered Class Analysis of Women's Resistance to Export Crop Production in Kenya. *Canadian Journal of Development Studies*, 18, č. 2, s. 213-238.

UN (2009): Consideration of Reports Submitted by States Parties Under Article 18 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/docs/AdvanceVersions/CEDAW.C.KEN.7.pdf> (7.2.2015)

UN (2015a): Global Issues, Women. <http://www.un.org/en/globalissues/women/> (5.1.2015)

UN (2015b): Member States of the United Nations. <http://www.un.org/en/members/> (5.1.2015)

UN (2005): The United Republic of Tanzania Country Report on the Implementation of the Beijing Platform for Action and the Outcome Document of the Twenty-third Special Session of the General Assembly – Beijing+10. <http://www.un.org/womenwatch/daw/Review/responses/UNITEDREPUBLICOFTANZANIA-English.pdf> (6.2.2015)

UN (2004): Kenya Review and Appraisal Final Report on the Implementation of Beijing Platform for Action (Beijing + 10). <http://www.un.org/womenwatch/daw/Review/responses/KENYA-English.pdf> (6.2.2015)

UN (2008): Mainstreaming Gender into Trade and Development Strategies: The Case of East Africa. United Nations Conference on Trade and Development, Geneva, New York. http://unctad.org/en/Docs/ditctncd200714_en.pdf (14.3.2015)

UNDP (2014a): Gender Inequality Index. <http://hdr.undp.org/en/content/gender-inequality-index-gii> (10.11.2014)

UNDP (2014b): How is the GII Calculated, and What are its Main Findings in Terms of National and Regional Patterns of Inequality?. <http://hdr.undp.org/en/content/how-gii-calculated-and-what-are-its-main-findings-terms-national-and-regional-patterns> (10.11.2014)

UNDP (2014c): Human Development Report Statistical Tables 2014. <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-report-2014> (10.11.2014)

UNDP (2013a): Kenya Human Development Report 2013: Climate Change and Human Development: Harnessing Emerging Opportunities. <http://www.ke.undp.org/content/dam/kenya/docs/SPAU/KNHD%20Report%202013.pdf> (14.3.2015)

UNDP (2013b): Technical Notes. http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr_2013_en_technotes.pdf (10.11.2014)

UNECA (2014a): National Report on Implementation of the Beijing Platform for Action (1995) and the Outcome of the Twenty Third Special Session of the United Nations General Assembly (2000). Ministry

of Gender, Labour and Social Development,
http://www.uneca.org/sites/default/files/uploads/uganda_beijing_review_report_0.pdf (6.2.2015)

UNECA (2014b): Rapport National d'Evaluation de Mise en Application du Programme d'Action de Beijing (Beijing +20).
http://www.uneca.org/sites/default/files/uploads/natl_review_burundi_fre.pdf (6.2.2015)

UNECA (2014c): Report on the Implementation of the Beijing Declaration and Platform for Report on the Implementation of the Beijing Declaration and Platform for action (1995) and the Outcomes of the Twenty – Third Special Session of the General Assembly (2000).
http://www.uneca.org/sites/default/files/uploads/natl_review_rwanda_eng.pdf (6.2.2015)

UNECA (2011): The African Gender and Development Index 2011.
http://www.uneca.org/sites/default/files/publications/agdi_2011_eng_fin.pdf (20.12.2014)

UNESCO (2003): Women and Peace in Africa Case studies on traditional conflict resolution practices.
<http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001332/133274e.pdf> (12.3.2015)

UNICEF (2013): Female Genital Mutilation/Cutting: A statistical overview and exploration of the dynamics of change.
http://data.unicef.org/corecode/uploads/document6/uploaded_pdfs/corecode/FGMC_Lo_res_Final_26.pdf (12.3.2015)

UN MILLENIUM PROJECT (2006): Goals, Targets and Indicators.
<http://www.unmillenniumproject.org/goals/> (26.10.2014)

UNTERHALTER, E. (2012): Inequality, capabilities and poverty in four African countries: girls' voice, schooling, and strategies for institutional change. *Cambridge Journal of Education*, 42, č. 3, s. 307-325.

UN WOMEN (2014): Gender Mainstreaming in Development Programming. United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women, New York.
<http://www.unwomen.org/~media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2014/gendermainstreaming-issuesbrief-en%20pdf.pdf> (7.1.2015)

UVIN, P. (2010): Structural causes, development co-operation and conflict prevention in Burundi and Rwanda. *Conflict, Security & Development*, 10, č. 1, s. 161-179.

VYAS, S., MBWAMBO, J., HEISE, L. (2015): Women's Paid Work and Intimate Partner Violence: Insights from Tanzania. *Feminist Economics*, 21, č. 1, s. 35-58.

WALBY, S. (2005): Gender Mainstreaming: Productive Tensions in Theory and Practice. *Social Politics*, 12, č. 3, s. 321-343.

WANJALA, B. M., WERE, M. (2009): Gender Disparities and Economic Growth in Kenya: A Social Accounting Matrix Approach. *Feminist Economics*, 15, č. 3, s. 227-251.

WEST, C., ZIMMERMAN D. H. (1987): Doing Gender. *Gender and Society*, 1, č. 2, s. 125-151.

WIPO (2013): CUSTOMARY LAW, TRADITIONAL KNOWLEDGE AND INTELLECTUAL PROPERTY: AN OUTLINE OF THE ISSUES. http://www.wipo.int/export/sites/www/tk/en/resources/pdf/overview_customary_law.pdf (8.2.2015)

WOMEN SUFFRAGE (2015): Africa Suffrage Timeline. http://womensuffrage.org/?page_id=203 (26.2.2015)

WORLD BANK (2015a): Data. Country and Lending Groups. http://data.worldbank.org/about/country-and-lending-groups#Low_income (6.1.2015)

WORLD BANK (2014a): Gender Equality Data and Statistics. <http://datatopics.worldbank.org/gender/monitoring-progress>, (16.10.2014)

WORLD BANK (2014b): Gender Statistics Database. <http://data.worldbank.org/data-catalog/gender-statistics> (16.10.2014)

WORLD BANK (2013): Women, Business and Law. Bloomsbury, London. <http://wbl.worldbank.org/~media/FPDKM/WBL/Documents/Reports/2014/Women-Business-and-the-Law-2014-FullReport.pdf> (14.11.2014)

WORLD BANK (2015b): World Development Indicators – GDP Growth (annual %). <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/countries>

WORLD BANK (2015c): World Development Indicators – GDP per Capita ,(PPP). <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD> per capita

WORLD BANK (2015d): World Development Indicators – GNI per Capita. <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.CD>

WORLD ECONOMIC FORUM (2014): The Global Gender Gap Report 2014. http://www3.weforum.org/docs/GGGR14/GGGR_CompleteReport_2014.pdf (10.11.2014)

WRI (2007): Kenya GIS Data. World Resources Institute. <http://www.wri.org/resources/data-sets/kenya-gis-data> (16.2.2015)

ZHIHONG, S., LARSEN, U. (2007): Gender Inequality Increases Women's Risk of HIV Infection in Moshi, Tanzania. *Journal of Biosocial Science*, 40, č. 4, s. 505-525.

PŘÍLOHY

Příloha 1: Vybrané části z rozhovorů

Samuel Musembi

Otázka: V první řadě bych se Vás chtěla zeptat, v které oblasti je, podle Vašeho názoru, genderová nerovnost nejvýznamnější? (například zdraví, vzdělání, politická sféra...)

Genderová nerovnost je nejvýznamnější na vedoucích (správních) pozicích, kde nemáme ženy reprezentovány stejně jako muži.

Otázka: Mají dívky stejnou možnost chodit do základní školy jako chlapci?

Chlapci a dívky v chudinských čtvrtích mají stejnou příležitost navštěvovat základní školu, protože vláda nabízí bezplatné základní vzdělání..

Na středních školách se nerovnost objevuje, protože středoškolské vzdělání je drahé. Především na venkově, většina dívek již nechodí na střední školu. Možnosti pro chlapce a dívky také nejsou rovné.

Otázka: Jaké jsou hlavní důvody genderové nerovnosti ve slumech?

Většina lidí žijících ve slumech si udržuje předsudky tradiční názory, což je hlavním důvodem nerovnosti.

Otázka: Co si myslíte o preferování synů ohledně školní docházky před dcerami ze strany rodičů?

Většina rodičů si zvolí chlapce, aby chodil na střední školu, zvláště na venkově, protože se domnívají, že dívky se provdají, a tak není nutné velkých investic do jejich vzdělávání.

Francis Njoka

Otázka: V první řadě bych se Vás chtěla zeptat, v které oblasti je, podle Vašeho názoru, genderová nerovnost nejvýznamnější? (například zdraví, vzdělání, politická sféra...)

Nejsem si jistý, ale myslím si, že v oblasti zdraví a také v oblasti politické sféry. Myslím si, že se nám daří v oblasti vzdělání. Je to právě vzdělání, kterým lze řešit problémy genderové nerovnosti.

Otázka: Mají dívky stejnou možnost chodit do základní školy jako chlapci?

Ano. V Keni máme bezplatné základní vzdělání, prostřednictvím něhož mají všechny děti školního věku bezplatný přístup k základnímu vzdělání a toto platí pro obě pohlaví

Otázka: Které důvody jsou hlavními příčinami genderové nerovnosti na univerzitách?

Myslím si, že nedostatek řádného vedení. Většina profesorů, stejně tak většina rodičů, věří, že dívky jsou v některých ohledech slabší. Následně jsou dívky někdy odrazovány od zápisu některých předmětů.

Otázka: Co si myslíte o preferování synů ohledně školní docházky před dcerami ze strany rodičů?

Rodiče čelí hodně problémů, které se týkají školní docházky jejich dětí. Jedním z hlavních problémů je chudoba. Rodič může dát přednost vzdělání chlapce, protože chlapec udrží bohatství rodiny. Dívka se může po škole vdát, což znamená, že rodič nebude benefitovat ze svého úsilí. Někteří rodiče raději provdají své dcery v raném věku, aby dostali věno, než aby utráceli spoustu peněz za jejich vzdělávání. V několika málo případech, rodiče raději vzdělávají děvčata, aby mohli dostat vysoké věno. To však není příliš časté.

Otázka: Mohla byste popsat školní prostředí. Je k dívkám přátelské?

Obecně platí, že školní prostředí není pro dívky špatné, na rozdíl od některých oblastí, kde dívky musí vypořádat s více problémy, než chlapci. Dívky mohou vyžadovat nějakou zvláštní péči /pozornost, jak rostou, která chybí v některých školách. Pokud tato péče/pozornost ve škole chybí, pak je pravděpodobné, že vypadnout ze školy.

Otázka: Proč si podle Vás dívky vybírají humanitní obory a vzdělávání na univerzitách?

Jak bylo uvedeno výše, toto souvisí s jejich vedením založeném na sociálním přesvědčení. Většina lidí věří, že ženy inženýrky a vědkyně jsou tvrdé nejen jako akademičky, ale tvrdé také v rodinných otázkách.

Každý rodič si přeje/doufá, že jejich dcery se kromě jejich akademických úspěchů také jednoho dne vdají a budou se starat o svou rodinu. Jiní lidé říkají, že vědecká dráha je dosti časově a fyzicky náročná, špinavá atd. Tyto faktory odrazují většinu žen, které chtějí zůstat krásné, čisté a přitažlivé.

Dívky byly přesvědčeny věřit, že si mají vybrat tato studia. Pouze nezávisle smýšlející dívky a ty velmi statečné si v dnešní době vyberou vědeckou dráhu.

Otázka: Vidíte nějaké pojitko mezi genderovými rolemi v keňské společnosti a genderovou nerovností na univerzitách?

Ano, samozřejmě je nemůžete oddělit. Lidé se rozhodují na základě jimi vnímaných rizik a možností, které tato rozhodnutí pravděpodobně prezentují. Je nejdůležitější to, co společnost očekává, že se stane z dívek až vyrostou?

Otázka: Myslíte si, že je málo žen vyučujících na keňských univerzitách? Proč?

Ne! Vzhledem k tomu, že máme v současnosti více humanitárních a vzdělávacích oborů, než přírodovědeckých. Nicméně pokud jste se mě ptala, jestli máme méně žen v přírodovědných oborech, pak je odpověď určitě ano!

Otázka: Myslíte si, že je málo žen na vedoucích pozicích na univerzitách v Keni? Proč?

Ano! I přes předchozí odůvodnění stále ještě není tolik žen v nejvyšších funkcích na vysokých škol. Myslím si, že hlavním důvodem je to, že navzdory tomu, že máme mnoho univerzit, které nabízejí společenskovědní obory, většina přednášejících jsou ještě mladé a většina ještě nedosáhla vyšších úrovní. Pravděpodobně v následujících 5-10 let, by se to mohlo změnit. Myslím si, že většina žen také příliš neusiluje o administrativní pozice, protože se musí ještě starat o své rodiny. “

Betty Chevron

Otázka: V první řadě bych se Vás chtěla zeptat, v které oblasti je, podle Vašeho názoru, genderová nerovnost nejvýznamnější? (například zdraví, vzdělání, politická sféra...)

Zaměstnanost, především ve veřejném sektoru, představuje nejvýznamnější genderovou nerovnost. Ve veřejném sektoru je zaměstnáno více mužů než žen a více mužů na vyšších pozicích než žen. Toto je především zapříčiněno zaujatým přístupem k ženám. Pokud muž a žena usilují o stejnou pozici, šance je že muž získá tuto pozici, jelikož, ti, kteří tuto pozici nabízejí, preferují muže ze strachu, že žena nebude odvádět optimální služby, jelikož se musí starat o domácnost, plodit a vychovávat děti atd. (Domácí práce nejsou sdíleny manželi a jsou vnímány jako ženské práce, mimo kulturní názory).

Otázka: Setkala jste se někdy s násilím na základě pohlaví?

I já jsem čelila násilí. Spíš násilí na základě pohlaví, kdy mě mužští kolegové naznačili, že jsem se dostala na určitou pozici, nebo jsem dostala určitou odměnu, protože jsem žena, a protože za odměnou byl sexuální zájem.

Otázka: Jaké jsou dle Vás bariéry, které brání snížení genderových nerovností v politice?

- 1. Neadekvátní podpora ze strany vrcholného managementu*
- 2. Špatná podpora genderových prací*
- 3. Nekoncepčnost ohledně genderu*

4. *Neadekvátně kvalifikovaná pracovní síla v oblasti genderu*
5. *Nedostatek genderových indikátorů*
6. *Nedostatek genderových kontrol k ověření úspěšnosti programů a výhod/dopadů na muže a ženy, chlapce a dívky*

Otázka: Jaké jsou dle Vás důvody nízké participace žen v politice?

I s novou ústavou je v parlamentu stále málo žen. Většina parlamentních pozic je volených, a přestože poměr žen a mužů v populaci je téměř stejný, ženy dávají přednost mužům v nejvyšších pozicích. Tuto skutečnost potvrzuje kulturní přesvědčení, že muži mají být vůdci a ženy mají být doma. V posledních prezidentských volbách (2013) dostala jediná ženská kandidátka velmi málo hlasů. Muži se obávají hlasování pro ženy, protože věří, že ženy mohou být velmi tvrdé političky. Nízké množství žen v parlamentu znamená, že strategie ohledně genderových problémů nemusejí být schváleny a dokonce nemusí být vůbec diskutovány.

Množství žen v keňském parlamentu se zvýšilo novou Ústavou, která vytvořila speciální pozice v parlamentu pro nominaci žen a ženských zástupkyň pro každý okres. Zvýšený počet žen v parlamentu byl doprovázen nárůstem témat v politice týkajících se žen. Tím se také zvýšila podpora žen ve vedoucích pozicích. Ženy v parlamentu využily své pozice k zajištění, aby ženy nebyly na okraji společnosti a měly rovný podíl na pozicích. To snížil počet rozdílů ve společnosti.“

Příloha 2: Tabulky sfér společností států EAC

Tab. č. 1: Genderové nerovnosti v jednotlivých sférách burundské společnosti (využití metodiky AGDI)

Blok	komponent	subkomponent	indikátor	ženy	muži	indikátor		
Sociální síla	Vzdělání	Zápis	Předškolní docházka (hrubý) %	6,9 (2008 - 2012)	6,7 (2008 -2012)	1,030		
			Zápis na základní školy (čistý) %	88,7 (2009)	81,3 (2009)	1,091		
			Zápis na střední školy (hrubý)	16,4 (2009)	23,7 (2009)	0,692		
			Zápis na vysoké školy(hrubý)	2,1 (2010)	4,2 (2010)	0,5		
		Dokončení	Dokončení základní školy (% relevantní věkové skupiny)	25,4 (2004)	37,9 (2004)	0,670		
		Gramotnost	Gramotnost mladistvých (15-24 let)	88,1 (2008)	89,6 (2008)	0,983		
		Zdraví	Dětské zdraví	Rozšíření podvýživy, výška/věk (% dětí do 5 let)	53,1 2010	61,7	1,225	
	Rozšíření podvýživy, váha/věk (% dětí do 5 let)			26,1 (2010)	32 (2010)	1,087		
	Úmrtnost, dětí do 5 let (na 1,000 dětí)			76,7 (2013)	88,7 (2013)	1,013		
	HIV/AIDS		Rozšíření HIV(% věkové skupiny 15-24 let)	0,2 2013	0,1	0,999		
			Přístup k lékům (%)	52 (2013)	40 (2013)	1,3		
	SOCIÁLNÍ						0,978	

Blok	komponent	subkomponent	indikátor	ženy	muži	indikátor	
Ekonomické příležitosti	Příjem	Mzdy	Pracovníci v zaměstnaneckém poměru (% ze všech zaměstnaných)	2,3 1998	9,6 1998	0,240	
			Zaměstnanost	Zaměstnanost	Zaměstnanci, průmysl, (% zaměstnanosti)	0,7 (1998)	4,1 (1998)
				Zaměstnanci, služby (% zaměstnanosti)	2,7 (1998)	9,3 (1998)	0,290
				Nezaměstnanost mladistvých, (% pracovní síly ve věku 15-24) (vytvořeno na základě odhadu ILO**)	13,3 (2009)	12,4 (2009)	0,990
				"Citlivá" zaměstnanost***,	97,6 (1998)	89,9 (1998)	0,238
				Nezaměstnanost, (% pracovní síly) (vytvořeno na základě odhadu ILO)	8,3 2009	7,4	0,990
	Přístup ke zdrojům	Způsob produkce		Osoby, které mají zřízen bankovní účet k podnikatelským účelům (%)	1 (2011)	0,7 (2011)	1,429
				Osoby, které mají zřízen bankovní účet v peněžním ústavu	5,9 (2011)	8,6 (2011)	0,686
				Osoba v čele domácnosti	26,8 (2010)	73,2 (2010)	0,366
		Management		Společnosti vedené ženou/mužem (%)	-	-	0,187*
				Procento společností s účastí žen/mužů ve vlastnické struktuře	34,8 (2006)	65,2 (2006)	0,534
	Economické						0,457

Aktéři politické moci	Veřejný sektor	Podíl žen/mužů na ministerských pozicích (%)	34,8 (2012)	65,2 (2012)	0,534
		Podíl žen/mužů v parlamentu(%)	30,5 (2012)	69,5 (2012)	0,439
Politické					0,487

*Z důvodu chybějícího údaje nahrazeno průměrnou hodnotou indikátoru Keni, Rwandy, Tanzanie a Ugandy.

** International labour organization

*** Vulnerable employment (= pracovníci pracující pro své rodinné příslušníky bez nároku na mzdu či osoby samostatně výdělečně činné, které nemají žádné zaměstnance (World Bank, 2015)

Tab. č. 2: Genderové nerovnosti v jednotlivých sférách keňské společnosti (využití metodiky AGDI)

Blok	komponent	subkomponent	indikátor	ženy	muži	indikátor
Sociální síla	Vzdělání	Zápis	Předškolní docházka (hrubý) %	51,6 (2008-2012)	52,1	0,990
			Zápis na základní školy (čistý) %	84,5 (2008-2012)	83,5	1,011
			Zápis na střední školy (hrubý)	57,1 (2009)	63,2	0,903
			Zápis na vysoké školy(hrubý)	3,3 (2009)	4,8	0,6875
		Dokončení	Dokončení základní školy (% relevantní věkové skupiny)	87,3 (2004)	90,2	0,967
		Gramotnost	Gramotnost mladistvých (15-24 let)	81,63 (2007)	83,2	0,981
		Zdraví	Dětské zdraví	Rozšíření podvýživy, výška/věk (% dětí do 5 let)	33,1 (2009)	37,3
	Rozšíření			15,5	17,5	1,024

			podvýživy, váha/věk (% dětí do 5 let)	2009		
			Úmrtnost, dětí do 5 let (na 1,000 dětí)	65,7 2013	75,4	1,010
		HIV/AIDS	Rozšíření HIV(% věkové skupiny 15-24 let)	2,8 2013	1,7	0,989
			Přístup k lékům (%)	41 2013	44	0,931
SOCIÁLNÍ						0,973
Blok	komponent	subkomponent	indikátor	Ženy	muži	indikátor
Ekonomické příležitosti	Příjem	Mzdy	Pracovníci v zaměstnaneckém poměru (% ze všech zaměstnaných)	19,3 (1999)	46,4	0,415
			Zaměstnanost	Zaměstnanost	Zaměstnanci, průmysl, (% zaměstnanosti)	2,3 2005
			Zaměstnanci, služby (% zaměstnanosti)	29,7 2005	34,6	0,858
			Nezaměstnanost mladistvých, (% pracovní síly ve věku 15-24) (vytvořeno na základě odhadu ILO**)	17,4 2009	16,8	0,993
			"Citlivá" zaměstnanost***,	77,7 1999	50	0,446
			Nezaměstnanost, (% pracovní síly) (vytvořeno na základě odhadu ILO)	10,6	8,3 2009	0,975
	Přístup ke zdrojům	Způsob produkce	Osoby, které mají zřízen bankovní účet k podnikatelským účelům (%)	9,1 2011	16,1	0,565
			Osoby, které mají	39,2	45,6	0,856

			zřízen bankovní účet v peněžním ústavu	2011		
			Osoba v čele domácnosti	33,9 2008	66,1	0,512
		Management	Společnosti vedené ženou/mužem (%)	13,4 2013	86,6	0,155
			Procento společností s účastí žen/mužů ve vlastnické struktuře	49,2 2013	50,8	0,969
Economické						0,572
Aktéři politické moci		Veřejný sektor	Podíl žen/mužů na ministerských pozicích (%)		85	0,181
			Podíl žen/mužů v parlamentu(%)		90,2	0,108
Politické						0,145

Tab. č. 3: Genderové nerovnosti v jednotlivých sférách rwandské společnosti (využití metodiky AGDI)

Blok	komponent	subkomponent	indikátor	ženy	muži	indikátor
Sociální síla	Vzdělání	Zápis	Předškolní docházka (hrubý) %	11,7 (2008 - 2012)	11,1 (2008 - 2012)	1,054
			Zápis na základní školy (čistý) %	89,2 (2010)	87,2 (2010)	1,023
			Zápis na střední školy (hrubý)	25,3 (2009)	27,9 (2009)	0,907
			Zápis na vysoké školy(hrubý)	4,9 (2010)	6,6 (2010)	0,742
		Dokončení	Dokončení základní školy (% relevantní věkové	41,7 (2004)	45,1 (2008)	0,925

			skupiny)			
		Gramotnost	Gramotnost mladistvých (15-24 let)	78 (2010)	76,7 (2010)	1,017
	Zdraví	Dětské zdraví	Rozšíření podvýživy, výška/věk (% dětí do 5 let)	41,1 (2010)	47,4 (2010)	1,120
			Rozšíření podvýživy, váha/věk (% dětí do 5 let)	10,4 (2010)	12,9 (2010)	1,029
			Úmrtnost, dětí do 5 let (na 1,000 dětí)	48 (2013)	56 (2013)	1,008
		HIV/AIDS	Rozšíření HIV(% věkové skupiny 15-24 let)	1,2 2013	0,9	0,997
			Přístup k lékům (%)	75 (2013)	60 (2013)	1,25
SOCIÁLNÍ						1,023
Blok	komponent	subkomponent	indikátor	ženy	muži	Indikátor
Ekonomické příležitosti	Příjem	Mzdy	Pracovníci v zaměstnaneckém poměru (% ze všech zaměstnaných)	3,3 (1996)	9,4 (1996)	0,351
	Zaměstnanost	Zaměstnanost	Zaměstnanci, průmysl, (% zaměstnanosti)	2,4	7,3	0,329
			Zaměstnanci, služby (% zaměstnanosti)	16,6	21,9	0,758
			Nezaměstnanost mladistvých, (% pracovní síly ve věku 15-24) (vytvořeno na základě odhadu ILO**)	0,5 (2009)	1 (2009)	1,005
			"Citlivá" zaměstnanost***,	95,5 (1996)	88,9 (1996)	0,405
			Nezaměstnanost,	0,4	0,8	1,004

			(% pracovní síly) (vytvořeno na základě odhadu ILO)	2009		
Přístup ke zdrojům	Způsob produkce		Osoby, které mají zřízen bankovní účet k podnikatelským účelům (%)	2,8 (2011)	7,4 (2011)	0,378
			Osoby, které mají zřízen bankovní účet v peněžním ústavu	28,2 (2011)	37,5 (2011)	0,752
			Osoba v čele domácnosti	31,4 (2008)	68,6 (2008)	0,458
	Management		Společnosti vedené ženou/mužem (%)	19,7 (2011)	80,3 (2011)	0,245
			Procento společností s účástí žen/mužů ve vlastnické strukturu	42,7 (2011)	57,3 (2011)	0,745
Economické						0,521
Aktéři politické moci	Veřejný sektor		Podíl žen/mužů na ministerských pozicích (%)		68 (2012)	0,471
			Podíl žen/mužů v parlamentu(%)		43,7 (2012)	1,288
Politické						0,880

Tab. č. 4: Genderové nerovnosti v jednotlivých sférách tanzánské společnosti (využití metodiky AGDI)

Blok	komponent	subkomponent	indikátor	ženy	muži	indikátor
Sociální síla	Vzdělání	Zápis	Předškolní docházka (hrubý) %	34,1 (2008 - 2012)	35,3 (2008 - 2012)	0,966
			Zápis na základní školy (čistý) %	98 (2008 - 2012)	98,5 (2008 - 2012)	0,995
			Zápis na	28,4	34,9	0,814

			střední školy (hrubý)	(2010)	(2010)	
			Zápis na vysoké školy(hrubý)	1,9 (2010)	2,3 (2010)	0,826
		Dokončení	Dokončení základní školy (% relevantní věkové skupiny)	57,9 (2004)	58,4 (2004)	0,991
		Gramotnost	Gramotnost mladistvých (15-24 let)	72,8 (2010)	76,5 (2010)	0,952
	Zdraví	Dětské zdraví	Rozšíření podvýživy, výška/věk (% dětí do 5 let)	39,2 (2010)	45,9 (2010)	1,124
			Rozšíření podvýživy, váha/věk (% dětí do 5 let)	14,6 (2010)	17,8 (2010)	1,039
			Úmrtnost, děti do 5 let (na 1,000 dětí)	48,1 (2013)	55,4 (2013)	1,008
		HIV/AIDS	Rozšíření HIV(% věkové skupiny 15-24 let)	2,2 2013	1,4	0,992
			Přístup k lékům (%)	47 (2013)	33 (2013)	1,424
SOCIÁLNÍ						1,040
Blok	komponent	subkomponent	indikátor	ženy	muži	indikátor
Ekonomické příležitosti	Příjem	Mzdy	Pracovníci v zaměstnaneckém poměru (% ze všech zaměstnaných)	4 (2001)	9,8	0,408
	Zaměstnanost	Zaměstnanost	Zaměstnanci, průmysl, (% zaměstnanosti)	1,2 (2001)	4	0,3
			Zaměstnanci, služby (% zaměstnanosti)	14,8 (2001)	15,7 (2001)	0,943

			Nezaměstnanost mladistvých, (% pracovní síly ve věku 15-24) (vytvořeno na základě odhadu ILO**)	5,4 (2009)	4,1 (2009)	0,986
			"Citlivá" zaměstnanost***,	95,5 (2001)	88,8 (2001)	0,402
			Nezaměstnanost, (% pracovní síly) (vytvořeno na základě odhadu ILO)	3,2 2009	1,8	0,986
	Přístup ke zdrojům	Způsob produkce	Osoby, které mají zřízen bankovní účet k podnikatelským účelům (%)	2,5 (2011)	3,2 (2011)	0,781
Osoby, které mají zřízen bankovní účet v peněžním ústavu			13,8 (2011)	20,8 (2011)	0,663	
Osoba v čele domácnosti			24,4 (2010)	75,6 (2010)	0,322	
Management		Společnosti vedené ženou/mužem (%)	14,3 (2013)	85,7 (2013)	0,167	
		Procento společností s účastí žen/mužů ve vlastnické struktuře	25,2 (2013)	74,8 (2013)	0,337	
Economické						0,517
Aktéři politické moci	Veřejný sektor		Podíl žen/mužů na ministerských pozicích (%)		72,4 (2012)	0,381
			Podíl žen/mužů v parlamentu(%)		64 (2012)	0,563
Politické						0,472

Tab. č. 5: Genderové nerovnosti v jednotlivých sférách ugandské společnosti (využití metodiky AGDI)

Blok	komponent	subkomponent	indikátor	ženy	muži	indikátor		
Sociální síla	Vzdělání	Zápis	Předškolní docházka (hrubý) %	14,2 (2008 - 2012)	13,5 (2008 - 2012)	1,052		
			Zápis na základní školy (čistý) %	92,5 (2008 - 2012)	95,2 (2008 - 2012)	0,971		
			Zápis na střední školy (hrubý)	25,1 (2009)	30,1 (2009)	0,834		
			Zápis na vysoké školy(hrubý)	3,7 (2009)	4,6 (2009)	0,652		
		Dokončení	Dokončení základní školy (% relevantní věkové skupiny)	53,4 (2004)	61,3 (2004)	0,871		
		Gramotnost	Gramotnost mladistvých (15-24 let)	85,5 (2010)	89,6 (2010)	0,954		
		Zdraví	Dětské zdraví	Rozšíření podvýživy, výška/věk (% dětí do 5 let)	30,1 (2011)	37,3 (2011)	1,115	
	Rozšíření podvýživy, váha/věk (% dětí do 5 let)			12,8 (2011)	15,4 (2011)	1,031		
	Úmrtnost, děti do 5 let (na 1,000 dětí)			59,7 (2013)	72 (2013)	1,013		
	HIV/AIDS		Rozšíření HIV(% věkové skupiny 15-24 let)	4,2 2013	2,4	0,982		
			Přístup k lékům (%)	47 (2013)	31 (2013)	1,516		
	SOCIÁLNÍ						1,026	
	Blok		komponent	subkomponent	indikátor	ženy	muži	indikátor

Ekonomické příležitosti	Příjem	Mzdy	Pracovníci v zaměstnaneckém poměru (% ze všech zaměstnaných)	8,2 (2002)	20,3 (2002)	0,403	
	Zaměstnanost	Zaměstnanost	Zaměstnanci, průmysl, (% zaměstnanosti)	5,3 (2003)	10,3	0,514	
			Zaměstnanci, služby (% zaměstnanosti)	19 (2003)	28 (2003)	0,679	
			Nezaměstnanost mladistvých, (% pracovní síly ve věku 15-24) (vytvořeno na základě odhadu ILO**)	7,7 (2009)	6,8 (2009)	0,990	
			"Citlivá" zaměstnanost***,	91,8 (2002)	79,5 (2002)	0,4	
			Nezaměstnanost, (% pracovní síly) (vytvořeno na základě odhadu ILO)	4,8 2009	3,6	0,988	
			Přístup ke zdrojům	Způsob produkce	Osoby, které mají zřízen bankovní účet k podnikatelským účelům (%)	5,5 (2011)	9,6 (2011)
			Osoby, které mají zřízen bankovní účet v peněžním ústavu	15,1 (2011)	25,8 (2011)	0,585	
			Osoba v čele domácnosti	29,5 (2011)	70,5 (2011)	0,418	
			Management	Společnosti vedené ženou/mužem (%)	15,3 (2013)	84,7 (2013)	0,181
			Procento společností s účastí žen/mužů ve vlastnické struktuře	26,4 (2013)	73,6 (2013)	0,358	
	Economické						0,505

Aktéři politické moci	Veřejný sektor	Podíl žen/mužů na ministerských pozicích (%)		67,9 (2012)	0,472
		Podíl žen/mužů v parlamentu(%)		65 (2012)	0,538
Politické					0,505